

Wystawa
z okazji jubileuszu
5-lecia Instytutu

PODRÓŻ W NIEZNANE

z Instytutem POLONIKA

JOURNEY INTO THE UNKNOWN

with POLONIKA INSTITUTE

Exhibition
to commemorate
the Institute's
fifth anniversary

NARODOWY INSTYTUT
POLSKIEGO DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO ZA GRANICĄ

POLONIKA

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA powstał 18 grudnia 2017 roku jako wyspecjalizowana państwowa instytucja kultury, której organizatorem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Instytut prowadzi projekty o charakterze konserwatorskim, naukowo-badawczym, edukacyjnym i popularyzatorskim.

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA tworzy zespół specjalistów z różnych dziedzin nauki (historia, historia sztuki, architektura, archiwistyka, konserwacja i restauracja dzieł sztuki). Łączy nas przekonanie o wybitnym znaczeniu dla rozwoju i tożsamości Rzeczypospolitej pozostającego poza krajem dziedzictwa kulturowego, a także jego istotnego wkładu w spuściznę kulturową Europy i świata. Pragniemy, aby ta świadomość łączyła Polaków w kraju i za granicą. Poprzez badania, ochronę i popularyzację polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą chcemy zachować materialne świadectwa naszych dziejów i przywracać pamięć o ważnych dla współczesnych Polaków ludziach oraz istotnych faktach historycznych.

ul. Madalińskiego 101
02-549 Warszawa
tel.: [+48] 22 270 14 66
e-mail: kontakt@polonika.pl
www.polonika.pl

PODRÓŻ
W NIEZNAŃCĘ
z Instytutem POLONIKA

Wystawa
z okazji jubileuszu
5-lecia Instytutu

JOURNEY
INTO THE UNKNOWN
with POLONIKA INSTITUTE

Exhibition
to commemorate
the Institute's
fifth anniversary

pryśledtem do...
...nieś na niebieg na czele biskupie, sam
...watem ich narekomendować,
...dacie Muszowi pota-
...barszym
...wzycie pa do kszate
...ryng, jacy srebro narywają i
...sobie. W domu kochy przyrater
...wslisiny do Husa. Hele racyn
...kerle nosze, mówiąc że wrelai
...mwi. - A Husa proadnie neryfisyng
...mowa by to
...gry by serdunij neryf ris, ten zwa to wre
...ada - ofot. przy by pa
...by
...the pro 6, ...wradome d
...na sie oszumie pser
...l'my sie ka

PODRÓŻ W NIEZNAŃCĘ

JOURNEY INTO THE UNKNOWN

Pomiędzy Lwowem, Wilnem, Rygą, Paryżem, Rzymem, Chicago a niewielkimi miejscowościami w Zimbabwe, Tanzanii czy Ugandzie Instytut POLONIKA wraz ze swoimi współpracownikami i partnerami realizuje projekty, których celem jest objęcie opieką i przywrócenie pamięci o związanym z Polską i Polakami dziedzictwem kulturowym pozostającym poza współczesnymi granicami kraju.

Bogactwo i różnorodność obiektów, które są przedmiotem naszej ochrony, badań naukowych i popularyzacji sprawia, że te podróże w nieznane są jeszcze bardziej niezwykłe. Od nagrobka serca Jana Kazimierza stworzonego przez nadwornych artystów króla Francji, poprzez zabytkowe świątynie na terenie współczesnej Ukrainy, sieć kolejową na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej, historyczne cmentarze, iluzjonistyczne barokowe freski, obrazy sztalugowe, po listy szlachty do tureckiego paszy rezydującego w twierdzy granicznej. Nasze prace i projekty realizowane są tam, gdzie znajdują się lub są przywracane z zapomnienia polonika, wszędzie gdzie tworzyli polscy artyści i inżynierowie, gdzie osiedlali się polscy emigranci, gdzie miały miejsce ważne wydarzenia historyczne.

Działalność i zadania Instytutu skupiają się wokół projektów prowadzonych w ramach trzech programów strategicznych noszących nazwy: OCHRONA, BADANIA i POPULARYZACJA polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Program OCHRONA to objęcie cennych poloników opieką konserwatorską, która rozpoczyna się od rozpoznania stanu zachowania zabytków, a następnie przeprowadzenia kompleksowych badań archiwalnych, konserwatorskich i architektonicznych, które pozwalają przygotować szczegółowy programy koniecznych prac. W ostatnim etapie prace restauratorskie i konserwatorskie są realizowane przy pomocy wyłonionych przez Instytut wykonawców lub we współpracy z naszymi partnerami. Prace te, przywracające świetność i zabezpieczające polonika na przyszłość, zależnie od potrzeb, mogą mieć charakter ratunkowy, mogą zabezpieczać obiekty przed dalszym zniszczeniem, ale mogą też mieć charakter kompleksowy i wielobranżowy. Zdarza się że nasza pomoc potrzebna jest również w sytuacjach ekstremalnych. Do niedawna były to głównie interwencje po zgubnych skutkach niepożądanych zjawisk pogodowych, ale dziś wspieramy Ukrainę w zabezpieczeniu i nowoczesnym dokumentowaniu metodą

Between Lviv, Vilnius, Riga, Paris, Rome, Chicago and small towns in Zimbabwe, Tanzania or Uganda, the POLONIKA Institute, together with its collaborators and partners, carries out projects aimed at preserving and restoring the memory of the cultural heritage associated with Poland and Poles which remains outside the country's current borders.

The multitude and diversity of the items and places we protect, research and popularize makes these mystery tours even more remarkable. From the tombstone of King John Casimir's heart, created by the court artists of the King of France, through historic churches in modern Ukraine, the railroad network in the eastern lands of the Second Polish Republic, historic cemeteries, paintings, illusionistic Baroque frescoes, to letters from nobles to a Turkish pasha residing in a border fortress. Our projects are carried out wherever Polish monuments are found and rescued from oblivion, wherever Polish artists and engineers produced their works, wherever Polish emigrants settled, wherever important historical events took place.

The Institute's objectives and activities involve projects carried out within three strategic programs called PROTECTION, RESEARCH and POPULARIZATION of Polish cultural heritage abroad. The aim of the PROTECTION program is to extend conservation care of valuable Polish monuments, which begins with the assessment of the state of repair of the monuments, followed by comprehensive archival, conservation and architectural research, and then by the preparation of a detailed plan of necessary work. In the final, executive stage, the restoration and conservation work is carried out by contractors selected by the Institute or in cooperation with our partners. Depending on the needs, these works, aiming to restore the monuments and preserve them in good condition, can be emergency rescue interventions, can protect the objects from further deterioration, but can also be very comprehensive. It happens that our assistance is also needed in extreme situations. Until recently, these were mainly interventions in the aftermath of catastrophic weather events, but today we support Ukraine in protecting and documenting valuable monuments threatened by the Russian invasion of the country.

skaningu laserowego 3D cennych zabytków zagrożonych na skutek rosyjskiej napaści na ten kraj.

W Programie BADANIA inicjujemy i finansujemy badania naukowe. Projekty te realizowane są przede wszystkim przez historyków sztuki, historyków architektury i budownictwa, archiwistów. Nasze działania powodują, że do obiegu naukowego trafiają polonika, które do tej pory w niewielkim stopniu lub w ogóle nie były objęte badaniami. Projekty tego działu to również dokumentacja, inwentaryzacja i digitalizacja zabytków. W serii wydawniczej „Studia i Materiały” publikujemy wyniki prowadzonych badań naukowych i dokumentacyjnych. Okazją do prezentacji badań i publikacji są również konferencje naukowe i spotkania promocyjne.

Misją Programu POPULARYZACJA jest prezentacja i popularyzacja polskiego dziedzictwa kulturowego pozostającego poza granicami kraju. Korzystając z wiedzy zdobytej i rozwijanej w projektach programów OCHRONA i BADANIA tworzymy filmy, wystawy, publikujemy książki popularnonaukowe kierowane do różnych grup wiekowych, organizujemy warsztaty i spotkania, które adresowane są zarówno do nauczycieli i uczniów, jak i do szerokiej publiczności. Opowiadając o polonikach kształtujemy świadomość bogactwa i znaczenia polskiego dziedzictwa kulturowego znajdującego za granicą, a nasze różnorodne projekty zapraszają do podróży w nieznane i dorosłych i dzieci.

Instytut zarządza również dwoma programami grantowymi, dzięki którym wspierane są działania społeczne i projekty dotyczące ochrony, badań i popularyzacji polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Poprzez granty programu Instytutu POLONIKA „Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą -WOLONTARIAT” wspieramy organizacje społeczne i pozarządowe podejmujące działania z udziałem wolontariuszy. Wiele projektów realizowanych dzięki tym dotacjom to prace porządkowe i inwentaryzacja polskich cmentarzy i mogił znajdujących się w trudnodostępnych i odległych miejscach. Dzięki wolontariuszom przywracana jest na przykład pamięć o cmentarzach polskich uchodźców w Afryce.

Instytut POLONIKA zarządza również programem rządowym Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”. W ramach tego programu dotowane są projekty konserwatorskie, badawcze i inwentaryzacyjne, finansowane publikacje naukowe. Działania podejmowane w tym programie nierzadko uzupełniają i poszerzają zakres prac prowadzonych

Within the RESEARCH Program we initiate and fund scientific studies. These projects are carried out primarily by art historians, historians of architecture and structural engineering, archivists etc. Due to our activities some Polonica, which until now received little or no research, have become the focus of scientific inquiry. The projects of this department also include documentation and digitization of monuments. In the publication series “Studies and Materials” we publish the results of ongoing scientific research and documentation projects. The research results and our publications are also presented at scientific conferences and promotional meetings.

The mission of the POPULARIZATION Program is to present and popularize Polish cultural heritage which remains outside our country. On the basis of the knowledge acquired within the PROTECTION and RESEARCH programs, we create films, exhibitions and books aimed at different age groups, we organize workshops and meetings for teachers and students, but also for the general public. By telling the story of the various Polonica, we make the public aware of the richness and importance of Polish cultural heritage found abroad, and our various projects aim to encourage both adults and children to get to know it better.

The Institute also manages two grant programs supporting community activities and projects concerning the preservation, research and popularization of Polish cultural heritage abroad.

Through the Institute’s grant program “Polish Cultural Heritage Abroad - VOLUNTEER” we support social and non-governmental organizations undertaking activities with the participation of volunteers. Many of the projects carried out thanks to these grants involve cleaning and documentation of Polish cemeteries and graves located in hard-to-reach and remote places abroad. For example, thanks to volunteers the memory of cemeteries of Polish refugees in Africa is being restored.

The POLONIKA Institute also manages the government program of the Minister of Culture and National Heritage “Protection of Cultural Heritage Abroad”. This program subsidizes professional conservation, research and documentation projects, and finances academic publications. Activities undertaken within this program often complement and expand the scope of work carried out directly by the POLONIKA Institute, like in the Latin Cathedral in Lviv, where POLONIKA carries out high-budget research and conservation projects of a comprehensive nature, such as the restoration of the quire-loft along with Baroque paintings and a valuable organ, and thanks to the involvement of non-governmental

bezpośrednio przez Instytut – tu przykładem katedra łaćwińska we Lwowie, w której POLONIKA realizuje wysokobudżetowe projekty badawcze i konserwatorskie mające charakter działań kompleksowych, jak renowacja przęsta chórowego wraz z barokowymi malowidłami i cennym instrumentem organowym, a dzięki zaangażowaniu organizacji pozarządowych odrestaurowywane są kolejne elementy wyposażenia świątyni.

Więcej o naszych działaniach możecie Państwo dowiedzieć się z naszej strony internetowej www.polonika.pl, mediów społecznościowych (Facebook, Instagram). Zachęcamy do zaglądania na nasz kanał na YouTube a także na platformę Google Arts & Culture, gdzie online można obejrzeć dostępne w kilku językach wystawy poświęcone realizowanym przez nas projektom konserwatorskim, badaniom i publikacjom. Zapraszamy w podróż w nieznanne z Instytutem POLONIKA.

organizations, further elements of the church's furnishings are being restored.

More information about our activities is available at our website www.polonika.pl and in social media (Facebook, Instagram). You can check our YouTube channel, and on the Google Arts & Culture platform you can view online exhibitions, available in several languages, presenting our conservation projects, research and publications. Join us on the POLONIKA Institute journey into the unknown.

SPIS OBIEKTÓW LIST OF THE OBJECTS

- 1** Kaplica Boimów we Lwowie, Ukraina
The Boim Chapel in Lviv, Ukraine
- 2** Sceny z *Ramayany* w pałacu w Dźodhpurze, Indie
Scenes from *Ramayana* in the palace in Jodhpur, India
- 3** Nagrobek serca Jana II Kazimierza w Paryżu, Francja
The tomb of the heart of John II Casimir Vasa in Paris, France
- 4** Słup królewskiej poczty w Moritzburgu, Niemcy
A royal postal service milepost in Moritzburg, Germany
- 5** Kolegiata św. Wawrzyńca w Żótkwi, Ukraina
The Collegiate Church of St. Lawrence in Zhovkva, Ukraine
- 6** List do gubernatora Chocimia w Czernihowie, Ukraina
Letter to the governor of Khotyn in Chernihiv, Ukraine
- 7** Witraż w dawnym Hotelu Krakowskim we Lwowie, Ukraina
A stained glass window in the old Hotel Krakowski in Lviv, Ukraine
- 8** Nagrobek Adama Mickiewicza w Paryżu, Francja
Adam Mickiewicz's tomb in Paris, France
- 9** Kaplica Barczewskich we Lwowie, Ukraina
The Barczewski family's chapel in Lviv, Ukraine
- 10** Kaplica Krzyżanowskich we Lwowie, Ukraina
The Krzyżanowski family's chapel in Lviv, Ukraine
- 11** Nagrobek Konstantego Stanka we Lwowie, Ukraina
Tomb of Konstanty Stanek in Lviv, Ukraine
- 12** Księga bractwa polskich studentów w Padwie, Włochy
The register of the brotherhood of Polish students in Padua, Italy
- 13** Płyta poświęcona Katarzynie Jagiellonce w Taxinge, Szwecja
Memorial dedicated to Catherine Jagiellon in Taxinge, Sweden
- 14** Dziennik młodości Bronisława Piłsudskiego we Lwowie, Ukraina
Bronisław Piłsudski's diary from his youth in Lviv, Ukraine
- 15** Obraz Jana Zamoyskiego *Mata Gosposia* w Chicago, USA
Jan Zamoyski's painting *Little Maid* in Chicago, USA
- 16** Kolegiata w Ołyce, Ukraina
The Catholic Collegiate Church in Olyka, Ukraine
- 17** Kościół pw. św. Stanisława Kostki w Chicago, USA
St. Stanislaus Kostka Church in Chicago USA
- 18** Studnia św. Jana z Dukli we Lwowie, Ukraina
St. John of Dukla's well in Lviv, Ukraine
- 19** Kielich nautilus w katedrze w Łucku, Ukraina
The nautilus chalice in Lutsk Cathedral, Ukraine
- 20** Freski Franciszka i Sebastiana Ecksteinów we Lwowie, Ukraina
Frescoes by Franciszek and Sebastian Eckstein in Lviv, Ukraine
- 21** Biblioteka Polska w Buenos Aires, Argentyna
The Polish Library in Buenos Aires, Argentina
- 22** Dzwon na Kahlenbergu w Wiedniu, Austria
The bell on Kahlenberg in Wien, Austria
- 23** Pałac Radziwiłłów „Bogustawowski” w Wilnie, Litwa
The “Bogustaw's” Radziwiłł Palace in Vilnius, Lithuania
- 24** Akwaforta z cywetą z Paryża, Francja
Etching of a civet from Paris, France

- 25** Dekoracje katedry ormiańskiej we Lwowie, Ukraina
Decorations of the Armenian Cathedral in Lviv, Ukraine
- 26** Lwowski modernizm w architekturze, Ukraina
Modernist architecture in Lviv, Ukraine
- 27** Pożnorenesansowy portal w Stryju, Ukraina
Late Renaissance portal in Stryi, Ukraine
- 28** Nagrobek Augusta Bécu w Wilnie, Litwa
Tombstone of August Bécu in Vilnius, Lithuania
- 29** Wieżba dachowa katedry we Lwowie, Ukraina
The roof structure framework of the Cathedral in Lviv, Ukraine
- 30** Stacja kolejowa w Bienakoniach, Białoruś
The railroad station in Bieniakonie, Belarus
- 31** Rysunek *Muzykantka* w Montrésor, Francja
Drawing *The Girl Musician* in Montrésor, France
- 32** Dąb z Białej Cerkwi w Montrésor, Francja
The oak tree from Biata Cerkiew at Montrésor, France
- 33** Nagrobek z cmentarza w Złoczowie, Ukraina
Tombstones from the Zolochiv cemetery in Ukraine
- 34** Rzeźba *Pocatunek* we Lwowie, Ukraina
The Kiss, a sculpture in Lviv, Ukraine
- 35** Krucyfiks z kościoła w Hodowicy, Ukraina
Crucifix from the church in Hodovytsia, Ukraine
- 36** Ceramiczna rzeźba zebry w Londynie, UK
The ceramic sculpture of a zebra in London, UK
- 37** Dawny Sąd Gubernialny w Tbilisi, Gruzja
The former Governorate Court in Tbilisi, Georgia
- 38** Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Tbilisi, Gruzja
The Sts. Peter and Paul Church in Tbilisi, Georgia
- 39** Pomnik Jana Edwarda Habicha w Limie, Peru
Monument to Edward Jan Habich in Lima, Peru
- 40** Obraz *Św. Jadwiga Śląska pod krzyżem* w Rzymie, Włochy
Painting *Saint Hedwig of Silesia Adoring the Crucifix* in Rome, Italy
- 41** Kwatera wojskowa na cmentarzu w Kijowie, Ukraina
The military section at cemetery in Kyiv, Ukraine
- 42** Archiwum pracowni rodziny Dąbrowskich w Żotyń, Polska
Archives of the Dąbrowski family workshop in Żotyń, Poland
- 43** Organy w kościele w Krzemieńcu, Ukraina
The organ instrument in the Church in Kremenets, Ukraine
- 44** Grafika z polskim szlachcicem w Augsburgu, Niemcy
A Polish nobleman, print from Augsburg, Germany
- 45** Witraż z Matką Bożą Królową Aniołów w katedrze we Lwowie, Ukraina
Stained glass window with Our Lady Queen of Angels in Cathedral in Lviv, Ukraine
- 46** Sanktuarium Matki Bożej Szkaplerznej w Berdyczowie, Ukraina
Sanctuary of Our Lady of the Scapular in Berdychiv, Ukraine
- 47** Nagrobek Wandy i Konstantego Czerwińskich w Rydze, Łotwa
Tomb of Konstanty Czerwiński and Wanda Czerwińska in Riga, Latvia
- 48** *Inflanty polskie* barona Gustawa Manteuffla, Łotwa
Baron Gustaw Manteuffel's *Polish Inflants*, Latvia
- 49** Polskie osiedle w Ngesi, Zimbabwe
The Polish settlement in Ngesi, Zimbabwe
- 50** *12 miast*. POLONIKA na obrazach Tytusa Brzozowskiego
12 cities. POLONICA in the paintings of Tytus Brzozowski

KAPLICA BOIMÓW THE BOIM CHAPEL

WE LWOWIE, UKRAINA

IN LVIV, UKRAINE

Kopuła niewielkiej kaplicy Boimów z początku XVII wieku symbolizuje sklepienie niebios górujących nad życiem ziemskim (symbol samego Boga). Kaplica od chwili swojego powstania nigdy nie była przebudowywana, zachowała swoją integralność. Czasem nazywana jest kaplicą Ogrójcową – nad ołtarzem znajdujemy dekorację płaskorzeźbioną przedstawiającą modlitwę Chrystusa na Górze Oliwnej. Na ścianach kaplicy we wnętrzu umieszczono też sceny z Męki Pańskiej: Umywanie Nóg i Ostatnią Wieczerzę oraz Biczowanie, a na zewnątrz Niesienie krzyża, Ukrzyżowanie i Zdjęcie z krzyża.

Grobową kaplicę rodziny Boimów jest pozostałością cmentarza otaczającego kiedyś katedrę tacińską znajdującą się w sercu Lwowa. Ufundowana została w 1611 roku przez mieszkającego we Lwowie kupca pochodzenia węgierskiego Jerzego Boima, który osiadł w Rzeczypospolitej w czasach Stefana Batorego. Dekorację kaplicy powierzył on dwóm mistrzom-rzeźbiarzom pochodzącym z Wrocławia. Stworzyli oni bardzo bogaty wystrój wnętrza i fasady – dekorację, która czerpie z renesansu i baroku. Ważnym źródłem inspiracji dla twórców dekoracji rzeźbiarskiej była też sztuka niderlandzka. Do dziś niepowtarzalne dekoracje fasady i wnętrza kaplicy przyciągają uwagę swoim bogactwem.

We wnętrzu kaplicy znalazły się również epitafia rodziny Boimów, na zewnątrz, od strony ulicy Halickiej, umieszczono malowane portrety fundatora Jerzego Boima i jego żony Jadwigi Niżniowskiej. Ich syn Paweł Jerzy Boim studiował filozofię na Uniwersytecie w Padwie, a wnuk Michał Piotr Boym był jezuitą, podróżował jako misjonarz do Chin. Był botanikiem i kartografem, autorem atlasu Chin i pierwszej książki dotyczącej flory Chin *Flora sinensis*, pełnił też rolę posłańca cesarza chińskiego Yongli do władców Europejskich w 1652 roku.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

badania i skanowanie 3D architektury i wystroju kaplicy Boimów, wykonawca: 3Deling, 2020

I etap prac konserwatorskich (figura Chrystusa Frasobliwego), realizacja: ZKR Sp.z o.o., 2022

The relatively small Boim Chapel was built in the early 17th century. Its dome symbolizes the heavens, towering over earthly life, i.e. is a symbol of God himself. The chapel has never been remodelled or restructured, and has retained its integrity. It is sometimes called the Gethsemane Chapel - above the altar we find a relief decoration depicting Christ's prayer on the Mount of Olives. The walls of the chapel also feature scenes from the Passion of Christ: Washing of the Feet and the Last Supper, as well as the Scourging, Carrying of the Cross, Crucifixion and Descent from the Cross.

The burial chapel of the Boim family is a reminder of the cemetery that once surrounded the Latin Cathedral, located in the centre of Lviv. It was founded in 1611 by George Boim, a merchant of Hungarian origin living in Lviv, who settled in the Polish-Lithuanian Commonwealth during the time of King Stefan Báthory. Boim entrusted the decoration of the chapel to two master sculptors from Wrocław. They created a very rich interior and facade decoration, drawing inspiration from the Renaissance and Baroque. Dutch art was also an important source for the creators of the sculptural decoration. To this day the decoration of the facade and interior of the chapel attracts attention due to its striking intensity and uniqueness.

The chapel's interior also features epitaphs of the Boim family, and painted portraits of the founder George Boim and his wife Jadwiga Niżniowska are on the exterior wall on the side of Halyskaya Street. Their son Paweł Jerzy Boim studied philosophy at the University of Padua, and their grandson Michał Piotr Boym was a Jesuit,

traveling as a missionary to China. He was a botanist and cartographer, and is the author of an atlas of China and the first botanical book on the flora of China, *Flora Sinensis*; he also served as a messenger from the Chinese Emperor Yongli to European rulers in 1652.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

research and 3D scanning of the architecture and decoration of the Boim Chapel, performed by: 3Deling, 2020

conservation works on the of statue of the Sorrowful Christ (phase I), performed by: ZKR Sp. z. o.o., 2022

SCENY

SCENES FROM

Z „RAMAJANY” “RAMAYANA”

W PAŁACU MAHARADŻY
W DŻODHPURZE, INDIE

2

AT THE MAHARAJA PALACE
IN JODHPUR, INDIA

W sali bajecznie bogatego pałacu indyjskiego maharadży, w pałacu który uznawany jest za największą prywatną rezydencję Azji, polski artysta przedstawił w scenie triumfu idealnego władcy Ramy jego wiernego sługę pod postacią małpy. Działo się to w Dżodhpurze (Jodhpur) w stanie Radżastan. W latach 40. XX wieku indyjski książę Umaid Singh zlecił dekorację swojego nowo wybudowanego pałacu urodzonemu w Warszawie Stefanowi Norblinowi.

Norblin uciekł z Polski po wybuchu II wojny światowej. Przez Rumunię, Turcję i Irak dotarł do Indii. Zlecenie udekorowania pałacu w Dżodhpurze było zwieńczeniem jego kariery w Indiach, gdzie od 1941 roku malował obrazy olejne, dekoracje ścienne i projektował luksusowe wnętrza pałaców, łącząc elegancję art déco z motywami historii i mitologii indyjskiej.

W ogromnym pałacu maharadży Umaid Sigha namalował cykl sześciu obrazów dekorujących najbardziej reprezentacyjną Salę Orientalną. Sklepienie sali ma złoty kolor, kompozycje Norblina, barwne, pełne przepychu i dynamizmu, są wyrazem wypracowanego przez artystę stylu, który łączy nowoczesną estetykę zachodnią z bogactwem tradycji indyjskich. Obrazy te ilustrują opisaną w starożytnym indyjskim eposie *Ramajana* historię boga Ramy i jego żony Sity, porwanej przez króla-demona Ravanę. Scena triumfu Ramy, który odzyskał Sitę, wieńczy cykl przestawień. Małpa, która towarzyszy Ramie, to jego wierny sługa i towarzysz Hanuman. Hanuman w panteonie bóstw hinduistycznych czczony jest do dziś, charakteryzuje go siła, bohaterstwo i wierne oddanie.

Po ukończeniu prac w Dżodhpurze Stefan Norblin osiadł w USA. Jego prace stworzone w Indiach były niemal

In Jodhpur in Rajasthan, in the hall of the fabulously opulent palace of an Indian Maharaja, in a palace that is considered the largest private residence in Asia, a Polish artist depicted the scene of the triumph of the ideal ruler Rama, and his faithful servant in the form of a monkey. In the 1940s the Indian Prince Umaid Singh commissioned Warsaw-born Stefan Norblin to decorate his newly built palace.

Norblin had fled Poland after the outbreak of World War II. He made his way to India via Romania, Turkey and Iraq. The commission to decorate a palace in Jodhpur was the culmination of his career in India, where from 1941 he painted oil paintings and wall decorations and designed luxurious palace interiors, combining the elegance and splendor of art déco with motifs of Indian history and mythology.

In the enormous palace of Maharaja Umaid Singh he did a series of six paintings decorating the most representative Oriental Hall. The vaulted ceiling of the hall is golden in color, and Norblin's compositions, colorful, full of splendor and dynamism, are an expression of the style developed by the artist, which combines modern Western aesthetics with the richness of Indian traditions. The paintings illustrate the story described in the ancient Indian epic *Ramayana*, of the god Rama and his wife Sita, kidnapped by the demon king Ravana. The scene of Rama's triumph in retrieving Sita crowns the cycle. The monkey that accompanies Rama is his faithful servant and companion Hanuman. In the pantheon of Hindu deities Hanuman is revered to this day and epitomizes strength, heroism and faithful devotion.

After completing his work in Jodhpur, Stefan Norblin settled in the United States. His works created in India were hardly known either in

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

POPULARYZACJA

POPULARIZATION

film, animacja historyczna:
Wieczny ogień, 2018

animated historical film:
(Eternal Fire), 2018

film dokumentalny: *Ramayana z pałacu w Jodhpurze. Odzyskany wątek twórczości Stefana Norblina*, 2018

documentary film: *(Ramayana from the Palace in Jodhpur. Bringing back the Unknown Works of Stefan Norblin)*, 2018

film animowany dla dzieci z cyklu Polo i Nika: *Pałac w Dżodhpurze*, 2019

animated film for children from the series Polo and Nika: *(Palace in Jodhpur)*, 2019

zupetnie nieznanie w Polsce i USA. Zostały odkryte dla Zachodu w 15. rocznicę wybudowania pałacu maharadży, na którą zjechali goście z całego świata. Dziś wnętrza pałacu z odnowionymi przez polskich konserwatorów dekoracjami Norblina można zwiedzać.

Poland, or the USA. They were discovered for the West on the 15th anniversary of the construction of the Maharaja's palace, attended by guests from all over the world. Now the palace interior, with Norblin's decorations restored by Polish conservators, are open to the public.

NAGROBEK SERCA

THE TOMB OF THE HEART

JANA II KAZIMIERZA

OF JOHN II CASIMIR VASA

W OPACTWIE SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS
W PARYŻU, FRANCJA

AT THE SAINT-GERMAIN-DES-PRÉS
ABBAY IN PARIS, FRANCE

3

Pomnik-nagrobek serca Jana II Kazimierza wykonano po śmierci monarchy. Szczątki króla w 1676 roku złożono w katedrze na Wawelu, ale serce pozostało we Francji, w paryskim kościele Saint-Germain-des-Prés. Jan Kazimierz trafił tu po abdykacji w 1668 roku, gdy po dwudziestu latach zasiadania na polskim tronie, odparciu powstania Chmielnickiego i potopu szwedzkiego, wyjechał do Paryża. Został opatem klasztoru Benedyktynów w Saint-Germain-des-Prés. Gdy w 1672 roku zmarł, jego serce zostało tam pochowane. Okazały nagrobek królewskiego serca stworzyli między 1673 i 1675 rokiem nadworni rzeźbiarze króla francuskiego Gaspard i Balthazar Marsy.

The tomb of the heart of John II Casimir was created after the monarch's death. The king's remains were buried at the Wawel Cathedral in Cracow in 1676, but the heart remained in France, in the Saint-Germain-des-Prés church in Paris. John II Casimir went there after his abdication in 1668, when he left for Paris after twenty years on the Polish throne, having suppressed the Khmelnytsky uprising and repelled the Swedish invasion called the Deluge. He became abbot of the Benedictine monastery Saint-Germain-des-Prés, and this is where his heart was buried when he died in 1672. The magnificent tomb of the royal heart was created by the French king's court sculptors Gaspard and Balthazar Marsy between 1673 and 1675.

W górnej części nagrobka ukazana jest wyrzeźbiona w białym marmurze postać króla w chwili abdykacji oddającego insygnia władzy. Poniżej na płaskorzeźbie z czarnego marmuru znalazło się przedstawienie bitwy pod Beresteczkiem, w której przeciwko potężnym siłom Tatarów i Kozaków zwyciężkami wojskami Rzeczypospolitej dowodził Jan Kazimierz. Autorem tej kompozycji jest rzeźbiarz Jean Thibaut. Królewski nagrobek, choć uszkodzony, cudem ocalał podczas Wielkiej Rewolucji Francuskiej.

The upper part of the tomb features a white marble statue of the king at the moment of abdication, handing over the insignia of power. Below a black marble bas-relief shows a depiction of the Battle of Beresteczko, in which the victorious army of the Commonwealth, commanded by John II Casimir, fought against the combined forces of the Tatars and Cossacks. The bas-relief was created by the sculptor Jean Thibaut. The royal tomb, although damaged, miraculously survived the French Revolution.

W latach 2018- 2019 zostały przeprowadzone badania, które miały na celu opracowanie historii powstania królewskiego nagrobka, jego przekształceń i prac konserwatorskich, a także określenie kręgu artystycznego jego twórców, ich rangi na dworze króla Ludwika XIV oraz wartości tego znakomitego dzieła na tle barokowej sztuki Europy. Projekt zakończył się publikacją.

In 2018 and 2019, there was ongoing research on the history of the royal tombstone, its transformations and previous restorations. One

of its goals was to determine the artistic circle of tombstone creators, their rank at the court of King Louis XIV and the value of this excellent work against the background of Baroque art in Europe. The results of the research have been published in a book.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

BADANIA

RESEARCH

projekt badawczy i publikacja
w serii „Studia i Materiały”:
Paweł Migasiewicz, *Nagrobek serca
króla Jana Kazimierza w kościele
Saint-Germain-des-Prés w Paryżu*,
Warszawa 2019

research project and publication in
the series “Studia i Materiały”:
Paweł Migasiewicz, (*The tomb of the
heart of John II Casimir Vasa at the
Saint-Germain-des-Prés abbey in Paris*),
Warsaw 2019

D. O. M.

SŁUP POCZTY KRÓLEWSKIEJ

W MORITZBURGU, NIEMCY

W XVIII wieku Drezno i Polskę połączyła wielka polityka dworów europejskich. Z chwilą koronacji Augusta II na króla Polski Drezno stało się królewskim miastem rezydencjonalnym oraz jedną z dwóch stolic unii polsko-saskiej. Drugą była Warszawa.

Na potrzeby komunikacji i sprawnego przesyłania korespondencji pomiędzy dwiema stolicami – Dreznem i Warszawą – August II zarządził wytyczenie statych szlaków pocztowych. Ich trasę wyznaczały słupy, które jednocześnie odmierzają dystans – co ćwierć, pół mili lub całą milę. Kurier przewożący konno korespondencję państwową pokonywał trasę pomiędzy dwoma miastami w trzy dni. Do dziś zachowało się kilkanaście takich słupów, między innymi w miejscowościach Freiberg, Gelenau, Nossen, Oberwiesenthal. Opatrzone są zawsze herbem polsko-saskim i królewskim monogramem AR.

Podróże króla i dworu między dwiema stolicami trwały znacznie dłużej niż kuriera pocztowego. Ze względu na konieczność zatrzymywania się na noc droga dworu zawsze wiodła tą samą, sprawdzoną trasą, która początkowo w kierunku Warszawy biegła przez Wrocław, Piotrków, Ujazd i Rawę. Zmiana przebiegu szlaku, który miał prowadzić przez Poznań, Kleczew i Kutno, sprawiła, że przystąpiono do budowy nowych pałaców w Kutnie i Kleczewie.

A ROYAL POSTAL SERVICE MILEPOST

IN MORITZBURG, GERMANY

4

In the 18th century Saxony and Poland were united by the great politics of European royalty. With the coronation of Augustus II as Polish king, Dresden became the royal residence city and one of the two capitals of the Polish-Saxon union. The other was Warsaw.

For the purposes of smooth communication and efficient delivery of correspondence between the two capitals, Augustus II ordered the establishment of permanent postal routes. Their route was marked by poles, or posts, which simultaneously measured the distance - every quarter mile, half mile or mile. A courier carrying state correspondence on horseback covered the route between the two cities in three days. Only a few such posts have survived to this day, in, Freiberg, Gelenau, Nossen, Oberwiesenthal. It bears the Polish-Saxon coat of arms and the royal monogram AR.

When the king and the court travelled between the two capitals, the journey would take a lot longer than that of a courier. Due to the need to organize stopovers, the king's journey was always made along the same route, via Wrocław, Piotrków, Ujazd and Rawa. When the decision was made to change the route, which was to go through Poznań, Kleczew and Kutno, there emerged a need for the construction of palaces in Kutno and Kleczew.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

dokumentacja zachowanych słupów pocztu polsko-saskiej w Saksonii, 2018

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation of the preserved postal milestones in Saxony, 2018

1727

KOLEGIATA THE COLLEGIATE

PW. ŚW. WAWRZYŃCA W ŻÓŁKWI, UKRAINA

CHURCH OF ST. LAWRENCE IN ZHOVKVA, UKRAINE

Husarze na koniach, łucznicy, panoplia (czyli kompozycje z elementów uzbrojenia) znajdujące się na dekoracyjnym fryzie obiegającym elewację kolegiaty św. Wawrzyńca w Żółkwi symbolizują wojenne osiągnięcia fundatora kościoła i założyciela miasta, hetmana Stanisława Żółkiewskiego, zwycięzcy spod Kłuszyna. Również święci, których sylwetki zostały tam przedstawione nawiązują do jego chwały i kariery wojskowej. Święty Jerzy i święty Marcin byli żołnierzami, Jerzy patronuje wojskowym, Marcin kawalerzystom, czyli również dowodzonej przez Żółkiewskiego husarii.

Kontynuację tego programu symbolicznego zaplanowano we wnętrzu kościoła. Znalazły się tam okazałe nagrobki fundatora i jego rodziny oraz cztery wielkoformatowe obrazy przedstawiające zwycięskie bitwy stoczone przez wojska Rzeczypospolitej w XVII wieku. Pierwszy obraz, przedstawiający bitwę pod Kłuszynem, powstał na zlecenie Stanisława Żółkiewskiego, kolejne ufundował król Jan III z rodu Sobieskich, prawnuk Żółkiewskiego. Niestety obrazów nie zobaczymy w kolegiacie. Zostały przeniesione do zbiorów muzealnych. Hetman, poległy w 1620 roku na polu bitwy pod Cecorą, pochowany został w kolegiacie. Sobieski otaczał to miejsce szczególną pieczęcią, świątynia stała się jego rodzimym mauzoleum – tutaj spoczął jego ojciec, była też miejscem ważnych państwowych uroczystości.

Kolegiata żółkiewska miała być pomnikiem chwały polskiego rycerstwa, nazywano ją Panteonem Oręża Polskiego. Kościół wybudowali na polecenie Żółkiewskiego w latach 1606–1618 architekci z Włoch, znani z przekazów jako Paweł Szczęśliwy, Ambroży Przychyłny i Paweł Rzymianin. Hetman założył też samo miasto z zamkiem i obwarowaniami. Poza świątynia katolicką w Żółkwi na początku XVII wieku powstały również cerkiew prawosławna i synagoga.

Polish winged hussars on horseback, archers, and panoplies, i.e. compositions made of elements of armaments, found on the decorative frieze encircling the facade of the collegiate church of St. Lawrence in Zhovkva, symbolize the military achievements of the founder of the church and of the city, Hetman Stanisław Żółkiewski. He was famous for winning the Battle of Klushino. Also the saints whose silhouettes are depicted there allude to the military career and glory of the founder. St. George and St. Martin were soldiers, St. George is the patron saint of military men, St. Martin of cavalrymen, that is, also of the winged hussars.

Originally, this symbolic program was continued in the interior of the church. It featured impressive tombs of the founder and his family, as well as four large-format paintings depicting victorious battles fought by the armies of the Commonwealth in the 17th century. The first painting, with a view of the Battle of Klushino, was commissioned by Stanisław Żółkiewski himself, while the others were funded by King John III Sobieski, Żółkiewski's great-grandson. Unfortunately, the paintings can no longer be seen in the collegiate church, as they have been transferred to museums. The Hetman, who died on the battlefield at Cecora in 1620, was buried in the collegiate church. Sobieski was particularly attached to this place, the church became his family mausoleum, his father was buried here, and it was also the site of important state ceremonies.

The Zhovkva Collegiate Church was a monument to the glory of Polish knighthood, it was called the Pantheon of Polish Arms. The church was built at Żółkiewski's behest in 1606-1618 by architects from Italy; their names are handed down to us by tradition as Paul the Fortunate, Ambrose the Amicable and Paul the Roman. The Hetman also founded the town itself, along with a castle and fortifications. In addition to Catholic church in Zhovkva, an Orthodox church and a Jewish synagogue were established in the early 17th century.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

konserwacja witraża w kolegiacie,
wykonawca: Fundacja Dziedzictwa
Kulturowego, 2018

prace ratunkowo konserwatorskie fryzu
kolegiaty w Żółtkwi, wykonawca: Fundacja
Dziedzictwa Kulturowego, 2019

skanowanie 3D kolegiaty, wykonawca:
SKEIRON Sp. z o.o., 2022

Program strategiczny

POPULARYZACJA

książka: Sadok Barącz, *Pamiętki miasta
Żółtkwi*, Warszawa 2019 (reprint,
wydanie z tłumaczeniem
na język ukraiński)

wystawa plenerowa: *Hetman*, 2019

film animowany: *Hetman*, 2019

wystawa online na platformie Google
Arts & Culture: *Hetman. Stanisław
Żółkiewski*, 2019

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration of the stained glass window
in the collegiate church, performed by:
Fundacja Dziedzictwa Kulturowego, 2018

rescue and conservation work on
the frieze of the collegiate church
in Zhovkva, performed by: Fundacja
Dziedzictwa Kulturo-
wego, 2019

3D scanning of the colle-
giate church, performed by:
SKEIRON Sp. z o.o., 2022

Strategic Program

POPULARIZATION

book: Sadok Barącz, (*Mementos from
the City of Zhovkva*), Warsaw 2019
(reprint edition, includes the Ukrainian
translation)

outdoor exhibition: (*The Hetman*), 2019

animated film: (*The Hetman*), 2019

online exhibition on Google Arts
& Culture platform: *The Hetman.
Stanisław Żółkiewski*, 2019

LIST DO TURECKIEGO

LETTER TO THE TURKISH

GUBERNATORA CHOCIMIA

CZERNIHÓW, UKRAINA

GOVERNOR OF KHOTYN

CHERNIHIV, UKRAINE

List został wysłany do tureckiego paszy, gubernatora rezydującego w Chocimiu nad Dniestrem. Chocim, znajdujący się dziś w Ukrainie, w czasach pierwszej Rzeczypospolitej był twierdzą graniczną na południowym wschodzie. Z powodu wojen i konfliktów granicznych, przechodził z rąk do rąk – polskich, mołdawskich i tureckich. Iliasz Kołczak pasza rezydował tam w latach 30. XVIII wieku; miasto znajdowało się wówczas pod rządami tureckimi, a Rzeczpospolita graniczyła z Imperium Osmańskim.

Z powodów politycznych pasza – czyli urzędnik turecki – utrzymywał liczne kontakty również po polskiej stronie granicy. W tym okresie Rzeczypospolitą i Turcję łączyły przyjazne stosunki, ważne zwłaszcza ze względu na zagrożenie ze strony Rosji. Dzięki zachowanej korespondencji wysyłanej do paszy w Chocimiu wiemy, że miał około stu polskojęzycznych korespondentów, którzy informowali go o wydarzeniach w Rzeczypospolitej. Listy, które przetrwały do dziś, pochodzą z lat 1730–1739, burzliwego czasu wojny domowej o tron polski pomiędzy zwolennikami Stanisława Leszczyńskiego i popieranego przez Rosję Augusta II Mocnego (a po jego śmierci Augusta III). W jednym z nich, pisanym przez wojewodę lubelskiego Jana Tartę znajdujemy relację z uroczystości koronacji Augusta III, która odbyła się w Krakowie 17 stycznia 1734 roku.

Zachowana korespondencja wskazuje, że pasza był nie tylko dyplomatą zaangażowanym w sprawy wagi państwowej, ale musiał także rozwiązywać konflikty i problemy codziennego życia swoich poddanych, jak spory o długi, sprawy rabunków i kradzieży, pośredniczył również w handlu po obu stronach granicy.

W 1739 roku, w czasie wojny rosyjsko-tureckiej, pasza został wzięty

The letter was sent to the Turkish Pasha, the governor residing in Khotyn on the Dniester River. Khotyn, now located within the borders of Ukraine, during the time of the Polish-Lithuanian Commonwealth was a border fortress in the southeast, passing into Polish, Moldavian and Turkish hands. Ilyas Kolchak Pasha resided there in the 1730s; at the time Khotyn was under Turkish rule, and the Commonwealth bordered the Ottoman Empire.

For political reasons the Pasha – a Turkish high official – maintained numerous contacts also on the Polish side of the border. During this period the relations between the Commonwealth and Turkey were friendly, which was important especially because of the threat from Russia. Thanks to the fact that letters to the Pasha at Khotyn have been preserved, we know that he had about 100 Polish correspondents who kept him informed about the situation in the Commonwealth. The letters that have survived date from between 1730 and 1739, which was a turbulent time of civil war for the Polish throne between supporters of Stanisław Leszczyński and the Russian-backed Augustus II the Strong, and after his death, his son Augustus III. In one of the letters to the Pasha written by the Lublin voivode Jan Tarta we find an account of the coronation ceremony of Augustus III, which took place in Cracow on 17 January 1734.

The surviving correspondence to the Pasha indicates that he was not only a diplomat gathering information about events of political importance, but also had to solve conflicts and problems of everyday life of his subjects, such as disputes over debts or cases of robbery and theft; besides, he engaged in trade on both sides of the border.

In 1739, during the Russo-Turkish War, the

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

publikacja w serii „Studia i Materiały”:
Turecki pasza i szlachta: korespondencja osmańskiego gubernatora Chocimia Iliusza Kołczaka paszy ze szlachtą Rzeczypospolitej z lat 1730–1739,
oprac. Mariusz Kaczka, Dariusz Kołodziejczyk, Warszawa 2020

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

publication in the series “Studia i Materiały”:
The Turkish Pasha and the Nobility: Correspondence between the Ottoman Governor of Khotyn Ilyas Kolchak Pasha and the Nobility of the Commonwealth from 1730-1739, ed. Mariusz Kaczka, Dariusz Kołodziejczyk, Warsaw 2020

Jasnie Wielmożny m. Panie Paśo Chocimski
mmmm Panie y Przyjacielu

Ч. П. З.
МУВЕЙ
Украин. архив.
В. В. ТАРНОВСЬКОГО
№ 572 P

114

5
Kiedy Cała Rzeczpospolita prezentowała Hercegowi
mojej nieodmienne przyjaźń swoją uznając Hercegowi
skiej mojej stateczną, dla siebie, pociągając y mnie z Wolności
Rzeczpospolitej Obiekt Komenda w Okopach S. Trojicy
do wzajemnego oswiadczenia, lubo także zawsze z Hercegowi
szenską moją certowatom, y ciednakowazę przyjaźń zachowa
wac usiłuję. A re ta publiczna usługa nie pozwala
mi tego szczęścia, abym sam osoba moją kłaniał Hercegowi
wofarskiej mojej; zacznę listownie przynajmniej
zechę sobie nadgrądzać to umartwienie ile mi co
pozwoli; Hercegowi mojej upraszam chęć usat
mnie swoją kontentować mnie korrespondencją, y
dziwić doniesieniem wiadomości o
miar

do niewoli i wywieziony w głąb Rosji. Dokumenty również zostały wówczas zrabowane i wywiezione, niektóre z nich w niewyjaśnionych okolicznościach znalazły się w Czernihowie. Współcześnie zostały opracowane przez polskich badaczy i wydane. Większa część archiwum Iliasa Kotczaka paszy trafiła do Moskwy.

Pasha was taken prisoner and exiled deep into Russia, and his documents were looted at that time as well. In unexplained circumstances some of the documents found their way to Chernihiv, and they were recently edited and published by Polish researchers. The bulk of Ilyas Kolchak Pasha's Archive is in Moscow.

WITRAŻ A STAINED GLASS

W DAWNYM HOTELE KRAKOWSKIM WE LWOWIE, UKRAINA

WINDOW IN THE OLD HOTEL KRAKOWSKI IN LVIV, UKRAINE

Elegancki ornamentalny witraż dekorujący klatkę schodową dawnego lwowskiego Hotelu Krakowskiego wykonany został w Krakowie. Wytwórnia Żeleńskich, założona w Krakowie w 1902 roku, była pierwszą taką firmą na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Wcześniej witraże do gmachów czy kaplic Lwowa i Krakowa zamawiane były w Austrii lub Niemczech. Na przełomie XIX i XX wieku dekoracje witrażowe pojawiały się coraz częściej w secesyjnych wnętrzach, współgrały ze stylistyką art nouveau. W tym też czasie nastąpił renesans rzemiosła i sztuki użytkowej.

Witraże w zakładzie Żeleńskich powstawały według projektów najwybitniejszych artystów – Stanisława Wyspiańskiego, Józefa Mehoffera. Powstały tam m.in. witraże do lwowskiej katedry ormiańskiej zaprojektowane przez Jana Henryka Rosena, autora dekoracji malarskich świątyni.

Hotel Krakowski przy placu Bernardyńskim wybudowany został według projektu Michała Łużyckiego w 1910 roku. Przetom wieku XIX i XX, aż do wybuchu I wojny światowej, był czasem rozwoju i rozkwitu – również artystycznego i naukowego – Lwowa. Miasto pod zaborem austriackim cieszyło się pewnymi swobodami w ramach autonomii galicyjskiej. Od 1882 roku kadre Uniwersytetu Lwowskiego w większości stanowili Polacy, w 1891 roku utworzono Muzeum Historyczne Miasta Lwowa, pięć lat później otwarto nowy gmach teatru zaprojektowany przez Zygmunta Gorgolewskiego, z monumentalną kurtyną namalowaną przez Henryka Siemiradzkiego. Lwowski Teatr Wielki, podobnie jak wiele kamienic, willi i pałaców budowanych w tamtym okresie, inspirowany był architekturą Wiednia.

W tym czasie Kraków, będący również pod panowaniem Austrii, rozwijał się podobnie jak Lwów. Na przełomie wieków powstał nowy gmach Teatru Miejskiego, Szkoła Sztuk Pięknych, Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Gmach Towarzystwa Sztuk Pięknych oraz wiele kamienic i miejskich pałaców. Wielu architektów i artystów tego okresu związanych było i z Krakowem i Lwowem.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

prace konserwatorskie przy witrażu
z dawnego Hotelu Krakowskiego
we Lwowie, wykonawca:
Maria Shumska-Barvinok, 2020

The elegant ornamental stained glass window decorating the staircase of the former Hotel Krakowski in Lviv was made in Cracow. The Żeleński factory, established in Cracow in 1902, was the first such company in the lands of the former Commonwealth. Earlier stained-glass windows for the buildings or chapels of Lviv and Cracow were ordered from Austria or Germany. At the end of the 19th century stained-glass decorations appeared more and more often in *fin de siècle* interiors, in harmony with the Art Nouveau style. This was also the time of the renaissance of arts and crafts, marked by the renewed involvement of artists in designing applied art.

Stained-glass windows at the Żeleński factory were created according to the designs of the most outstanding artists, such as Stanisław Wyspiański and Józef Mehoffer. Among others, the factory produced the stained glass windows for the Armenian Cathedral in Lviv, which were designed by Jan Henryk Rosen, the author of the painting decorations of the church.

Hotel Krakowski at Bernardyński Square was designed by Michał Łużycki and built in 1910. The late 19th century and the early 20th, until the outbreak of World War I, was a time of rapid development of Lviv, also in terms of artistic and scientific life. Within the Austrian empire the city enjoyed certain freedoms under the Galician autonomy. From 1882 the staff of the University of Lviv was mostly Polish, in 1891 the Historical Museum of Lviv was established, five years later a new theater was opened, the building for which was designed by Zygmunt Gorgolewski and which featured a monumental curtain painted by Henryk Siemiradzki. The Grand Theater in Lviv, like many residential buildings, villas and palaces built at the time, was inspired by the architecture of Vienna.

At the time Cracow, which was also under Austrian rule, was developing similarly to Lviv. The turn of the century saw the construction of the new Municipal Theater Building, the School of Fine Arts, the Collegium Novum

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration works to the stained glass
window from the former Hotel Krakowski
in Lviv, performed by: Maria Shumska-
Barvinok, 2020

of the Jagiellonian University, the Fine Arts Society Building and many residential buildings and city palaces. Many architects and artists of the time worked both in Cracow and Lviv.

NAGROBEK ADAMA MICKIEWICZA

NA CMENTARZU W MONTMORENCY,
FRANCJA

Dzień po nagłej śmierci Adama Mickiewicza w Stambule (26 października 1855 roku) wykonano serię pamiątkowych fotografii zwłok, powstał pośmiertny portret narysowany przez Teofila Kwiatkowskiego oraz, zgodnie z kultywowanym wówczas zwyczajem, wykonano tzw. maskę pośmiertną, czyli gipsowy odlew twarzy. Z tej maski pośmiertnej powstało kilka odlewów w brązie. Jednym z nich inspirował się rzeźbiarz Auguste Préault, tworząc portret Mickiewicza znajdujący się na symbolicznym obecnie grobowcu na cmentarzu w Montmorency.

Decyzją księcia Adama Czartoryskiego, przywódcy paryskiej Wielkiej Emigracji zwłoki Mickiewicza sprowadzono ze Stambułu do Francji. Tutaj, na podparyskim cmentarzu w Montmorency, wybudowano grobowiec rodzinny, do którego przeniesiono również zwłoki żony poety – Celiny.

Medalion z portretem Mickiewicza powstał w 1866 roku, grobowiec odstonięto w kolejnym roku. Auguste Préault na podstawie surowej, realistycznej maski pośmiertnej stworzył niezwykle ekspresyjne, symboliczne dzieło, portret wieszczka z głową okoloną wieńcem laurowym, uchwyconego w chwili twórczej ekstazy.

Na cmentarzu w Montmorency pochowanych zostało wielu Polaków, emigrantów, artystów, przedstawicieli Wielkiej Emigracji. Spoczęli tutaj Julian Ursyn Niemcewicz, Cyprian Norwid, książę Adam Czartoryski, hrabia Władysław Zamoyski. Cmentarz ten stał się narodowym panteonem na emigracji.

Szczątki Adama Mickiewicza w 1890 roku przeniesiono do Krypty Wieszczów Narodowych na Wawelu, później przeniesiono tam również szczątki Juliusza Słowackiego zmarłego w Paryżu. Ponieważ Cyprian Norwid, który

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

konserwacja polskich nagrobków na cmentarzu w Montmorency, wykonawca: Towarzystwo Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji, 2018–2022

ADAM MICKIEWICZ'S TOMB

AT THE CEMETERY IN MONTMORENCY,
FRANCE

The day after Adam Mickiewicz's sudden death in Istanbul (26 October 1855), a series of commemorative photographs were taken of the corpse, Teofil Kwiatkowski drew a posthumous portrait and, in accordance with the custom cultivated at the time, a so-called death mask was made, which was a plaster cast of the face. Later several bronze casts were made of this death mask. One of them inspired the sculptor Auguste Pérault, who created the portrait of Mickiewicz on the now symbolic tomb at the Montmorency cemetery.

By the decision of Prince Adam Czartoryski, leader of the Parisian Great Emigration, Mickiewicz's corpse was transported from Istanbul to France. Here, at the cemetery in Montmorency near Paris, a family tomb was erected, where the corpse of the poet's wife Celina was also transferred.

The medallion with Mickiewicz's portrait was created in 1866, and the tomb was unveiled the following year. On the basis of a crude, realistic death mask, Auguste Préault created an extremely expressive, symbolic work, a portrait of the bard with his head surrounded by a laurel wreath, captured in a moment of creative ecstasy.

Many Poles, emigrants, artists, representatives of the Great Emigration have been buried at the Montmorency cemetery, such as Julian Ursyn Niemcewicz, Cyprian Kamil Norwid, Prince Adam Czartoryski, Count Władysław Zamoyski. The cemetery has become a Polish national pantheon in exile.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration of Polish tombs at the cemetery in Montmorency, performed by: Towarzystwo Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji, 2018–2022

In 1890 the remains of Adam Mickiewicz were transferred to the Crypt of the National Bards at the Wawel Cathedral, and later the remains of Juliusz Słowacki, who had died in Paris, were also moved there. Since Cyprian Kamil Norwid,

MICKIEWIČZ

zmarł w polskim przytułku św. Kazimierza w Paryżu pochowany został na cmentarzu w Montmorency w mogile zbiorowej, identyfikacja jego szczątków nie była możliwa. W wawelskiej Krypcie Wieszczów Narodowych w 2001 roku odbył się jego symboliczny pochówek, do krypty przeniesiono ziemię ze zbiorowej mogiły.

who died in the Polish asylum of St. Casimir in Paris, was buried at the Montmorency cemetery in a mass grave, it was not possible to identify his remains. His symbolic burial took place in Wawel's Crypt of the Bards in 2001, and some soil from the mass grave was buried in the crypt.

KAPLICA BARCZEWSKICH

NA CMENTARZU ŁYCZAKOWSKIM
WE LWOWIE, UKRAINA

Neogotycka kaplica grobowa rodziny Barczewskich na cmentarzu Łyczakowskim, zaprojektowana przez Władysława Halickiego, została wybudowana przez firmę kamieniarską Leopolda Schimsera. To mauzoleum, ufundowane przez ziemianina i filantropa Probusa Barczewskiego, jest największą kaplicą grobową na tym cmentarzu. W architekturze kaplicy bardzo wyraźne jest nawiązanie do charakterystycznej i powszechnie znanej bazyliki Sacré-Cœur na wzgórzu Montmartre w Paryżu.

Od nazwy wzgórza wzięta miano paryska dzielnica artystycznej bohemy. W konkursie na projekt bazyliki wzięto udział siedemdziesięciu siedmiu architektów. Kościół Najświętszego Serca [Sacré-Cœur] miał symbolizować pokutę po klęsce Francji w wojnie z Prusami, gdy wojska wroga przez cztery miesiące oblegały Paryż. Budowę rozpoczęto w 1876 roku, a ukończono dopiero w 1914 roku, po wybuchu I wojny światowej. Kiedy projektowano i budowano kaplicę rodzinną Barczewskich we Lwowie, ukończoną w 1887 roku, prace w Paryżu nadal trwały.

Cmentarz Łyczakowski był w tamtym czasie jedną z najważniejszych nekropolii na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Pochowanych zostało tutaj wiele osób związanych z polską kulturą i nauką, m.in. malarz Artur Grottger, pisarki Maria Konopnicka i Gabriela Zapolska, a w późniejszych latach matematyk Stefan Banach. Słynny jest Cmentarz Obrońców Lwowa [Orląt Lwowskich], będący częścią cmentarza Łyczakowskiego. Na lwowskiej nekropolii spoczywają mieszkańcy wielokulturowego miasta, różnych narodowości i wyznań, wśród nich

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

kompleksowe prace konserwatorskie kaplicy Barczewskich na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, wykonawca: Monument Service Sp. z o.o., 2020–2021

Program strategiczny

POPULARYZACJA

film dokumentalny: *Kaplica Barczewskich*, 2021

THE CHAPEL OF THE BARCZEWSKI FAMILY

AT THE LYCHAKIV CEMETERY
IN LVIV, UKRAINE

9

The Gothic Revival Barczewski family's burial chapel in the Lychakiv cemetery, designed by Władysław Halicki, was built by Leopold Schimser's stonemason company. Founded by the landowner and philanthropist Probus Barczewski, it is the largest burial chapel in the cemetery. The architecture of the chapel makes a very clear reference to the distinctive and easily recognizable Sacré-Cœur basilica at the top of Montmartre in Paris.

The famous hill gave the name to the Parisian bohemian artistic district. The competition to design the basilica attracted 77 architects. The Church of the Sacred Heart [Sacré-Cœur] was intended to symbolize repentance after France's defeat in the war against the Prussians, when enemy troops besieged Paris for four months. The construction began in 1876, and it was not completed until 1914, after the outbreak of World War I. So when the Barczewski family chapel in Lviv was being designed and built, and then completed in 1887, the works in Paris were still underway.

At that time the Lychakiv Cemetery was one of the most important necropolises in the former Commonwealth. Many people connect-

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

comprehensive conservation works at the Barczewski family's burial chapel at the Lychakiv cemetery in Lviv, performed by: Monument Service Sp. z o.o., 2020-2021

Strategic Program

POPULARIZATION

documentary film: *The Barczewski Family's Chapel*, 2021

ed with Polish culture and science were buried here, such as the painter Artur Grottger, writers Maria Konopnicka and Gabriela Zapolska, and in later years mathematician Stefan Banach. Famous is the Cemetery of Defenders of Lviv [Orląt Lwowskich]. The Lviv necropolis houses the tombs of inhabitants of a multicultural city, people of various nationalities

również osoby ważne dla kultury i historii Ukrainy. Bogactwo rzeźb nagrobnych i mauzoleów rodzinnych charakterystyczne dla Łyczakowa sprawia, że cmentarz jest nazywany galerią rzeźby na wolnym powietrzu.

and religions, including those important for the culture and history of Ukraine. Due to the great abundance of tombstone sculptures and family mausoleums the Lychakiv cemetery has become famous as an outdoor sculpture gallery.

KAPLICA KRZYŻANOWSKICH

NA CMENTARZU ŁYCZAKOWSKIM WE
LWOWIE, UKRAINA

Romantyczna symbolika neogotyku, stylu ukształtowanego w XVIII wieku w Anglii, wskazuje na metafizyczne, religijne i historyczne znaczenie tego stylu. Dlatego w XIX wieku często wybierano właśnie stylistykę neogotycką, projektując kościoły, mauzolea i kaplice cmentarne.

Lwowski adwokat Stanisław Krzyżanowski ufundował na cmentarzu Łyczakowskim neogotyckie mauzoleum upamiętniające jego matkę Teofilę Teodorę z Targowskich 1. v. Krzyżanowską 2. v. Kalicińską. Teofila Kalicińska była aktorką teatrów krakowskich i lwowskich, zmarła w 1890 roku. Neogotycką kaplicę zbudowano w latach 1890–1891 na miejscu kaplicy rodziny Cetnerów, najstarszego mauzoleum na Łyczakowie.

Kaplica ta uważana jest za jedną z najpiękniejszych realizacji na cmentarzu Łyczakowskim. Zaprojektowana została w sposób spójny i jednorodny, począwszy od kształtu bryły architektonicznej, aż po najmniejsze detale dekoracyjne, z zachowaniem ich symbolicznego i mistycznego znaczenia. Autorem projektu architektonicznego kaplicy Krzyżanowskich był Jan Tomasz Kudelski (1861–1937), prace budowlane prowadziła firma Jana Lewińskiego ze Lwowa.

Jan Tomasz Kudelski studiował na Politechnice Lwowskiej, był wykładowcą w Szkole Przemysłowej we Lwowie, a także dyrektorem budowlanym kolei w Stanisławowie. Zrealizował wiele projektów architektonicznych we Lwowie i w Stanisławowie.

kompleksowe prace konserwatorskie kaplicy Krzyżanowskich na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, wykonawca: Monument Service Sp. z o.o., 2019–2020

Program Strategiczny
POPULARYZACJA

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Renowacja kaplicy Krzyżanowskich. Kompleksowa konserwacja mauzoleum na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie*, 2021

THE CHAPEL OF THE KRZYŻANOWSKI FAMILY

AT THE LYCHAKIV CEMETERY IN LVIV,
UKRAINE

The romantic symbolism of Gothic Revival, formed in the 18th century in England, attributed metaphysical, religious and historical significance to this style. Therefore, in the 19th century the Gothic Revival style was often chosen when designing churches, mausoleums and cemetery chapels.

The Lviv lawyer Stanisław Krzyżanowski founded a Gothic Revival mausoleum at the Lychakiv cemetery in memory of his mother Teofila Teodora née Targowska 1. v. Krzyżanowska 2. v. Kalicińska. Teofila Kalicińska was an actress in the theaters of Krakow and Lviv, and died in 1890. The Gothic Revival chapel was built in 1890–1891, replacing the Cetner family chapel, the oldest mausoleum at the Lychakiv cemetery.

The chapel is considered to be one of the most beautiful structures at the Lychakiv cemetery. It was designed in a coherent and homogeneous way, from the architectural shape down to the smallest decorative details, maintaining the unity of the symbolic and mystical meaning of the decorative motifs. The author of the architectural design of

the Krzyżanowski chapel was Jan Tomasz Kudelski, and the construction work was carried out by the company of Jan Lewiński from Lviv.

Jan Tomasz Kudelski studied at the Lviv Polytechnic and was a lecturer at the Industrial School there. He was also the construction director of the railroad in Stanisławów. He completed many architectural projects in Lviv and Stanisławów.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE
Strategic Program
PROTECTION

comprehensive restoration work to the Krzyżanowski family's chapel at the Lychakiv cemetery in Lviv, performed by: Monument Service Sp. z o.o., 2019–2020

Strategic Program
POPULARIZATION

on-line exhibition on the Google Arts & Culture platform: *Restoration to the Krzyżanowski Family Chapel. Comprehensive restoration to the mausoleum at the Lychakiv cemetery in Lviv*, 2021

10

NAGROBEK KONSTANTEGO STANKA

NA CMENTARZU ŁYCZAKOWSKIM
WE LWOWIE, UKRAINA

TOMB OF KONSTANTY STANEK

AT THE LYCHAKIV CEMETERY IN LVIV,
UKRAINE

Rzeźbiarski pomnik nagrobny z przedstawieniem Chrystusa niosącego krzyż odlany został z betonu. Autorem nagrobka jest Zygmunt Kurczyński. Postać zmarłego – Konstantego Wilhelma Stanka – znamy dzięki spisanej relacji wnuczki. Urodził się w 1883 roku, znał wiele języków. W czasie zaborów pracował w austriackiej służbie dyplomatycznej i podczas I wojny światowej trafił do niewoli rosyjskiej. Zmarł w wieku pięćdziesięciu lat.

Tak zwany sztuczny kamień, czyli beton, znany jest od starożytności. W antycznym Rzymie do jego wytwarzania wykorzystywano popiół wulkaniczny z Wezuwiusza. Kiedy w połowie XIX wieku udoskonolono produkcję tego materiału, zaczął być powszechnie stosowany w budownictwie. Wzmocnienie betonu konstrukcjami stalowymi pozwoliło w latach 80. XIX wieku na budowę pierwszych drapaczy chmur.

Beton, podobnie jak żeliwo umożliwiający odlewanie trwałych elementów dekoracyjnych i rzeźbiarskich, zaczął być często wykorzystywany do tworzenia nagrobków i elementów architektonicznych w drugiej połowie XIX wieku.

The sculptural tombstone monument with a representation of Christ carrying the cross was cast in concrete. The author of the tombstone is Zygmunt Kurczyński. What we know about the deceased, Konstanty Wilhelm Stanek, comes from the written account of his granddaughter. Born in 1883, he spoke many languages. During the partitions he worked in the Austrian diplomatic service and was taken prisoner by Russia during World War I. He died at the age of 50.

The so-called "artificial stone" the concrete has been known since antiquity. In ancient Rome it was made from volcanic ash from Mount Vesuvius. Its production was perfected in the mid-19th century and it became a very common building material. Reinforcing concrete with steel structures, invented in the 19th century, led to the construction of the first skyscrapers in the 1880s.

Concrete, much like cast iron, could be used for producing durable decorative and sculptural elements, and it began to be frequently used for tombs and architectural elements in the second half of the 19th century.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

prace restauratorsko-konserwatorskie
na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie
(etap XIII), beneficjent: Fundacja
Dziedzictwa Kulturowego, 2020

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Grant program of

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

restoration and conservation works at
the Lychakiv cemetery in Lviv (stage 13),
beneficiary: Fundacja Dziedzictwa
Kulturowego, 2020

KSIĘGA METRYKALNA BRACTWA POLSKICH STUDENTÓW

NA UNIWERSYTECIE W PADWIE,
WŁOCHY

W dwóch księgach metrykalnych nacji (bractwa) studentów polskich na Uniwersytecie Padewskim, nazywanych *Liber Congregationis S. Stanislai, Album Polonorum* lub *Album Polonicum*, znajdziemy ponad 2350 wpisów uzupełnionych akwarelowymi przedstawieniami herbów własnych członków stowarzyszenia. Zachowane w archiwum uniwersytetu księgi powstały pomiędzy 1592 a 1745 rokiem. W tym czasie obywatele Rzeczypospolitej Obojga Narodów stanowili trzecią pod względem liczebności społeczność studentów Uniwersytetu Padewskiego.

Staraniem bractwa polskich studentów w 1606 roku przy najważniejszej padewskiej świątyni – bazylice św. Antoniego – rozpoczęto budowę kaplicy. Została ona poświęcona św. Stanisławowi w 1607 roku. Na początku XIX stulecia wybrano nowe miejsce dla kaplicy polskiej – dawną kaplicę św. Bartłomieja, gdzie znajdował się najstarszy polski pomnik, wystawiony dyplomacie Erazmowi Kretkowskiemu, zmarłemu w Padwie w 1558 roku, z wrytym epigramem autorstwa Jana Kochanowskiego. W 1900 roku kaplicę ozdobiły freski wykonane przez Tadeusza Popiela – polskiego malarza, ucznia Jana Matejki.

Wśród pochodzących z Rzeczypospolitej studentów Uniwersytetu Padewskiego znaleźli się m.in. Jan Kochanowski (był

THE REGISTER OF THE BROTHERHOOD OF POLISH STUDENTS

AT THE UNIVERSITY OF PADUA,
ITALY

The two-volume register of the nation (brotherhood) of Polish students at the University of Padua was called *Liber Congregationis S. Stanislai, Album Polonorum* or *Album Polonicum*, and it contains more than 2350 entries, supplemented by watercolor representations of the members' coats of arms. The books preserved in the university's archives were created between 1592 and 1745. At that time citizens of the Polish-Lithuanian Commonwealth made up the third largest student community at the University of Padua.

At the behest of the brotherhood of Polish students construction of a chapel was begun in 1606 at Padua's most important church, the Basilica of St. Anthony. It was dedicated to St. Stanislaus in 1607. At the beginning of the 19th century a new site was chosen for the Polish chapel – the former St. Bartholomew's Chapel, housing the oldest Polish monument, which commemorated the diplomat Erazm Kretkowski, who died in Padua in 1558 (the monument bore an engraved epigram by Jan Kochanowski). In 1900 the chapel was decorated with frescoes by Tadeusz Popiel, a Polish painter and disciple of Jan Matejko.

Some of the famous students at the University of Padua from the Polish-Lithuanian Commonwealth were the poet Jan Kochanowski (he

12

IO. SARIO ZAMOSCIO
STAN. BELXENSIS PRAEFECTI ET
REGII EQVITVM DVCTORIS FIV
POLONO RECTORI BENEMERI
TO. VNIVERSITAS IVRIST DECRE
VIT DEDICAVITQ. KSEPT. M D LXIV

konsyliarzem stowarzyszenia studentów nacji polskiej], późniejszy święty Jan Nepomucen, wojewoda krakowski Stanisław Lubomirski i Jan Zamoyski. Ten ostatni – humanista, mecenas sztuki i polityk – od 1563 roku był rektorem akademii prawa Uniwersytetu Padewskiego, a po powrocie do kraju został sekretarzem króla Zygmunta Augusta II.

Do Padwy przyjeżdżano nie tylko, by studiować prawo, ale również nauki medyczne. Od 1501 roku przez dwa lata studiował tu Mikołaj Kopernik. W Palazzo del Bo, głównym gmachu uniwersytetu, zachował się najstarszy na świecie teatr anatomiczny stworzony w 1594 roku, a utworzony w 1545 roku przy uniwersytecie ogród botaniczny znajduje się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

POPULARYZACJA

Album polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie 1592-1745, oprac. Mirosław Lenart, Warszawa 2019

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Padewskie herby obywateli Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Miniatury z księgi nacji polskiej Uniwersytetu Padewskiego*, 2020

wystawa: „Nie tylko Zamoyski. Polscy padewczycy i ich herby”, 2022

Program strategiczny

BADANIA

badania naukowe i przygotowanie trzypiętomowej publikacji poświęconej herbom Polaków na Uniwersytecie w Padwie, 2019-2023

tom 1, *Album polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie*, oprac. Mirosław Lenart, 2019

tom 2, Olga Kucharczyk, *Herby przedstawicieli nacji polskiej na Uniwersytecie Padewskim. Katalog znaków heraldycznych*, 2022

tom 3, Franco Benucci, *Arma virosque cano... La Natio Polona a Padova nei suoi uomini e nei suoi stemmi (1552-1687) / Arma virosque cano... Nacja polska w Padwie: ludzie i herby (1552-1687)*
- w druku

was a councillor of the Polish nation], the later Saint John Nepomucen, the voivode of Cracow Stanisław Lubomirski and, last but not least, Jan Zamoyski. The latter – a humanist, patron of the arts and politician – was rector of the law academy of the University of Padua from 1563, and upon his return

to the Commonwealth he became secretary to King Sigismund Augustus II.

In addition to studying law, people also came to Padua to study medicine. Starting in 1501, Nicolaus Copernicus studied there for two years. Palazzo del Bò, the university's main building, houses the world's oldest anatomical theater, created in 1594, and the botanical garden created at the university in 1545 is now a UNESCO World Heritage Site.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

POPULARIZATION

(Album Polonicum. Register of the Polish Nation in Padua 1592-1745), ed. Mirosław Lenart, 2019

online exhibition on Google Arts & Culture platform: *Coats of Arms of the Citizens of the Polish-Lithuanian Commonwealth in Padua. Miniatures from the Register of the Polish Nation at the University of Padua*, 2020

exhibition: [Not only Zamoyski. Polish Padua students and their coats of arms], 2022

Strategic Program

RESEARCH

scientific research and a three-volume publication concerning the coats of arms of the Poles at the University of Padua, 2019-20223

vol. 1: *(Album Polonicum. Register of the Polish Nation in Padua 1592-1745)*, ed. Mirosław Lenart, 2019

vol. 2: *(Coats of Arms of the Members of Polish Nation. Catalogue of the Heraldic signs)*, ed. Olga Kucharczyk, 2022

vol. 3, Franco Benucci, *[Arma virosque cano... Polish Nation in Padua: people and the coats of arms (1552-1687)]* - in print

ANNO DOMINI, MDCLXXI. Die uero, XVII. Aug^o:

Consiliarius Nationum Regni POLONIÆ regimen, unanimitatis
 omnium ac omnium Vocibus, concordibusque Votorum et calculorum
 suffragijs, oblatum est ~~Clarissimo~~ Excellentissimo Domino Dño ALBERTO
 CASIMIRO RELLER pro tunc Artium et Philosophiæ, postquæ Medicinæ
 Doctori. Cum assistentia & deficientibus Nationalistis Secularibus & Admod.
 Rdi. Præs Auertani Praysnarij S. Th: Doct. Ord: Carm. antiq: obseru.
 et Adm. Rdi Præs Chrysologi Westerman, S. Th: Stud: For: Ord: Præf.
 Cuius prædicti Clariss. et Exc. Dñi, uisâ in regimine diligentia;
 eundem. Natio unanimi omnium consensu pro altero Anno
 confirmavit

PŁYTA POŚWIĘCONA
**KATARZYŃCIE
JAGIELLONCE**

W TAXINGE, SZWECJA

Drottningkällan, czyli Źródło Królowej, znajduje się w lesie, w pobliżu Gripsholm, jednego ze szwedzkich zamków królewskich. Nie wiemy, jakie są źródła legendy mówiącej o tym, że Katarzyna Jagiellonka, córka Zygmunta Starego i Bony Sforzy, żona przyszłego króla szwedzkiego Jana III, czerpała z tego źródła wodę. Zgodnie z przekazem wyrytym na kamiennej płycie Katarzyna obawiała się, że jej uwięziony na zamku mąż zostanie otruty. Dlatego codziennie sama przynosiła mu wodę ze źródła. Nie jest znany moment powstania tablicy opisującej tę legendę, z dawnych opisów zabytków w Szwecji wiemy, że znajdowała się tam w XIX wieku.

Jak w każdej legendzie i w tej historii jest ziarno prawdy. Jan III Waza, przyrodni brat ówczesnego króla Szwedzkiego Eryka XIV, więziony był na zamku Gripsholm pomiędzy 1563 a 1567 rokiem. Razem z nim osadzona została jego żona Katarzyna Jagiellonka. W czasie niewoli, w 1566 roku, urodziła ona syna, przyszłego króla Polski i Szwecji Zygmunta III Wazę.

Babka Katarzyny Jagiellonki, Elżbieta Rakuszanka, żona Kazimierza Jagiellończyka, urodziła trzynastoro dzieci. Czterech z jej synów zostało królami, a małżeństwa jej córek i wnuczek sprawiły, że ród Jagiellonów skoliigaony był z niemal wszystkimi dworami królewskimi w Europie. Królowa Wiktoria i królowa Elżbieta II były potomkiniami Jagiellonów.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

konserwacja płyty
upamiętniającej Katarzynę Jagiellonkę
w Taxinge, wykonawca:
Anna Sztymelska-Karczewska, 2019

MONUMENT DEDICATED TO
**CATHERINE
JAGIELLON**

IN TAXINGE, SWEDEN

Drottningkällan, or the Queen's Spring, is located in the forest near one of Sweden's royal castles in Gripsholm. Legend has it that Catherine Jagiellon, daughter of King Sigismund the Old and Bona Sforza, wife of the future Swedish King John III, drew water from this spring. According to the inscription on the stone plaque, Catherine feared that her husband, imprisoned in the castle, would be poisoned. Therefore, she brought him water from the spring herself every day. We do not know when the memorial with this legend was created, but from old records of antiquities in Sweden we know that it was there in the 19th century.

Like in every legend, there is a grain of truth in this story as well. John III Vasa, half-brother of the then Swedish King Eric XIV, was imprisoned at Gripsholm Castle between 1563 and 1567. Imprisoned along with John III was his wife Catherine Jagiellon. During her captivity, in 1566, Catherine gave birth to a son, the future King of Poland and Sweden Sigismund III Vasa.

The Jagiellon dynasty was linked to almost all the royal courts of Europe. Catherine Jagiellon's grandmother, Elisabeth of Austria, wife of Kazimierz Jagiellon, gave birth to thirteen children. Four of her sons became kings, and her daughters and granddaughters, through marriages, connected the Jagiellons with most European dynasties of the time. Queen Victoria and Queen Elizabeth II were both descendants of the Jagiellons.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration to the memorial
commemorating Catherine Jagiellon
in Taxinge, performed by:
Anna Sztymelska-Karczewska, 2019

13

~ AHR 1564 ~
UNDER THE TÄTTÄNU.
HERTIG. IOHANA FFINELAND.
SEDERMEHRA KONUNG. IAEN. III.
HÖLLS. AF. SIN. BRODER
KONUNG. ERICK. XIV.
UTY. FÄNGSLIGIT. FÖRVAHR.
UPPÅ. GRYPHOLMS. SLOTT
BEGAGNADE. IOHANS. GEMÄHL.
PRINSESSAN. CATHARINA. IAGELL.
THE NNA. HÄLSO. KJÄLLA.
SOM. THEREFTER.
BLEF. BENÄMBD.
DROTTNINGE. KJÄLLAN.

DZIENNIK MŁODZIEŃCZY BRONISŁAWA PIŁSUDSKIEGO

14

BRONISŁAW PIŁSUDSKI'S DIARY FROM HIS YOUTH

VILNIUS, LITHUANIA

WILNO, LITWA

Przeczytałem swój dziennik; co za różnicę znajduję ja między jego początkiem i końcem [...]. Ile omyłek człowiek musi zrobić, by na koniec dojść do czegoś, ile przecierpieć, nasmucić się, a nawet zrobić głupstw musi, nim się nie ustakuje [...]. (1885)

Rękopis dziennika z lat gimnazjalnych Bronisława (1866–1918), starszego brata Józefa Piłsudskiego, zachował się w zbiorach Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich w Wilnie. Obszerny dziennik jest dokumentem ukazującym życie rodziny ziemiańskiej z podwileńskiego dworu oraz życie społeczne Wilna w drugiej połowie XIX wieku. Świat ten opisany został z perspektywy młodego mężczyzny. Od 1874 roku Bronisław Piłsudski mieszkał w Wilnie, gdzie uczył się w gimnazjum, a zachowany dziennik powstał w latach 1882–1885.

Bronisław Piłsudski, znany dzisiaj przede wszystkim jako etnograf, badacz kultury ludów Dalekiego Wschodu, przeszedł drogę podobną innym Polakom prześladowanym przez władze carskie. Niektórzy z nich podczas zesłania zajmowali się badaniami i eksploracją Syberii. W 1886 roku wyjechał do Petersburga, gdzie studiowało wielu Polaków z obszaru zaboru rosyjskiego. Tam działał w spisku rewolucjonistów, którzy przygotowali zamach na cara Aleksandra III. Zamach został udaremniony, członkowie organizacji uwięzieni i osądzeni. Piłsudski został skazany na piętnaście lat zesłania.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Pogram strategiczny

OCHRONA

konserwacja nagrobka
Bronisława Piłsudskiego na cmentarzu
w Montmorency, wykonawca: Towarzystwo Opieki nad Polskimi Pamiątkami i Grobami Historycznymi we Francji, 2018

Pogram strategiczny

BADANIA

publikacja w serii „Studia i Materiały”:
Bronisław Piłsudski. Dziennik 1882–1885,
oprac. Jolanta Żyndul, Warszawa 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration of the tombstone
of Bronisław Piłsudski at Montmorency,
performed by: Towarzystwo Opieki
and Polskimi Pamiątkami i Grobami
Historycznymi we Francji, 2018

Strategic Program

RESEARCH

publication in the series “Studia i Mate-
riaty”: (*Bronisław Piłsudski. Diary 1882-
1885*), ed. Jolanta Żyndul, Warsaw 2021

I have just read my diary; what a difference do I find between its beginning and end How many mistakes must a man make in order to achieve something in the end, how much he has to suffer, grieve and even blunder before he settles down (1885)

The manuscript of the diary from the teenage years of Bronisław (1866-1918), Józef Piłsudski's elder brother, is preserved in the collection of the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences in Vilnius. The voluminous diary is an excellent document showing the life of a landed gentry family from a manor house near Vilnius and the social life of Vilnius in the second half of the 19th century. This world is described from the perspective and through the personal experiences of a young man. From 1874 Bronisław Piłsudski lived in Vilnius, where he went to secondary school; the surviving diary was written between 1882 and 1885.

Bronisław Piłsudski is now known primarily as an ethnographer and researcher of the culture of the indigenous peoples of the Far East. He engaged in research and exploration of Siberia during exile, following a path similar to that of other Poles persecuted by the tsarist authorities.

In 1886 he went to university in St. Petersburg, like many Poles from the Russian partition. During his studies he became active in a revolutionary plot to prepare an assassination attempt on Tsar Alexander III. The plot was foiled, and the members of the organization were arrested and put on trial. Piłsudski was sentenced to 15 years in exile on the island of Sakhalin next to

1. Maja. Prędreka

On wrem co to sie stato, ze teraz spier tak twando, bo
 rawnie mi budz sie wesele, a spoi mi zrobi sie
 dobry szum. - I die obuditem sie tylo o Wey. edo Mey by-
 tem gotow i po herbaci, ale poredtem do rusierata nato dwa-
 naszy, i tak poredtem do tw Jana na pocz, bez ra-
 zusa, wrz wyredtem pod natek na ciele, knid. Tam urat
 przysie Muss i Pracypi, wratem, ch zarenomendowac, a
 oni pominowic o lesy, natoz ma dac' Mussowi pozu-
 rypsi ale browarsch, gdra mus wal by by' sbarszemu

Trafił na wyspę Sachalin sąsiadującą z japońską wyspą Hokkaido na Oceanie Spokojnym. Najpierw zaangażował się w badania klimatu, później osiadł wśród zamieszkujących Sachalin i Hokkaido Ajnów. Przez wiele lat prowadził badania antropologiczne. Dokumentował kulturę Ajnów i innych grup etnicznych tego rejonu, stworzył słowniki ich języków, utrwalił zwyczaje i życie codzienne na fotografiach, spisywał baśnie i legendy, wykonał unikalne nagrania języka Ajnów.

Bardzo podobne były losy powstańca styczniowego Benedykta Dybrowskiego, również zesłanego na Syberię. Zajmował się on, razem z innym, zesańcem Wiktorem Godlewskim, geologicznymi i przyrodniczymi badaniami Bajkału. Wziął również udział w ekspedycji odkrywczej na Kamchatkę, prowadził badania etnograficzne Buriatów i Ewenków.

Najwyższy szczyt Gór Bajkalskich nosi imię Benedykta Czernskiego, kolejnego zesańca, który prowadził na tym obszarze badania geograficzne. Polscy naukowcy współtworzyli otwarty w 1888 roku Uniwersytet w Tomsku, rozwijali na Syberii górnictwo. W drugim pokoleniu, wśród synów zesańców, znaleźli się również artyści, tacy jak malarz Kazimierz Zieleniewski czy architekci Wincenty Orzeszko i Leopold Szokalski.

the Japanese island Hokkaido in the Pacific Ocean. During his exile he first became involved in climate research and later settled among the Ainu people living on Sakhalin and Hokkaido, where he conducted extensive anthropological research. He documented the culture of the Ainu and other ethnic groups from the area, created dictionaries of their languages, recorded their customs and daily life in photographs, wrote down tales and legends, and made unique recordings of the Ainu language.

A very similar fate was shared by the January insurgent Benedykt Dybowski, who was exiled to Siberia and engaged in geological and ecologic studies of Lake Baikal. Dybowski also took part in an exploratory expedition to Kamchatka, conducted ethnographic studies of Buryats and Evenks. His research on Lake Baikal was conducted together with another exile, Wiktor Godlewski.

The highest peak of the Baikal Mountains is named after Benedykt Czernski, another exile who conducted geographic research in that area. Polish scientists co-founded the Tomsk University, which opened in 1888, and developed mining in Siberia. The second generation of these exiles included artists such as painter Kazimierz Zieleniewski and architects Wincenty Orzeszko and Leopold Szokalski.

OBRAZ JANA ZAMOYSKIEGO

JAN ZAMOYSKI'S PAINTING

„MAŁA GOSPODZIA”

„LITTLE MAID”

MUZEUM POLSKIE W AMERYCE,
CHICAGO, USA

THE POLISH MUSEUM OF AMERICA
CHICAGO, USA

15

Delikatny portret dziewczynki trzymającej koguta namalowany został przez Jana Zamoyskiego, ucznia Tadeusza Pruszkowskiego w Warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych w latach 1923-1928, założyciela malarzkiego Bractwa św. Łukasza. Obraz ten w grupie jedenastu tysięcy dzieł sztuki, wyrobów rzemiosła artystycznego i wyrobów przemysłowych, wystawy został przez polski rząd na Wystawę Światową w Nowym Jorku w 1939 roku. Wiele z dzieł sztuki przeznaczonych na wystawę zostało zamówionych u artystów polskich specjalnie na tę okazję. W pawilonie polskim zaprezentowane były osiągnięcia kulturalne, naukowe i techniczne II Rzeczypospolitej w 20. rocznicę jej istnienia.

Wystawę Światową w Nowym Jorku zatytułowaną *Świat Jutra* otworzyli w kwietniu 1939 roku prezydent USA Franklin Delano Roosevelt i Albert Einstein. Prezentacja zakończyła się w 1940 roku. Ponieważ trwała już II wojna światowa, przedmioty z ekspozycji w pawilonie polskim nie mogły wrócić do kraju. Część dzieł sztuki z wystawy trafiła do zbiorów działającego od 1935 roku Muzeum Polskiego w Ameryce, znacznie powiększając jego kolekcję. Muzeum do dziś mieści się w tym samym, historycznym budynku przy North Milwaukee Avenue w Chiciago, największym ośrodku kulturalnym Polonii amerykańskiej.

The subtle portrait of a girl holding a rooster was painted by Jan Zamoyski, a disciple of Tadeusz Pruszkowski at the Warsaw School of Fine Arts between 1923 and 1928 and founder of the painters' Brotherhood of St. Luke. The painting was one of the more than 11,000 works of art, handicrafts and industrial products sent by the Polish government to the 1939 New York World's Fair. Many of the works for the exhibition were commissioned from Polish artists specifically for the occasion. The Polish pavilion presented the cultural, scientific and technical achievements of the Second Polish Republic on its 20th anniversary.

The New York World's Fair, entitled *The World of Tomorrow*, was opened in April 1939 by the US President Franklin Delano Roosevelt and Albert Einstein. The event ended in 1940, and due to the ongoing World War II, items from the exhibition in the Polish pavilion could not return to the country. Many of the exhibits ended up in the Polish Museum of America (opened in 1935), greatly expanding its collection. The site of the museum is still the same historic building in North Milwaukee Avenue in Chicago, the largest cultural center of the Polish American community.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

OCHRONA

PROTECTION

konserwacja dzieł polskich artystów
ze zbiorów Muzeum Polskiego
w Ameryce, wykonawca: Muzeum
Polskie w Ameryce, 2018–2022

restoration of works by Polish artists
from the collection of the Polish
Museum of America, performed by:
Polish Museum in America, 2018-2022

Program strategiczny

Strategic Program

POPULARYZACJA

POPULARIZATION

film animowany dla dzieci
z cyklu Polo i Nika:
Amerykański Sen, 2020

animated film for children
from the series Polo and Nika:
(American Dream), 2020

KOLEGIATA PW. ŚWIĘTEJ TRÓJCY

W OŁYCE, UKRAINA

16

THE CATHOLIC COLLEGIATE CHURCH OF THE HOLY TRINITY

IN OLYKA, UKRAINE

Postać Boga Ojca z fasady kolegiaty w Olyce na Wołyniu przedstawiona została niezwykle plastycznie, wydaje się ożywiona, poruszona w szerokim, zapraszającym wiernych do kościoła geście rąk. Ponad nią fasadę kościoła dekoruje płaskorzeźbione przedstawienie koronacji Matki Boskiej, poniżej znalazły się postacie czterech ewangelistów.

Kolegiata ufundowana została przez urodzonego w Olyce kanclerza wielkiego litewskiego Albrychta Stanisława Radziwiłła. Świątynię, wzorowaną na rzymskim kościele Il Gesù i przenoszącą tym samym na tereny Rzeczypospolitej najlepsze wzorce wczesnego baroku, zaprojektowali włoscy architekci Benedetto Molli i Giovanni Maliverna. Dekorację rzeźbiarską wykonali Melchior Erlenberg i Michał Germanus. Prace nad budową kościoła trwały w latach 1635–1640.

Albrycht Radziwiłł był zagorzałym katolikiem, wychowankiem szkoły jezuickiej, rektorem kościoła w Nieświeżu. W 1635 roku, zapewne z inspiracji Andrzeja Boboli, opublikował książkę, w której ogłosił, zgodnie z objawieniem jednego z jezuitów, że Matka Boża pragnie zostać królową Polski.

Kolegiata w Olyce jest jednym z pierwszych na terenach Rzeczypospolitej kościołów barokowych inspirowanych architekturą świątyni Il Gesù w Rzymie, siedziby zakonu jezuitów. Wcześniej niż kolegiata w Olyce powstał kościół w Nieświeżu (1587–1593)

On the facade of the collegiate church in Olyka in Volyn the figure of God the Father is unusually vivid, seemingly real, moving, making a broad hand gesture inviting the faithful into the church. Above God the Father the church's façade is decorated with a relief depiction of the coronation of the Virgin Mary, and below were statues of the four evangelists.

The collegiate church was founded by the Olyka-born Grand Chancellor of Lithuania, Albrycht Stanisław Radziwiłł. The church was modeled on Rome's Il Gesù and designed by the Italian architects Benedetto Molli and Giovanni Maliverna, and it transfers the best standards of the early Baroque to the Commonwealth. The sculptural decoration was done by Melchior Erlenberg and Michał Germanus. The construction works were carried out from 1635 to 1640.

Albrycht Radziwiłł was a devout Catholic, educated in a Jesuit school, and was associated with St. Andrew Bobola, the rector of the church in Niasvizh. In 1635, probably inspired by St. Andrew Bobola,

he published a book in which he proclaimed, according to a revelation by a Jesuit priest, that Our Lady wished to become Queen of Poland.

The collegiate church in Olyka was among the first Baroque churches in the Commonwealth inspired by or literally repeating the architecture of Rome's Il Gesù, the mother church of the Jesuit order. Built earlier than the collegiate church in Olyka was the church in Niasvizh

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny OCHRONA

remont i konserwacja fasady kolegiaty w Olyce i dekorujących ją rzeźb, wykonawca: Fundacja Dziedzictwa Kulturowego, 2018–2019

Program strategiczny BADANIA

publikacja w serii „Studia i Materiały”: Stanisław Kłosowski, *Włoscy architekci i muratorzy z Piuro i ich rola w rozwoju architektury na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI i XVII wieku*, 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program PROTECTION

restoration to the facade of the collegiate church in Olyka and the sculptures decorating it, performed by: Fundacja Dziedzictwa Kulturowego, 2018-2019

Strategic Program RESEARCH

publication in the series “Studia i Materiały”: Stanisław Kłosowski, [*Italian architects and masons from Piuro and their role in the development of architecture in the lands of the Commonwealth in the 16th and 17th centuries*], 2021

ufundowany przez Mikołaja Kazimierza Radziwiłła. W 1597 roku rozpoczęła się budowa kościoła jezuitów w Krakowie (pw. św. Piotra i Pawła), ufundowanego przez Zygmunta III Wazę. Projektantami i budowniczymi tych świątyni byli architekci sprowadzani z Włoch.

[1587-1593], founded by Mikołaj Kazimierz Radziwiłł. In 1597 construction began on a Jesuit church in Cracow (dedicated to Sts. Peter and Paul) funded by Sigismund III Vasa. These churches were designed and built by architects from Italy.

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. STANISŁAWA KOSTKI

W CHICAGO, USA

17

ST. STANISLAUS KOSTKA CHURCH

IN CHICAGO, USA

Dekoracje wnętrza kościoła pw. św. Stanisława Kostki łączą wątki patriotyczne z wątkami religijnymi, co jest cechą charakterystyczną dla polskich kościołów w USA.

Autor malowideł – Tadeusz Żukotyński – urodził się w Kamieńcu Podolskim i był uczniem Jana Matejki. Przedstawienie nad ołtarzem ukazuje symboliczną scenę powierzenia Dzieciątka Jezus św. Stanisławowi Kostce. Obok znajdujemy hieratycznie przedstawione postacie polskich świętych, m.in. św. Jana Kantego i św. Andrzeja Bobolę. Powyżej, na sklepieniu prezbiterium, artysta stworzył monumentalne malowidło *Triumf Zmartwychwstałego*, na którym hołd Chrystusowi oddają liczni polscy święci oraz męczennicy.

The interior decorations of the oldest Polish parish in Chicago, the St. Stanislaus Kostka church, combine patriotic themes with religious motifs, which is quite characteristic of Polish churches in the USA. The author of the paintings, Tadeusz Żukotyński, was born in Kamieniec Podolski and was a disciple of Jan Matejko. The picture above the altar shows the symbolic scene of entrusting the infant Jesus to St. Stanislaus Kostka. Next to it we find hieratically arranged figures of Polish saints, including, for example, St. John Cantius and St. Andrew Bobola. Above, on the vault of the chancel, the artist created a monumental painting *The Triumph of the Risen Christ*, where numerous Polish saints and martyrs were depicted among those paying homage to Christ.

The history of St. Stanislaus Kostka Parish is typical of the so-called "Polish Cathedrals". The first small wooden church on the site of the present church was built in 1869 in a farming settlement of several dozen Polish families. As the Polish community grew and the settlement itself eventually became part of Chicago, there emerged a need for a church that could accommodate several hundred worshippers. On Christmas Day 1877 the first Mass was celebrated in the monumental new church. More than 500 children attended the parish school at the time.

"Polish Cathedrals" were hardly ever the seats of bishops. Rather, the term captures the scale and monumentality of the architecture of these churches and the huge role they played in the life of local Polish communities. The largest of the "Polish Cathedrals" built in the 1890s and 1900s could accommodate up to two thousand worshippers.

Historia parafii pw. Św. Stanisława Kostki, najstarszej polskiej wspólnoty w Chicago, jest typowa dla tzw. *Polish cathedrals* (polskich katedr). Pierwszy mały drewniany kościół w miejscu istniejącej dziś świątyni powstał w 1869 roku, w rolniczej osadzie liczącej kilkadziesiąt polskich rodzin. W miarę rozrastania się społeczności polskiej i samej osady, która ostatecznie stała się częścią Chicago, coraz pilniejsza stawała się potrzeba budowy świątyni mogącej pomieścić kilkuset wiernych. W Boże Narodzenie 1877 roku odprawiono pierwszą mszę w nowej monumentalnej świątyni. Do parafialnej szkoły uczęszczało wówczas ponad 500 dzieci.

Polish cathedrals nie były przeważnie siedzibami biskupów. Określenie „katedra” oddaje raczej skalę i monumentalność architektury tych kościołów oraz ogromną rolę, jaką odgrywały one w życiu lokalnych społeczności polonijnych. Największe z tych świątyń, zbudowane na przełomie XIX i XX wieku, mogą pomieścić nawet dwa tysiące wiernych.

Wyroste wokół tych kościołów parafie stanowiły centrum życia społecznego emigrantów kultywujących rodzime tradycje i utrzymujących związki z Polską. Jest ich kilkadziesiąt, położonych na wschodnim wybrzeżu i na środkowym zachodzie Stanów Zjednoczonych, najwięcej znajduje się w rejonie Wielkich Jezior, m.in. w Chicago, Detroit czy Milwaukee.

The parishes that grew around these churches were centers of expatriate social life, cultivating native traditions and ties to Poland. These churches are located on the East Coast and in the Midwest of the United States, and there are more than fifty of them. Most are located in the Great Lakes region, in cities like Chicago, Detroit and Milwaukee.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

dokumentacja fotograficzna polskich parafii i cmentarzy w Stanach Zjednoczonych Ameryki, 2018

Program strategiczny

POPULARYZACJA

książka: Katarzyna Chrudzimska-Uhera, Anna Sylwia Czyż, Jacek Gotębiowski, Bartłomiej Gutowski *Parafie i kościoły polskie w Chicago*, red. Anna Górka, Warszawa 2019,

książka: Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski, Paweł Sieradzki, *Parafie i kościoły polskie w Michigan, Massachusetts i Minnesocie*, Warszawa 2021

wystawa plenerowa: *Jedźmy do Ameryki! Wycinki z historii Polonii amerykańskiej*, 2019

wystawy online na platformie Google Arts & Culture: *POLISH CATHEDRALS. Polskie kościoły w Chicago; Parafie i kościoły polskie w Michigan, Massachusetts i Minnesocie* [część I i II], 2020 i 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

photographic documentation of Polish parishes and cemeteries in the USA, 2018

Strategic Program

POPULARIZATION

book: Katarzyna Chrudzimska-Uhera, Anna Sylwia Czyż, Jacek Gotębiowski, Bartłomiej Gutowski, *Polish Parishes and Churches in Chicago*, Warsaw 2019

book: Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski, Paweł Sieradzki, *Polish Parishes and Churches in Michigan, Massachusetts and Minnesota*, Warsaw 2021

book: outdoor exhibition: *Let's go to America! Excerpts from the history of the Polish American community*, 2019

online exhibitions on Google Arts & Culture platform: *Polish Cathedrals. Polish Churches in Chicago; Polish Parishes and Churches in Michigan, Massachusetts and Minnesota*, parts I and II, 2020 and 2021

STUDNIA ŚW. JANA Z DUKLI ST. JOHN OF DUKLA'S WELL

PRZY KOŚCIELE BERNARDYNÓW
WE LWOWIE, UKRAINA

18

AT THE BERNARDINE CHURCH
IN LVIV, UKRAINE

Św. Jan z Dukli jest patronem i obrońcą Lwowa. Święty spędził w tutejszym klasztorze Bernardynów ostatnie lata swojego życia, zmarł w 1484 roku. Według legendy św. Jan ocalił Lwów przed najazdem tatarskim. Kiedy w 1648 roku wojska Bohdana Chmielnickiego i Tuhaj-beja oblegały miasto, mieszkańcy wymodlili wstawiennictwo Jana z Dukli, którego relikwie znajdowały się w kościele Bernardynów. Najeźdźcom miał się ukazać wznoszący ręce do nieba, klęczący zakonnik, który unosił się nad bernardyńską świątynią. Ten cud sprawił, że Kozacy i Tatarzy odstąpili od murów. Po II wojnie światowej szczątki Jana z Dukli przeniesione zostały ze Lwowa do Rzeszowa, a od roku 1974 są przechowywane w kościele w Dukli.

Powstanie studni (1748–1755) znajdującej się na wewnętrznym dziedzińcu klasztoru Bernardynów związane jest z beatyfikacją Jana z Dukli w 1733 roku. Postać świętego wyrzeźbiona przez wybitnego artystę lwowskiego rokoka Sebastiana Fesingera znajdowała się też na kolumnie ustawionej w roku 1736 przed kościołem Bernardynów, gdzie pierwotnie przechowywane były relikwie św. Jana z Dukli.

St. John of Dukla is the patron saint and protector of Lviv. The saint spent the last years of his life in the local Bernardine monastery, and died in 1484. According to legend, St. John saved Lviv from a Tartar invasion. When the armies of Bohdan Khmelnytsky and Tuhaj-bej besieged Lviv in 1648, the city's residents prayed for the intercession of St. John of Dukla, whose relics were in the Bernardine church. Legend has it that the invaders saw hovering over the Bernardine church the figure of a kneeling monk raising his hands to heaven. This miracle made the Cossacks and Tartars abandon the siege. After World War II the remains of John of Dukla were transferred from Lviv to Rzeszów, and since 1974 they have been housed in the church in Dukla.

The construction of the well (1748-1755), located in the inner courtyard of the Bernardine monastery, is connected with his beatification in 1733. There was also his figure, carved by the prominent Lviv Rococo sculptor Sebastian Fesinger, on a column erected in 1736 in front of the Bernardine Church, where the relics of St. John of Dukla were originally kept.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

prace badawcze i konserwatorskie studni
św. Jana z Dukli, wykonawca:
ZKR Sp z o.o., od 2021

skanowanie laserowe 3D studni
św. Jana z Dukli, wykonawca:
3Deling, 2019–2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

complete research and restoration work
on St. John of Dukla' well, performed by:
ZRK Sp. z o.o., since 2021

3D laser scanning of
St. John of Dukla' well, performed by:
3Deling, 2019-2022

ORTO ELEWACJI E2

KIELICH NAUTILUS

ZĘ ZBIORÓW KATEDRY
PW. ŚW. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA
W ŁUCKU, UKRAINA

Dekoracyjny kielich o unikalnym kształcie wykonany jest z muszli dużego morskiego głowonoga *Nautilus pompilius*. Muszle te przywożono do Europy z Oceanu Indyjskiego i Spokojnego razem z orientalnymi przyprawami, herbatą i dalekowschodnią porcelaną. Kielichy nazywane *nautilus* wykonywano w warsztatach złotniczych w Europie, najczęściej w dużych ośrodkach złotniczych: Augsburgu czy Norymberdze, również w Gdańsku. Puchary wykonane z muszli były luksusowymi, bardzo dekoracyjnymi kielichami do wina.

Nie znamy pochodzenia kielicha znajdującego się dziś w katedrze w Łucku, mógł być darem wotywnym ofiarowanym katedrze we Lwowie lub świątyni łuckiej w ważnej intencji lub jako podziękowanie.

W katedrze w Łucku przechowano wyjątkowy zbiór przedmiotów pochodzących z zamykanych i niszczonej kościołów z okolic Łucka i Lwowa. W okresie II wojny światowej, kiedy rejon ten znalazł się w rękach sowieckich, programowo zamykano, dewastowano i celowo niszczone znajdujące się tam świątynie. Katedra w Łucku podzieliła los wielu z nich. Świątynia mieszcząca się w barokowym kościele pojezuickim w 1947 roku została zamieniona na skład węgla, a w latach 80. XX wieku władze ZSSR urządziły tam, podobnie jak w wielu historycznych kościołach, muzeum ateizmu. Po rozpadzie ZSSR katedra na powrót stała się świątynią katolicką. Dzięki łuckim duchownym, przede wszystkim ks. Augustynowi Mednisowi, spory zespół obrazów, przedmiotów i szat liturgicznych oraz rzeźb pochodzących z różnych świątyń i zgromadzonych w katedrze zachował się do dziś. W 2004 roku powołano do istnienia Muzeum Diecezjalne w Łucku, które w przyszłości będzie opiekować się tym zbiorem.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

badania i inwentaryzacja zbiorów w kościele katedralnym w Łucku, 2019

Program strategiczny

OCHRONA

skanowanie laserowe 3D katedry w Łucku, wykonawca: Archidiecezja Lubelska, Kuria Metropolitalna w Lublinie, 2021

THE NAUTILUS CHALICE

FROM THE COLLECTION OF THE CATHEDRAL
OF SAINTS PETER AND PAUL
IN LUTSK, UKRAINE

19

The decorative chalice of a unique shape is made from the shell of a large marine cephalopod *Nautilus pompilius*. These shells were brought to Europe from the Indian and Pacific Oceans along with oriental spices, tea and Far Eastern porcelain. Nautilus chalices were made in goldsmiths' workshops in Europe, most often in the major goldsmith centers such as Augsburg or Nuremberg, but also Danzig. Cups made of shells were luxurious, highly decorative wine goblets.

We do not know the origin of the chalice from the Lutsk Cathedral; it may have been a votive offering, given to the cathedral in Lviv or the Lutsk church with an important intention or in gratitude.

The Lutsk Cathedral holds a unique collection of items from closed and destroyed churches in the Lutsk and Lviv area. During World War II this part of the former Second Polish Republic, today's Ukraine, fell into Soviet hands, and the churches located there were closed, devastated and deliberately destroyed by the Soviet authorities. The Lutsk Cathedral shared the fate of many of them. The church, a Baroque post-Jesuit building, was turned into a coal depot in 1947, and in the 1980s the USSR authorities arranged a museum of atheism there, like in many historic churches. After the collapse of the USSR the cathedral became a Catholic church again. Thanks to

the clergy of Lutsk, most notably Father Augustine Mednis, the sizable collection of paintings, liturgical objects, vestments and sculptures from various churches housed in the cathedral has been preserved to this day. In 2004 the Lutsk Diocesan Museum was established to care for this collection in the future.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

research and documentation of the collection at Lutsk Cathedral Church, 2019

Strategic Program

PROTECTION

3D laser scanning of Lutsk Cathedral, performed by: Archidiecezja Lubelska, Kuria Metropolitalna w Lublinie, 2021

FRESKI FRANCISZKA I SEBASTIANA ECKSTEINÓW

W DAWNYM KOŚCIELE JEZUICKIM
PW. ŚW. PIOTRA I PAWŁA, LWÓW, UKRAINA

20

FRANCISZEK AND SEBASTIAN ECKSTEIN'S PAINTINGS

IN THE FORMER JESUIT CHURCH OF SAINTS
PETER AND PAUL IN LVIV, UKRAINE

Malowidła dekorujące sklepienie kościoła pw. św. Piotra i Pawła Franciszek Eckstein zaczął tworzyć w 1739 roku. Po jego śmierci w 1741 roku prace kontynuował jego syn Sebastian. Dzieło zostało ukończone w 1749 roku. Wykonanie podobnych, iluzjonistycznych fresków w krakowskim kościele Pijarów, dekorujących strop i ściany świątyni, zajęto Franciszkowi

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

prace konserwatorskie fresków na sklepieniu dawnego kościoła jezuitów w dawnym kościele jezuitów we Lwowie, wykonawca: Artem Renovo Paweł Boliński, 2018–2021

Program strategiczny

POPULARYZACJA

wystawa: *Piękno odzyskane – konserwacja malarstwa Ecksteinów*, 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration work to to fresco paintings in the former Jesuit church in Lviv, performed by: Artem Renovo Paweł Boliński, 2018-2021

Strategic Program

POPULARIZATION

exhibition: *Beauty recovered – restoration of Eckstein's paintings*, 2021

Franciszek Eckstein began creating the paintings decorating the vault of the Sts. Peter and Paul Church in 1739. After his death in 1741, the work was continued by his son Sebastian, who completed it in 1749. Franciszek Eckstein had already created similar illusionistic paintings on the ceiling and walls of the Piarist Church in Cracow, and

Ecksteinowi sześć lat. Dekoracje sklepienia kościoła lwowskiego, zajmujące ponad tysiąc metrów kwadratowych, ufundowane zostały przez biskupa kijowskiego Samuela Jana Ożgę i Elżbietę z Potockich Szczuczynę. Odnowienie i dekoracja kościoła wybudowanego w początku XVII wieku było wówczas konieczne po pożarze, jaki miał miejsce w 1734 roku. Zapisy archiwalne wskazują, że to Elżbieta z Potockich Szczuczyna była inicjatorką zlecenia Ecksteinowi dekoracji freskowych we Lwowie. Zapewne znała jego najbardziej monumentalne dzieło w kościele Pijarów w Krakowie.

Iluzjonistyczne freski kwadratowe na sklepieniu w mistrzowski sposób łączą malowane w perspektywie geometrycznej elementy architektury i przedstawienia figuralne. Komponowane były tak, aby dać złudzenie monumentalnej i zarazem otwierającej się na sfery niebieskie przestrzeni z postaciami Boga i świętych. Dekoracje takie były rozpowszechnione w kościołach dojrzałego baroku, kiedy ceniono monumentalizm i teatralność architektury oraz dekoracji, tworzonych w nadziei wywarcia jak największego wrażenia na wiernych. Bardzo często spotykamy je w kościołach jezuitów.

Kościół Jezuitów pw. św. Piotra i Pawła we Lwowie jest wzorowany na rzymskiej świątyni Il Gesù – pierwszym kościele o barokowej architekturze. Powstał w latach 1610–1635, może pomieścić nawet pięć tysięcy wiernych. Po II wojnie światowej zamieniono go na magazyn książek. W latach 90. przechowywano tam zbiory biblioteczne dawnego Ossolineum. Dziś jest to greckokatolicka cerkiew garnizonowa Sił Zbrojnych Ukrainy.

that work had taken him six years. The vault decorations of the Lviv church, occupying more than a thousand square meters, were funded by the Bishop of Kiev Samuel Jan Ožga and Elżbieta Szczuczyna, née Potocka. The church had been built in the early 17th century, but it required restoration and decoration after a fire in 1734. Archival records indicate that it was Elżbieta Szczuczyna née Potocka who initiated commissioning Eckstein to do the painting work in Lviv. She was probably familiar with his *magnum opus* at the Piarist Church in Cracow.

The illusionistic *quadratura* paintings on the church's vault masterfully combine architectural elements painted in geometric perspective and figural representations. They were composed to give the illusion of monumental space opening to the heavens with figures of God and saints. Such decorations were widespread in churches of the mature Baroque, when monumentalism and theatricality of architecture and decoration were valued with a view to making the greatest possible impression on the faithful. They are found in many Jesuit churches.

The Jesuit Church of St. Peter and St. Paul in Lviv was modeled on the Roman church Il Gesù, the first Baroque church. It was built between 1610 and 1635 and can accommodate up to five thousand worshippers. After World War II it was turned into a book storage facility. In the 1990s the library collection of the former Ossolineum was stored there. Now it is the Greek Catholic garrison church of the Armed Forces of Ukraine.

BIBLIOTEKA POLSKA THE POLISH LIBRARY

W BUENOS AIRES, ARGENTYNA

Biblioteka Polska w Buenos Aires przyjęła imię Ignacego Domeyki, przyjaciela Adama Mickiewicza i uczestnika powstania listopadowego na Litwie. Domeyko znalazł się w Ameryce Południowej po upadku powstania. Przez Niemcy i Szwajcarię trafił najpierw do Paryża, gdzie, z uwagi na swe młodzieńcze zainteresowanie mineralogią i geologią, zapisał się do École des mines, prestiżowej szkoły górniczej. Jeden z wykładowców szkoły zaprosił Domeykę do prowadzenia wykładów na uczelni w północnym Chile. W ciągu niemal półwiecza spędzonego w tym kraju Domeyko dzięki swoim badaniom geologicznym przyczynił znacznie się do rozwoju górnictwa. Przez sześć lat był rektorem Universidad de Chile, w Santiago de Chile stworzył nowoczesny ośrodek naukowy. Ignacy Domeyko został honorowym patronem Polonii w Ameryce Południowej.

Pierwszą licznieszą grupą emigrantów polskich przybyłych do Ameryki Południowej byli uczestnicy powstania styczniowego. W Argentynie powołali oni do życia Towarzystwo Polskie. Kolejna fala wyjazdów na przełomie XIX i XX wieku związana była z uruchomieniem rejsów statków parowych przez Atlantyck. Przewoziły one z Europy tysiące emigrantów. Trafiali oni do amerykańskich hut i stalowni, ale i na dzikie ziemie Kanady, Brazylii czy Argentyny, gdzie zakładali pierwsze osiedla. Dostyc liczni emigranci polscy w dwudziestoleciu międzywojennym przybywali do Ameryki Południowej głównie z powodów ekonomicznych.

Stworzenie Biblioteki Polskiej w Buenos Aires związane jest z kolejną, XX-wieczną falą emigracji. Tuż po zakończeniu II wojny światowej do Argentyny trafiło około piętnastu tysięcy Polaków. Byli to przede wszystkim żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, żołnierze armii gen. Andersa. Z ich inicjatywy powstało wiele organizacji społecznych skupiających rodaków. W 1959 roku Polacy utworzyli Towarzystwo Biblioteki Polskiej im. Ignacego Domeyki. Do dziś biblioteka zgromadziła ponad dwadzieścia tysięcy tomów – największy zbiór polskich książek w Ameryce Południowej. W bibliotece powstało również archiwum dokumentujące życie społeczności polskiej w Argentynie.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

inwentaryzacja i digitalizacja zbiorów fotograficznych Biblioteki Polskiej w Buenos Aires, 2018

IN BUENOS AIRES, ARGENTINA

21

Biblioteca Polaca Ignacio Domeyko in Buenos Aires commemorates Ignacy Domeyko, a friend of Adam Mickiewicz and a November insurgent in Lithuania. He fled Poland after the fall of the uprising, travelled through Germany and Switzerland and ended up in Paris. There, in keeping with his interest in mineralogy and geology, he enrolled in the École des Mines, a prestigious mining school. One of the school's faculty members invited Domeyko to lecture at a college in northern Chile. During the nearly half-century he spent in this country Domeyko contributed significantly to the development of the mining industry through his geological research; for 16 years he served continuously as rector of the Universidad de Chile, creating a modern scientific center in Santiago de Chile. Ignacy Domeyko became an honorary patron of the Polish community in South America.

The first large group of Polish emigrants to South America were participants in the January Uprising; in Argentina they formed the Polish Society. Another wave at the turn of the 20th century was associated with the launch of steamship voyages across the Atlantic, which carried thousands of emigrants from Europe. They made their way to North American mines and steelworks, but also to the wild lands of Canada, Brazil or Argentina, where they established the first settlements. A great number of Polish emigrants in the interwar period came to South America mainly for economic reasons.

The creation of the Polish Library in Buenos Aires is linked to yet another, very distinct, 20th-century wave of emigration. Shortly after the end of World War II some 15,000 Poles headed for Argentina. They were mainly former soldiers of the Polish Armed Forces in the West, soldiers of General Anders' Army. They created many organizations bringing together Polish expatriates. The Ignacy Domeyko Polish Library Society was established in 1959, and to date the library has accumulated more than 20,000 volumes, which is the largest collection of Polish books

in South America. The library has also created an archive documenting the life of the Polish diaspora in Argentina.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation and digitization of the photographic collection of the Polish Library in Buenos Aires, 2018

MILENIO DE POLONIA
1966 - 1966
LA COLECTIVIDAD POLACA CELEBRANDO LOS
PRIMEROS MIL AÑOS DE CRISTIANISMO EN
SU PATRIA, RINDE HOMENAJE A LA NACION
ARGENTINA Y A SU LIBERTADOR EN EL
SECCENTENARIO DE SU INDEPENDENCIA
LONDRES EN ZAMBIA, 2 DE OCTUBRE DE 1966

DZWON Z KOŚCIOŁA PW. ŚW. JÓZEFA NA KAHLENBERGU

W WIEDNIU, AUSTRIA

Dzwon z kościoła pw. św. Józefa na Kahlenbergu waży 650 kilogramów i ma 102 centymetry średnicy. Odlatł go w 1713 roku, wykorzystując zdobyczne tureckie działa, ludwisarz pracujący dla dworu Habsburgów. Losy kościoła na wzgórzu Kahlenberg, od chwili jego powstania, poprzez czasy odsieczy wiedeńskiej, po rewitalizację w XIX wieku, powiązane są z Polakami.

W pierwszej połowie XVII wieku marszałek koronny Mikołaj Wolski, związany z dworem Habsburgów w Wiedniu, przekonał cesarza Ferdynanda II, aby ten ufundował pustelnię i kościół dla kamedułów w lesie na wzgórzu Kahlenberg pod Wiedniem. Mnisi potrzebowali schronienia w drodze z krakowskich Bielany do Włoch, gdzie zgodnie z regułą zakonu zbierali się co cztery lata. Kościół i erem dla mnichów powstały dzięki fundacji cesarskiej w 1672 roku.

Kiedy w 1683 roku przysiężone wojska

BELL FROM ST. JOSEPH'S CHURCH ON KAHLENBERG

IN VIENNA, AUSTRIA

The bell from St. Joseph's Church on Kahlenberg weighs 650 kilograms and is 102 centimeters in diameter. It was cast in 1713 by a bell foundry working for the Habsburg imperial court, using the

metal from the cannons seized from the Turks. The fate of the church on Kahlenberg Hill, from its inception, through the times of the Battle of Vienna, to its revitalization in the 19th century, is linked to the Poles.

In the first half of the 17th century Crown Marshal Mikołaj Wolski, who was connected with the Habsburg court in Vienna, convinced Emperor Ferdinand II to establish a monastery and church for the Camaldolese monks in the forest on Kahlenberg Hill near Vienna. The monks needed shelter on their way from Cracow's Bielany to Italy, where, according to their rule, they gathered every four years. The emperor funded the construction of the church and monastery for the monks in 1672.

22

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program dotacyjny

Grant program of

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

rewaloryzacja głównego dzwonu polskiego kościoła na Kahlenbergu w Wiedniu, beneficjent: Fundacja na Rzecz Polskiego Narodowego Sanktuarium na Kahlenbergu, 2021

kompleksowe badania kościoła na Kahlenbergu II etap, beneficjent: Fundacja na Rzecz Polskiego Narodowego Sanktuarium na Kahlenbergu, 2022

Program strategiczny

OCHRONA

raport rozpoznawczy i badania konserwatorskie, wykonawca: Dorota Śliwińska z zespołem, 2021

restoration to the main bell of the Polish church on Kahlenberg in Vienna, beneficiary: Fundacja na Rzecz Polskiego Narodowego Sanktuarium na Kahlenbergu, 2021

Strategic Program

PROTECTION

comprehensive research of the Kahlenberg church, stage II, beneficiary: Fundacja na Rzecz Polskiego Narodowego Sanktuarium na Kahlenbergu 2022

report nad restoration research, performed by: Dorota Śliwińska with the team, 2021

polsko-habsburskie pod wodzą Jana III Sobieskiego przygotowywały się do bitwy o Wiedeń, husaria polska rozłożyła swój obóz w na wzgórzu Kahlenberg. W dzień bitwy – 12 września – o czwartej rano Sobieski wziął udział we mszy świętej odprawianej w ruinach kościoła kamedulskiego zniszczonego niewiele wcześniej przez Turków. Po wiktorii kościół i klasztor odbudowano.

W początku XIX wieku opiekę nad kościołem przejęło polskie zgromadzenie księży zmartwychwstańców. Świątynia została wówczas wyremontowana. W latach 30. XX wieku Jan Henryk Rosen w kaplicy bocznej pw. Aniołów Stróżów stworzył cykl obrazów poświęconych odsieczy wiedeńskiej. W tym samym czasie w zakrystii powstało skromne muzeum pamiątek związanych z bitwą.

When in 1683 the allied Polish-Habsburg army led by King John III Sobieski were preparing for the Battle of Vienna, the Polish Winged Hussars set up their camp on Kahlenberg Hill. On the day of the battle, 12 September, at four o'clock in the morning Sobieski took part in a mass celebrated in the ruins of the Camaldolese church destroyed not long before by the Turks. After the victory the church and monastery were rebuilt.

In the early 19th century the Polish Resurrectionist Congregation took over care of the church and had it renovated. In the 1930s Jan Henryk Rosen created a series of paintings depicting the Battle of Vienna in the side chapel dedicated to the Guardian Angels. A modest museum of memorabilia related to the battle was also established in the sacristy of the church at that time.

PAŁAC RADZIWIŁŁÓW „BOGUSŁAWOWSKI”

W WILNIE, LITWA

23

THE “BOGUSŁAW’S” RADZIWIŁŁ PALACE

IN VILNIUS, LITHUANIA

Decyzję Zygmunta III Wazy o przeniesieniu głównej siedziby królewskiej z Krakowa do Warszawy niektórzy tłumaczą... odległością od Wilna. W tym mieście znajdowała się bowiem rezydencja króla, tu była stolica Wielkiego Księstwa Litewskiego, tutaj także zbierały się sejmy. Dla dworu królewskiego podróże z Krakowa na Litwę były kłopotliwe. Rządy nad tą częścią Rzeczypospolitej Obojga Narodów łatwiej było sprawować z Warszawy. W drugiej stolicy Rzeczypospolitej szlachta i magnateria budowała swoje miejskie pałace, które ukształtowały charakter miasta w XVII i XVIII wieku.

Jeden z wileńskich pałaców litewskiego magnackiego rodu Radziwiłłów na Puszkarni powstał w jurydyce – prywatnej osadzie leżącej nad brzegiem Wilii. Pałac ten nazywany był też „Bogustawowski” dla odróżnienia od „Januszowskiego”. Pierwszy zbudował Bogustaw Radziwiłł, drugi Janusz, obydwa powstały około połowy XVII wieku na miejscu wcześniejszych, skromniejszych rezydencji.

Pałac Bogustawa Radziwiłła znajdował się naprzeciwko wileńskiego Dolnego Zamku królewskiego i otoczony był ogrodami. Krótko po urządzeniu rezydencji Wilno zostało zajęte przez wojska moskiewskie pod wodzą cara Aleksego I Romanowa. Pałac został wówczas obrabowany i zniszczony, bogate wyposażenie wywieziono do Moskwy. Pozostałości budynków przez stulecia służyły mieszkańcom Wilna jako źródło materiałów budowlanych, całość zamienita się w ruinę. Romantyczni historiografowie i pierwsi krajoznawcy w XIX wieku powiązali ruiny z postacią Barbary Radziwiłłówny, żony króla Zygmunta Augusta. Zachowały się ryciny z tamtego czasu, na których pozostałości rezydencji księcia Bogustawa przedstawione zostały jako „zawaliska pałacu królowej Barbary”.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

projekt badawczy i publikacja w serii
„Studia i Materiały”: Anna Sylwia Czyż,
Pałace Wilna XVII–XVIII wieku.
Warszawa 2021

The decision of King Sigismund III Vasa to move the capital from Cracow to Warsaw is explained by some... by the distance from Vilnius. After all, the king’s residence was located in this city, here was the capital of the Grand Duchy of Lithuania and at the same time the place where the Sejm convened. For the royal court, traveling from Cracow to Lithuania was troublesome. It was easier to govern this part of the Polish-Lithuanian Commonwealth from Warsaw. In the other capital of the Polish-Lithuanian Commonwealth, the nobility and magnates built their city palaces, which shaped the character of the city in the 17th and 18th centuries.

One of the Vilnius palaces of the Lithuanian magnate Radziwiłł “na Puszkarni” family was built in a jurydyka - a private enclave settlement located on the banks of the Neris River. This palace was called “Bogustaw’s”, to distinguish it from a different Radziwiłł palace, “Janusz’s”, as both these palaces were built in Vilnius in the same period (around the middle of the 17th century), replacing earlier, more modest residences. Bogustaw Radziwiłł’s palace was located opposite Vilnius’ Lower Royal Castle, and it was surrounded by gardens. Shortly after the residence was furnished, Vilnius was occupied by Muscovy troops led by Tsar Alexei I Romanov. The palace was looted and destroyed, the rich furnishings were taken to Moscow. The remains of the buildings served Vilnius residents for centuries as a source of building materials, and the whole site turned into a ruin. Romantic historiography and early local history enthusiasts in the 19th century linked the ruins to the figure of Barbara Radziwiłłówna, wife of King Sigismund Augustus. Engravings from that time have survived on which the remains of Prince Bogustaw’s residence are

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

research project and publication in the
series “Studia i Materiały”: Anna Sylwia Czyż,
(*The Palaces of Vilnius of the 17th
and 18th centuries*), Warsaw 2021

described as “the ruins of
Queen Barbara’s palace.”

— synkografu Banku Towarzystwa 1842. r. —

Zwaliska Palacu Królowej Barbary w Wilnie
— rysował z Natury Tadeusz Byczkowski

AKWAFORTA Z CYWETĄ THE ETCHING OF A CIVET

AUTORSTWA JANA ZIARNKI
WYKONANA W PARYŻU, FRANCJA

24

BY JAN ZIARNKO
MADE IN PARIS, FRANCE

Graficzny wizerunek cywety wykonany w technice akwaforty sygnowany jest przez autora w lewym dolnym rogu imieniem i nazwiskiem: Joannes Ziarn:. Na odwrocie odbitki znalazły się napis po łacinie mówiący o tym, że praca dedykowana jest królewskiemu perfumiarzowi, oraz kolejna sygnatura autora, tym razem opatrzona dodatkowo słowem „POLON[us]”.

Połączenie tematu przedstawienia – afrykańskiego zwierzęcia przypominającego kota i łasicę – z dedykacją adresowaną do królewskiego perfumiarza, dziś wydaje się zaskakujące. W istocie cyweta mogła być uznawana za emblemat tej profesji. Wydzielinę gruczołów zapachowych zwierzęcia wykorzystywano dawniej do wytwarzania perfum, tak jak w późniejszych czasach piżmo.

Inskrypcje umieszczone przez autora na tej rycinie przekazują również kilka ważnych informacji o nim samym. Niewiele dokumentów związanych z jego życiem i karierą dotrwało do współczesności, lecz naukowcom udało się ustalić najważniejsze fakty, zachowały się też jego prace, które również świadczą o życiu artysty.

Datę jego urodzin podaje się na podstawie zapisów w księgach archiwalnych. Wynika z nich, że Jan Ziarnko w 1596 roku należał do lwowskiego cechu malarzy katolickich. Urodził się więc prawdopodobnie ok. 1575 roku – musiał mieć przynajmniej dwadzieścia lat, aby wstąpić do cechu. Był synem mistrza ciesielskiego Marcina.

Z lwowskich dokumentów sądowych wiemy, że ok. 1598 roku wyruszył w artystyczną podróż, zaś pierwsza rycina wykonana w Paryżu na podstawie jego rysunku powstała 1605 roku. Ostatnia, na której widnieje jego sygnatura, została wykonana w roku 1629, co pozwala sądzić, że zmarł ok. 1630 roku w Paryżu. Tworzył dla zleceniodawców związanych z dworem królewskim, należał do grona najwybitniejszych

The etching of a civet bears the author's signature in the lower left-hand corner: *Joannes Ziarn:*. On the back of the print is an inscription in Latin stating that the work was dedicated to the royal perfumer and another signature of the author, this time additionally bearing the word “POLON[us].”

The connection between the subject of the depiction - an African animal resembling a combination of a cat and a weasel - and the dedication of the work to the royal perfumer may seem surprising today. In fact, the civet may have been considered an emblem of the profession. The secretions of the animal's scent glands were formerly used to make perfumes, just as musk was later used.

The inscriptions placed by the author on this etching also convey some important information about him. Few documents related to his life and career have survived to the present day, but scholars have managed to establish some of the most important facts, and we also have his surviving works, which can also tell us something about the artist's life.

The date of his birth is estimated on the basis of records in archival books, stating that Jan Ziarnko belonged to the Lviv guild of Catholic painters in 1596. He must have been over 20 years old at the time, so he was probably born around 1575. He was the son of the master carpenter Marcin.

The Lviv court records tell us that he went on an artistic journey around 1598, while the first print made in Paris based on his drawing was made in 1605. The last one bearing his signature was made in 1629, so it is assumed that he died around 1630 in Paris. We know that he worked for customers associated with the royal court, and was among the most prominent printmakers active

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

publikacja w serii „Studia i Materiały”:
Małgorzata Bitozór-Salwa, *Jan Ziarnko
czy Jean le Grain? Twórczość lwow-
skiego artysty w XVII-wiecznym
Paryżu*, Warszawa 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

publication in the series “Studia i Mate-
riaty”: Małgorzata Bitozór-Salwa,
*[Jan Ziarnko or Jean le Grain? The work
of an artist from Lviv in the 17th-century
Paris]*, Warsaw 2021

grafików działających w pierwszych dekadach XVII wieku. Rysował i rytował portrety, ilustracje do książek – sceny rodzajowe, alegoryczne i historyczne, widoki miast, sceny biblijne.

in the first decades of the 17th century. He drew and engraved portraits, books illustrations, genre scenes, allegories, biblical and historical scenes, views of cities.

Podpisywał swoje prace polską lub francuską wersją nazwiska – Jan Ziarnko lub Jean le Grain, czasem, tak jak na rycinie z cywetą, dodając określenie POLONUS.

He signed his works with the Polish or French versions of his name, Jan Ziarnko or Jean le Grain, sometimes, like in the engraving with the civet, adding the term POLONUS.

DEKORACJE WNĘTRZA KATEDRY ORMIAŃSKIEJ

25

INTERIOR DECORATIONS OF THE ARMENIAN CATHEDRAL

PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY WE LWOWIE, UKRAINA

OF THE BLESSED VIRGIN MARY
IN LVIV, UKRAINE

Jan Henryk Rosen, autor malowideł ściennych we wnętrzu katedry ormiańskiej, sportretował się na jej ścianach dwukrotnie: jako św. Jan Nepomucen w scenie *Ukrzyżowania* oraz jako pasterz trzymający kaganek w *Hołdzie pasterzy*. Sceny z Nowego Testamentu dekorujące wnętrze świątyni są w istocie galerią portretów znanych postaci ówczesnego Lwowa oraz przyjaciół artysty. Rosen, dzięki swojej fascynacji sztuką średniowieczną i bizantyjską, inspirował się również malarstwem prerafaelitów, stworzył w katedrze ormiańskiej wyjątkowe malowidła, współgrające z sakralnym charakterem miejsca, z jego uduchowioną i nieco tajemniczą atmosferą. Malowidła te uznawane są za najwybitniejsze dzieło artysty. Rosen stworzył kilkadziesiąt dekoracji malarskich świątyń, m.in. w kościele polskim na wzgórzu Kahlenberg w Wiedniu i w papieskiej rezydencji Castel Gandolfo we Włoszech.

Malowidła wykonane przez Jana Henryka Rosena powstały w latach 1925–1929 na zlecenie ówczesnego arcybiskupa obrządku ormiańskiego Józefa Teodorowicza. Na początku XX wieku arcybiskup zdecydował o kompleksowym odnowieniu i rozbudowie katedry. Zatrudnił w tym celu m.in. Józefa Mehoffera, który stworzył mozaikę w kopule kościoła, oraz Karola Zyndrama Maszkowskiego, który wykonał witraż w kopule zachodniej. Później jednak zdecydował się powierzyć dekorację katedry młodemu i jeszcze mało znanemu artyście, jakim był Rosen. Lwowska katedra ormiańska w swojej najstarszej części, zbudowanej w latach 30. XIV wieku, nawiązuje do architektury i dekoracji średniowiecznych kościołów Armenii i Azji Mniejszej. Jest też świadectwem kilkusetnej obecności społeczności Ormian we Lwowie i w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Jan Henryk Rosen, the author of the wall paintings inside the Armenian Cathedral in Lviv, portrayed himself twice on its walls: as St John Nepomucene in the *Crucifixion* and as a shepherd holding a candle in the *Adoration of the Shepherds*. The New Testament scenes decorating the church's interior are in fact a gallery of portraits of well-known figures of Lviv at the time and the artist's friends. Thanks to his fascination with medieval and Byzantine art, but also inspiration by Pre-Raphaelites' ideas, Rosen created unique paintings in the Armenian Cathedral, which enhance the sacred dimension of the place with their spiritual and somewhat mysterious atmosphere. These paintings are considered the artist's most prominent work. Within his artistic career Rosen created dozens of painting decorations of churches, including the Polish Church on Kahlenberg Hill in Vienna and the papal residence Castel Gandolfo in Italy.

The paintings which he did in the Armenian Cathedral between 1925 and 1929 were commissioned by the Armenian Archbishop of Lviv Józef Teodorowicz. At the beginning of the 20th century the archbishop decided to comprehensively renovate and expand the cathedral. At first he commissioned, among others, Józef Mehoffer, who created the mosaic in the dome of the church, and Karol Maszkowski, who made the stained glass window in the western dome. Later, however, he decided to entrust the decoration of the cathedral to a young and still little-known artist that Rosen was at the time. In its oldest part, built in the 1430s, Lviv's Armenian Cathedral echoes the architecture and decoration of the medieval churches of Armenia and Asia Minor. It also bears witness to the several-hundred-year presence of the Armenian community in Lviv and in the Polish-Lithuanian Commonwealth.

Program strategiczny

Strategic Program

OCHRONA

PROTECTION

prace konserwatorskie malowidła *Ustanowienie Najświętszego Sakramentu (Ostatnia Wieczerza)* Jana Henryka Rosena, wykonawca: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2018

restoration work of the painting *The Institution of the Eucharist / Last Supper* by Jan Henryk Rosen, performed by: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2018

konserwacja mozaiki Józefa Mehoffera w kopule (I etap), wykonawca: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2019

restoration to Józef Mehoffer's mosaic in the dome (phase I), performed by: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2019

konserwacja witraża z przedstawieniem św. Pawła według Jana Henryka Rosena, wykonawca: Maria Shumska-Barvinok, 2021

restoration to the stained glass window with a depiction of St. Paul by Jan Henryk Rosen, performed by: Maria Shumska-Barvinok, 2021

Program strategiczny

Strategic Program

POPULARYZACJA

POPULARIZATION

wystawa: *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* (we współpracy z Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie), 2019

exhibition: *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy* [*The Armenian Cathedral in Lviv and its creators*] (in cooperation with the International Cultural Center in Krakow), 2019

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Twarze Świętych. Arcydziało Jana Henryka Rosena w katedrze ormiańskiej we Lwowie*, 2019

online exhibition on Google Arts & Culture platform: *Faces of the Saints. Jan Henryk Rosen's masterpiece at the Armenian Cathedral in Lviv*, 2019

film dokumentalny: *Przebudzone spojrzenia*, 2019

documentary film: *Przebudzone spojrzenia*, 2019

film animowany dla dzieci z cyklu Polo i Nika: *Katedra ormiańska*, 2019

animated film for children in the series Polo and Nika: [*The Armenian Cathedral*], 2019

Program dotacyjny

Grant program of

MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA
NARODOWEGOTHE MINISTER
OF CULTURE
AND NATIONAL
HERITAGE

konserwacja mozaiki Józefa Mehoffera w kopule (II etap), beneficjent: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2020

restoration to Józef Mehoffer's mosaic in the dome (phase II), beneficiary: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2020

LWOWSKI MODERNIZM W ARCHITEKTURZE

LWÓW, UKRAINA

26

Budynek lwowskiej Izby Notarialnej (1937–1939) – minimalistyczny modernizm pozbawiony ornamentyki i akcentujący linie i geometrię elementów – wykończenie zawdzięcza projektowi Zbigniewa Wardzały. Architekt ten był absolwentem Politechniki Lwowskiej. Projektował we Lwowie kamienice i domy mieszkalne oraz budynki użyteczności publicznej. W latach 30 XX wieku pełnił funkcję głównego architekta Lwowa.

Czas, kiedy powstał lwowski dom notariuszy, był okresem bardzo intensywnego rozwoju miasta. Już w latach 20. XX wieku, po odzyskaniu niepodległości, miasto było modernizowane i rozbudowywane po dekadach zaniedbań w okresie zaborów i zniszczeniach wojennych. Zwłaszcza druga połowa lat 30. była czasem rozkwitu miasta i budowlanego boomu. W 1918 roku Lwów liczył ok dwustu tysięcy mieszkańców, w 1939 roku ponad 100 tysięcy więcej. Od 1936 roku realizowano plan stworzenia nowoczesnego miasta, zbudowano oczyszczalnię ścieków, kanalizację i wodociąg. Powstawały budynki publiczne, jak Gmach Miejskich Zakładów Elektrycznych, Domy Związkowe, budynki Politechniki Lwowskiej, szkoły i przedszkola. Zbudowano wówczas dziewięć kościołów, cerkwie i synagogę.

Wielu architektów pracujących wówczas we Lwowie było absolwentami Politechniki Lwowskiej. Wydział Architektury istniał tu już od 1872 roku i był jednym z ważniejszych w kraju. Kształcili się na nim architekci, którzy pracowali potem w całej Polsce, m.in.

MODERNIST ARCHITECTURE

IN LVIV, UKRAINE

The building of the Lviv Chamber of Notaries (1937-39), following the ideas of minimalist modernism devoid of ornamentation and emphasizing the lines and geometry of the elements, owes its appearance to the design of Zbigniew Wardzała. He was a graduate of the Lviv Polytechnic, and he designed many tenements, houses and public buildings in Lviv. In the 1930s he held the office of the chief architect of Lviv

The time when the Chamber of Notaries was built was a period of very intense development of the city. It started in the 1920s, after regaining independence, when the city's modernization and expansion was to rectify the damage done by decades of neglect during the partition period and war damage. The particular time of growth for the city and a construction boom was in the second half of the 1930s; in 1918 the city's population was about 200,000, and in 1939 it was over 100,000 more. In 1936 a plan to create a modern city was implemented, as a result of which the water supply and sewage systems were built, as well as a sewage treatment plant. The plan also involved the construction of public buildings, like the Municipal Electric Works Building, as well as union houses, the Lviv Polytechnic buildings, schools and kindergartens. Nine Catholic churches, several Orthodox churches and a synagogue were built at the time.

Many architects working in Lviv at the time were graduates of the Lviv Polytechnic, where the Faculty of Architecture had existed since 1872 and was one of the best in the country. Architects who later worked all over Poland were educated there, including

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

publikacja w serii „Studia i Materiały”:
Jakub Lewicki, *Regeneracja i modernizacja. Architektura Lwowa okresu dwudziestolecia międzywojennego*,
Warszawa 2020

Program grantowy

WOLONTARIAT

Lwowski modernizm obóz naukowo-
-badawczy, beneficjent: Fundacja
Dziedzictwo Kresowe, 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

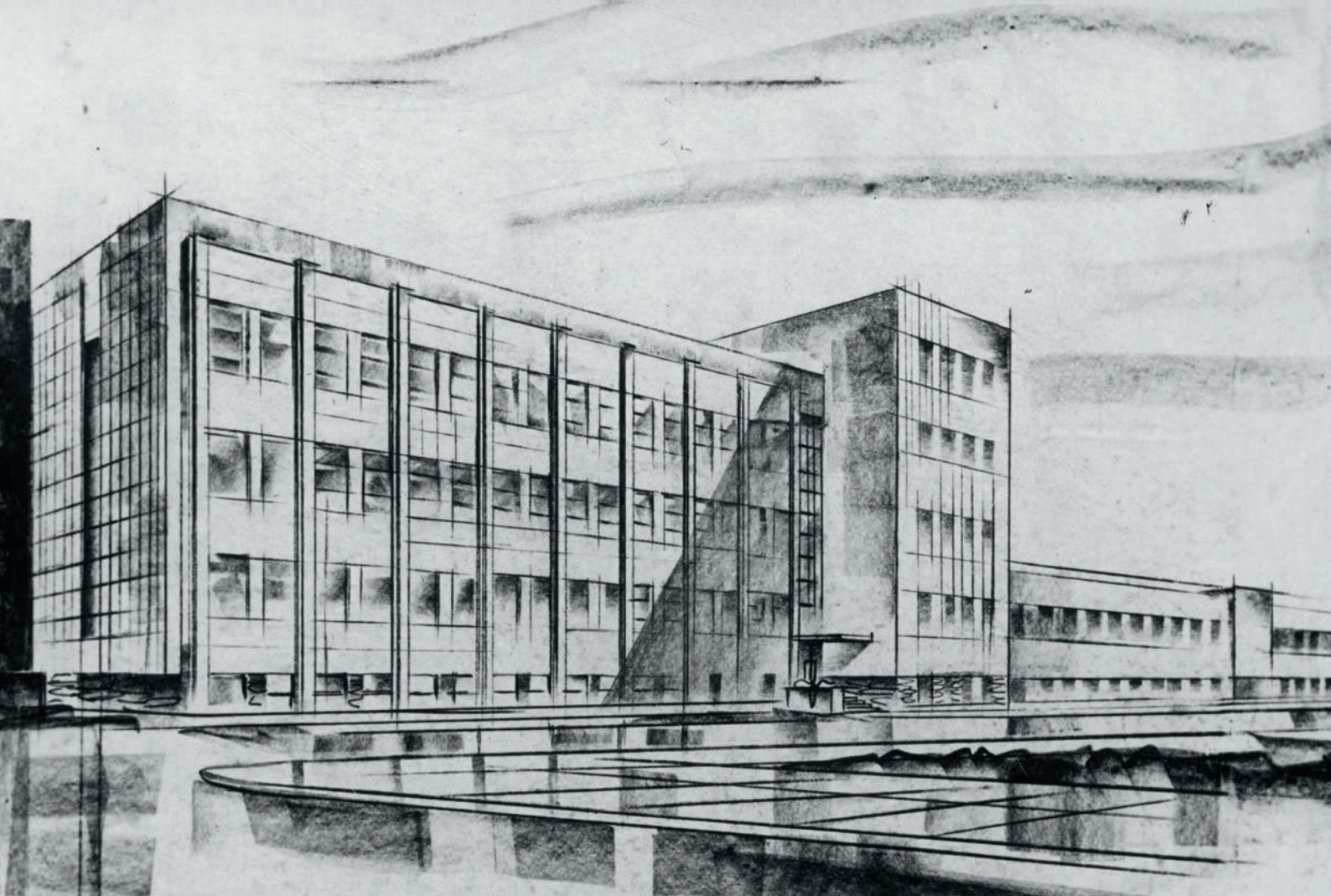
RESEARCH

publication in the series „Studia i Materiały”
Jakub Lewicki, (*Regeneration and Modernization. Architecture of Lviv in the Interwar Period*),
Warsaw 2020

Grant program

VOLUNTEERS

Modernism in Lviv - a research camp,
beneficiary: Fundacja Dziedzictwo
Kresowe, 2021

w Gdyni. W 1880 roku, jeszcze w czasie zaborów, cesarz Franciszek Józef, po wizycie we lwowskiej Szkole Politechnicznej, późniejszej Politechnice, zamówił u Jana Matejki cykl jedenastu alegorycznych obrazów ilustrujących historię rozwoju ludzkości. Dekorują one aulę uczelni do dziś.

those designing the new city of Gdynia. In 1880, still during the partitions, Emperor Franz Joseph, after a visit to the Lviv Polytechnic School (later turned into the Lviv Polytechnic), commissioned Jan Matejko to create a series of 11 allegorical paintings illustrating the history of human development. They decorate the university's auditorium to this day.

PÓŻNORENESANSOWY PORTAL W STRYJU

UKRAINA

W dawnym mieście królewskim – Stryju zachował się późnorenesansowy, bogato rzeźbiony portal i rzeźbione oprawy okien. Są to dekoracje z kościoła pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny. Z przekazów archiwalnych wiadomo, że pierwszy murowany kościół w Stryju wzniesiony został w połowie XIV wieku, w czasach Kazimierza Wielkiego, a w 1427 roku Władysław Jagiełło ufundował wyposażenie świątyni.

Kościół, podobnie jak całe miasto, był w ciągu wieków wielokrotnie niszczone podczas najazdów, wojen, a także na skutek pożarów. Po zniszczeniach następowały odbudowy i przebudowy. Wiosną 1886 roku w Stryju wybuchł ogromny pożar, w którym bardzo ucierpiał kościół. Budynek był zrujnowany, a historyczne wyposażenie świątyni zupełnie zniszczone. Po pożarze przystąpiono do odbudowy kościoła według projektu lwowskiego architekta, rektora Politechniki Lwowskiej – Juliana Zachariewicza. Eklektyczna świątynia, łącząca różne style historyczne z przewagą neogotyku, ukończona została w 1891 roku.

Manierystyczny rzeźbiony portal i oprawy dwóch okien z metalowymi kratami, zachowane z dawnego kościoła, znajdują się na zewnątrz kaplicy bocznej. Zachowano je w tym miejscu ze względu na wartość artystyczną i historyczną. Nie znamy ich historii ani nazwiska fundatora. Powstały najprawdopodobniej na przelomie XVI i XVII wieku.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA
NARODOWEGO

ochrona dziedzictwa kulturowego
dawnego województwa ruskiego,
beneficjent: Fundacja Dziedzictwa
Kulturowego, 2020–2021

LATE RENAISSANCE PORTAL IN STRYI

UKRAINE

A late Renaissance richly carved portal and two carved window frames have been preserved in the former royal city of Stryi. These are decorations from the Church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary. It is known from archival records that the first brick church on this site was erected in the middle of the 14th century during the reign of Casimir the Great, and in 1427 Władysław Jagiełło funded the furnishings of the church.

Over the centuries the church shared the fate of the city and was repeatedly destroyed during invasions, wars, and by fire, and then it would be rebuilt and remodelled. In the spring of 1886 Stryi was destroyed in a huge fire, at which time the church also suffered greatly. The building was ruined, and the historic furnishings of the church were completely destroyed. After that fire the church was rebuilt according to the design of the Lviv architect, rector of the Lviv Polytechnic, Julian Zachariewicz. The new church, completed in 1891, was eclectic and combined various historical styles, though the prevailing style was Gothic Revival.

Preserved from the former church were the Mannerist carved portal and the frames of two windows with metal bars. They have been built into the outside wall of a side chapel of the church, in recognition of their artistic and historical value. We do not know their history or who funded them. They were probably created in the late 16th century or early 17th.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Grant program of

THE MINISTER
OF CULTURE
AND NATIONAL
HERITAGE

protection of the cultural heritage
of the former Ruthenian province,
beneficiary: Fundacja Dziedzictwa
Kulturowego, 2020–2021

27

DE PARET
E PROD

SEMATA
VIRTU

MORTUUS ESTO LOCUS PATRIA DE SEDE NARATOW
CASSOWIA MEMBRIS PRAMEDITAZA QVIES
CDOMS ESTO BREVIS REPIDE VIGORIA MORIIS
MORS FERAT AERNE PRAMIA CIARA DOMVS

NAGROBEK TOMBSTONE OF AUGUSTA BÉCU AUGUST BÉCU

CMENTARZ NA ROSSIE,
WILNO, LITWA

28

RASOS CEMETERY IN VILNIUS,
LITHUANIA

Nagrobek ojczyzna Juliusza Słowackiego na wileńskim Cmentarzu Na Rossie ma bardzo prostą formę. Jest to głaz opatrzony inskrypcjami, zwieńczony krzyżem i opleciony łańcuchami. August Bécu poślubił Salomeę Słowacką, gdy Juliusz miał osiem lat. Był lekarzem, profesorem Uniwersytetu Wileńskiego, jednym z pierwszych medyków, którzy stosowali szczepienia przeciw ospie prawdziwej. Zmarł w 1824 roku, rażony piorunem we własnym domu.

August Bécu był pierwowzorem jednego z bohaterów III części *Dziadów* Adama Mickiewicza. Postać Doktora w poemacie ukazana została negatywnie, jako zdrajca. Juliusz Słowacki uznał to za znieważenie i chciał się z Mickiewiczem pojedynkować. Ostatecznie skończyło się na wzajemnej niechęci poetów.

Cmentarz Na Rossie, gdzie znajdują się groby bohaterów narodowych, artystów i naukowców związanych z Wilnem, jest wspólnym miejscem pamięci Polaków i Litwinów. Malownicza, stara nekropolia znajdująca się na wzgórzach, ma szczególnie klimat. Na Rossie znajdują się także dwa cmentarze wojskowe oraz Mauzoleum Matki i Serca Syna – Marii z Billewiczów i marszałka Józefa Piłsudskiego.

The tombstone of Juliusz Słowacki's stepfather at the Rasos Cemetery in Vilnius has a very simple form. It is a boulder bearing inscriptions, topped by a cross with chains encircling the stone. Bécu married Salomea Słowacka when Julius was eight years old. He was a physician, a professor at the University of Vienna, and one of the first medical professionals to use smallpox vaccination. He died in 1824, struck by lightning in his own home.

August Bécu was the prototype of one of the characters in Adam Mickiewicz's poetic drama "Dziady" (Forefathers' Eve). The Doctor in the poem was portrayed negatively, as a traitor. Juliusz Słowacki considered this a slander and wanted to duel with Mickiewicz. Ultimately, it ended with the mutual dislike between the poets.

The Rasos Cemetery, which houses the graves of national heroes, artists and scientists associated with Vilnius, is a common memorial for Poles and Lithuanians. The picturesque old necropolis, located in the hills, has a special atmosphere. The Rasos Cemetery is also home to two military cemeteries and the Mausoleum of the Mother and Heart of the Son, where the heart of Marshal Józef Piłsudski is buried with his mother Maria nee Billewicz.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic program

POPULARYZACJA

POPULARIZATION

wystawa plenerowa:

Rossa. Wileńska nekropolia, 2019

outdoor exhibition: The Rasos Cemetery in Vilnius, 2019

książka: *Cmentarz Na Rossie w Wilnie historia, sztuka, przyroda*, red. Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski, koedycja z Towarzystwem Naukowym „Societas Vistulana”, [edycja polsko-litewska], Warszawa 2019

book: [The Rasos Cemetery in Vilnius - history, art, nature], ed. Anna Sylwia Czyż, Bartłomiej Gutowski, 2019 [co-edited with Towarzystwo Naukowe „Societas Vistulana”, [Polish-Lithuanian edition], Warszawa 2019

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Rossa. Wileńska nekropolia*, 2020

online exhibition on the Google Arts and Culture platform: The Rasos Cemetery in Vilnius, 2020

audiobook: Bartłomiej Gutowski, *Dwudziestowieczne dzieje i sztuka cmentarza Na Rossie*, 2021

audiobook: [The Twentieth-Century History and Art of the Rasos Cemetery]; Bartłomiej Gutowski, 2021

film animowany dla dzieci z cyklu Polo i Nika: *Niech to piorun trzaśnie*, 2021

animated film for children in the series Polo and Nika: [Thunder strike], 2021

WIĘŻBA DACHOWA BAZYLIKI ARCHI- KATEDRALNEJ

PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY WE LWOWIE, UKRAINA

29

THE ROOF STRUCTURE FRAMEWORK OF THE ARCH- CATHEDRAL BASILICA

OF THE ASSUMPTION OF THE BLESSED
VIRGIN MARY IN LVIV, UKRAINE

Więźba dachowa katedry tacińskiej, dźwigająca ciężar pokrycia dachu wykonanego z blachy, pozostaje, podobnie jak więźby dachowe innych dawnych budowli, ukryta przed wzrokiem zwiedzających kościołów. Więźby tworzone były przez wykwalifikowanych cieśli, posiadających umiejętności podobne do umiejętności architektów czy konstruktorów. Prace przy konstrukcji dachu kościołów takich jak lwowska katedra odbywały się na dużych wysokościach. Katedrę charakteryzują typowe dla gotyku przestronność i strzelistość, niektórzy dostrzegają tutaj inspirację architekturą kościoła mariackiego w Krakowie. Świątynia ma długość 67 metrów, szerokość 26 metrów.

Katedra Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny zbudowana została dzięki Kazimierzowi Wielkiemu, który wystarał się o papieską zgodę na jej wzniesienie. Prace trwały ponad sto lat, przez cały XV wiek. Katedra przetrwała dwa ogromne pożary miasta w XVI wieku i jest dziś najlepiej zachowaną lwowską budowlą gotycką. Podczas potopu szwedzkiego, przed wiszącym we wnętrzu cudownym obrazem Matki Boskiej Łaskawej, Jan Kazimierz oddał Rzeczpospolitą pod opiekę Matce Bożej. Obraz, namalowany przez mieszczanina lwowskiego Józefa Szolc-Wolfowicza, stanowił epitafium dla jego przedwcześnie zmarłej wnuczki Katarzyny

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

badania więźby dachowej katedry tacińskiej we Lwowie, 2019-2021

publikacja w serii „Studia i Materiały”: Maciej Warchot, Tomasz Ważny, *Dawne konstrukcje ciesielskie tacińskiej archikatedry pw. Wniebowzięcia NMP we Lwowie*, Warszawa 2021

Program strategiczny

POPULARYZACJA

film animowany dla dzieci z cyklu Polo i Nika: *Polo i Nika i konstruktorzy*, 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

research on the roof structure framework of the Latin Cathedral in Lviv, 2019-2021

publication in the series “Studia i Materiały”: Maciej Warchot, Tomasz Ważny, *[Old wooden structural frameworks of the Latin Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Lviv]*, Warsaw 2021

Strategic Program

POPULARIZATION

animated film for children from the series Polo and Nika: *{Polo, Nika and the constructors}*, 2021

Like in other ancient buildings, the roof structure framework of the Latin Cathedral, bearing the weight of the sheet metal roofing, remains hidden from view. These frameworks were created by skilled carpenters, who must have had skills similar to those of architects and civil engineers. And if they worked on the roof structure of a church like Lviv's cathedral, it was done at great heights. The interior of the cathedral has the Gothic feel of spaciousness and elevation, and some think it may have been inspired by the architecture of St. Mary's Basilica in Cracow. The church is 67 meters long and 26 meters wide.

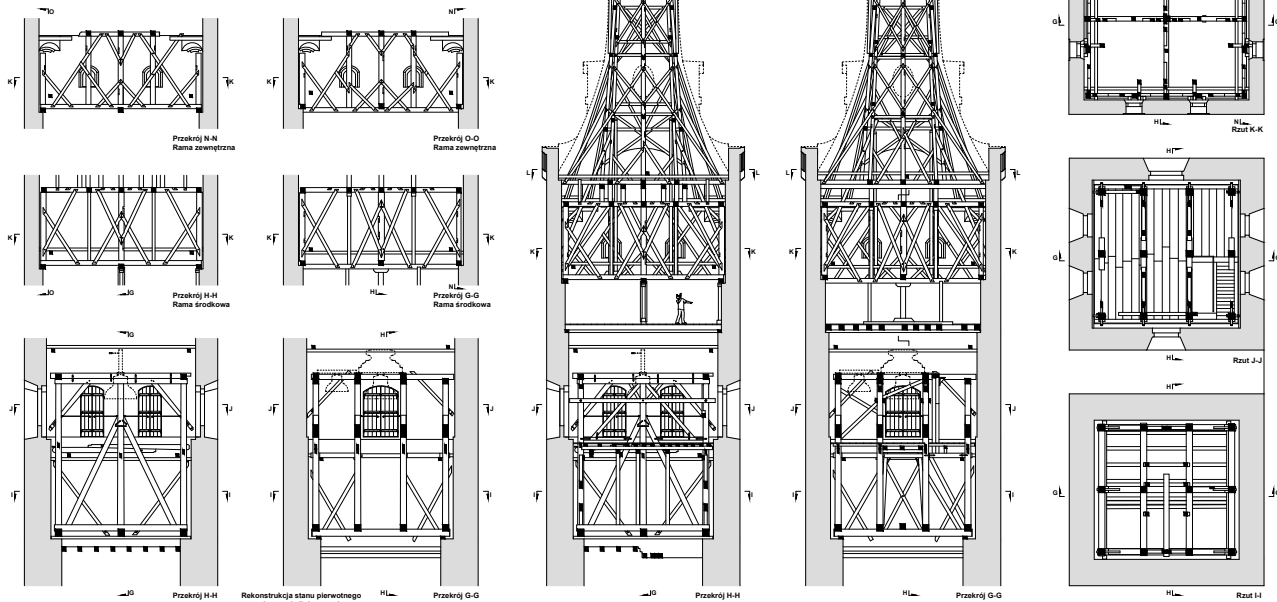
The Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin Mary was built thanks to Casimir the Great, who secured papal permission to erect it. Work took more than a century, dragging on throughout the 15th century. The cathedral survived two huge fires in the city in the 16th century and is now Lviv's best-preserved Gothic building. It was in front of the miraculous image of Our Lady of Grace hanging in this cathedral that John II Casimir

ŁACIŃSKA ARCHIKATEDRA

p.w. WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY
we LWOWIE

WIEŻA PÓŁNOCNA

SKALA 1:100

Domagaliczówny – stąd też określenie „Matka Boża Domagaliczowska”. Z czasem mieszkańcy uznali go za cudowny, zaś ukazana na nim Matka Boża stała się „Śliczną Gwiazdą Miasta Lwowa”.

Gdy nastąpiły trudne czasy zaborów, katedrę dotknęły rekwizycje austriackie, dokonywane na potrzeby wojen z Napoleonem Bonaparte. Do poważnych prac remontowych przystąpiono pod koniec wieku XIX, próbując nawiązać do gotyckiej przeszłości katedry. Większość projektów nowych polichromii i witraży powierzono wówczas uczniom Jana Matejki. Po zakończeniu II wojny światowej zaczęły się najcięższe dla Lwowa i tacińskiej katedry lata, groziło jej zamknięcie. Dopiero po proklamowaniu niepodległości Ukrainy, dzięki współpracy polsko-ukraińskiej, na szeroką skalę zaczęto prowadzić jej konserwację i rewitalizację świątyni.

entrusted the Crown of Poland to the protection of the Blessed Virgin Mary during the Swedish invasion, which was known as the Lviv Oath. The image itself was painted by the Lviv townsman Józef Szolc-Wolfowicz as an epitaph for his prematurely deceased granddaughter, Katarzyna Domagaliczówna. With time the city residents started to consider it miraculous, and the Virgin Mary depicted on it started to be referred to as the “Beautiful Star of the City of Lviv.”

When the difficult times of partitions came, the cathedral was affected by Austrian requisitions for the wars against Napoleon Bonaparte. Major renovation work was undertaken in the late 19th century, with the intention to refer to the cathedral's Gothic past. Most of the designs for the new polychrome and stained glass windows were entrusted to the disciples of Jan Matejko. After World War II the hardest time began for Lviv and the Latin Cathedral, and it was threatened with closure. It was only after the proclamation of independence of Ukraine that large-scale conservation and revitalization of the church began, thanks to Polish-Ukrainian cooperation.

STACJA KOLEJOWA W BIENIAKONIACH

THE BIENIAKONIE RAILROAD STATION

БІАЛОРУЎ

BELARUS

30

Z małej stacji kolejowej w miasteczku Bieniakonie na dzisiejszej Białorusi, niedaleko granicy z Litwą, w dwudziestoleciu międzywojennym można było dojechać pociągiem do Wilna lub Lidy. Budynek dworca kolejowego, którego architektura wzorowana jest na charakterystycznej bryle polskiego dworku szlacheckiego z dwuspadowym dachem, powstał w czasach II Rzeczypospolitej.

Odbudowa kraju po zniszczeniach I wojny światowej i zaborach była zaplanowanym, wieloetapowym projektem władz młodego państwa. Rozbudowa sieci połączeń kolejowych stanowiła wówczas jeden z priorytetów. Po trzech różnych zaborcach Rzeczpospolita odziedziczyła trzy różne systemy kolejowe, słabo ze sobą połączone. Wraz z rozbudową i modernizacją torów i urządzeń technicznych powstawała sieć nowych stacji kolejowych.

Dworce kolejowe budowano wówczas według kilku typowych wzorów, projekty różniły się między sobą skalą oraz detalami dekoracyjnymi. Stacje te, których bardzo dużo wybudowano na ziemiach wschodnich, miały wspólny charakter „narodowy” czy też „polski” i spełniać miały ważną rolę polityczną. Stylizacja budynków stacyjnych na polski dworek szlachecki służyła podkreśleniu polskości kraju odzyskanego po zaborach. Była to też próba świadomego kształtowania „typowego krajobrazu” Rzeczypospolitej, tworzenia wizytówek miast i miasteczek położonych wzdłuż linii kolejowych.

The town of Bieniakonie is in today's Belarus, not far from the border with Lithuania. In the interwar period from its small railroad station one could take a train to Vilnius or Lida. The station building, whose architecture is modeled on the characteristic shape of a Polish noble manor house with a hip roof, was built during the Second Polish Republic.

The young state's planned, multi-stage effort was directed at the reconstruction of the country after the devastation of World War I and the partitions period. The expansion of the railroad network was one of the priorities at the time. From three different partitioning states the Second Polish Republic inherited three different rail systems, poorly connected with each other. Along with the expansion and modernization of tracks and technical equipment, a network of new railroad stations was being built.

Railroad stations were built according to several typical designs, which differed in scale and decorative details. These stations, a great number of which were built in the Eastern Territories, shared a “national” or “Polish” character and were to fulfill an important political and social role. The stylization of the station buildings to resemble a Polish manor house was dictated by the idea of emphasizing the Polishness of the country reborn after the partitions. It was also an attempt to consciously shape the “typical landscape” of the Republic, creating showpieces for cities and towns located along the railroads.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

BADANIA

RESEARCH

badania nad dziejami kolei na terenach wschodnich II Rzeczypospolitej, 2018–2023

research on the history of railroads in the eastern territories of the Second Polish Republic, 2018-2023

BIENIAKONIE

BIENIAKONIE

1

1913

1913

MUZYKANTKA

RYСУNEK WĘGLEM WOJCIECHA GROTTGERA,
ZAMEK MONTRÉSOR, FRANCJA

Artur Grottger został przypadkiem odkryty jako zdolny rysownik, gdy miał czternaście lat. Dzięki stypendium udzielonemu w 1851 roku przez cesarza Franciszka Józefa mógł studiować malarstwo w Krakowie i Wiedniu. Kiedy będąc w Wiedniu zaangażował się w pomoc uciekającym powstańcom styczniowym i gdy w jego mieszkaniu aresztowano Polaka podejrzanego o działalność spiskową w Krakowie, stypendium cesarskie cofnięto. Grottger popadł w kłopoty finansowe, które nie opuściły go do końca życia. Po powrocie do kraju zarabiał tworząc na zamówienie, wędrując od dworu do dworu. W wieku trzydziestu lat wyjechał do Paryża, gdzie krótko potem zmarł na gruźlicę. Romantyczny portret muzykantki znajdujący się w kolekcji Montrésor miał kupić bezpośrednio od artysty Ksawery Branicki, płacąc trzykrotność ceny, aby wesprzeć malarza.

Ksawery Branicki był jedną z barwniejszych postaci Wielkiej Emigracji. Pochodził z arystokratycznego rodu, w młodości służył w wojsku carskim, gdzie został adiutantem generała Paskiewicza, który wstał się krwawym stłumieniem powstania listopadowego. Branicki wyjechał z Polski i w 1847 roku osiadł we Francji. Był przedsiębiorcą i finansistą. Hojnie wspierał polskich artystów na emigracji i Szkołę Narodową Polską w Batignolles. Podczas przygotowań do powstania styczniowego gromadził fundusze i organizował we Francji zaciąg do wojska powstańczego.

Historia zamku w Montrésor sięga średniowiecza. Gdy w 1849 roku kupowała go Róża Branicka, matka Ksawerego, był bardzo zniszczony. Branicki remontował go przez ponad dwadzieścia lat. W swojej prywatnej rezydencji stworzył kolekcję dzieł sztuki, z bardzo ciekawym, licznym zbiorem pamiątek związanych z Polską. Od 1852 roku zamek i zbiory polskich pamiątek można zwiedzać. Ksawer Branicki na

31

THE GIRL MUSICIAN

A CHARCOAL DRAWING BY WOJCIECH
GROTTGER, MONTRÉSOR CASTLE, FRANCE

At the age of 14 Artur Grottger was accidentally discovered as a particularly talented draftsman. Thanks to a scholarship from Emperor Franz Joseph in 1851, he was able to study painting in Cracow and Vienna. While in Vienna, he became involved in helping the fleeing January insurgents and when a Pole suspected of conspiracy activities in Cracow was arrested in his apartment, the imperial scholarship was revoked. Grottger fell into financial trouble, which affected him for the rest of his life. After returning to the country he earned a living painting and drawing on commission, wandering from one estate to another. At the age of 30 he left for Paris, where he died of tuberculosis shortly thereafter. Reportedly, the romantic portrait of the girl musician in the Montrésor collection was bought directly from the artist by Ksawery Branicki, who vastly overpaid the artist in order to support him financially.

Ksawery Branicki was one of the colorful figures of the Great Emigration. He came from an aristocratic family, and in his youth he served in the tsarist army, where he became an aide-de-camp to General Paskevich, who was famous for his bloody suppression of the November Uprising. Branicki left Poland and settled in France in 1847. He was an entrepreneur and financier. He generously supported Polish artists in exile and supported the Polish School in Batignolles. During the preparations for the January Uprising he raised funds and organized enlistments in France for the insurgent army.

The history of the castle in Montrésor dates back to the Middle Ages, and when Róża Branicka, Ksawery's mother, bought it in 1849, it was in a bad state of repair, but over the next twenty years Ksawery Branicki had it thoroughly renovated. He created an exquisite private residence with a collection of works of art, but also an extensive and remarkable collection of memorabilia and artwork related to Poland. Since 1852 the castle and

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

inwentaryzacja zbiorów zamku
w Montrésor, 2019

Program strategiczny

POPULARYZACJA

film dokumentalny z cyklu „Historia
Mówiona”: *Historia i prezentacja zbiorów zamku w Montrésor*, 2019

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation of the Montrésor Castle
collection, 2019

Strategic Program

POPULARIZATION

a documentary within the series “Oral
history”: (*History and presentation of the
collection at the Montrésor Castle*), 2019

ziemiach otaczających Montrésor stworzył nowoczesne gospodarstwo rolne. Zamek należał później do spokrewnionych i spowinowanych z Branickimi rodzin Potockich i Reyów.

the collection of Polish memorabilia has been open to visitors. On the lands surrounding Montrésor Ksawery Branicki created a modern farm. The castle later belonged to the related Potocki and Rey families.

DĄB Z MONTRÉSOR THE OAK TREE AT MONTRÉSOR

FRANCJA

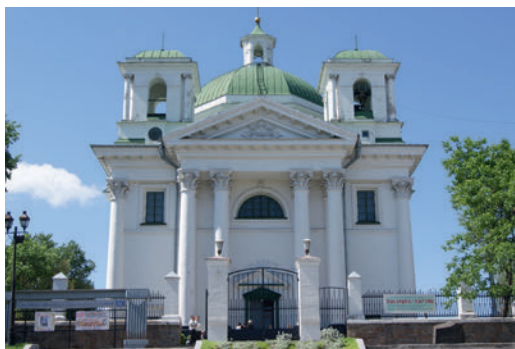
FRANCE

Wśród rozległych dóbr rodu Branickich znajdowała się Biata Cerkiew, położona 80 kilometrów na południe od Kijowa. Ziemie te należały wcześniej do Ostrogskich, Wiśniowieckich i Jabłonowskich. Dziadek Ksawerego Branickiego – hetman Franciszek Ksawery – otrzymał tytuł starosty i ziemie od Stanisława Augusta Poniatowskiego. Wybudował w Białej Cerkwii klasycystyczny pałac zimowy oraz pałac letni położony w romantycznym parku krajobrazowym Aleksandria. Pałac letni wzniesiony został dla żony Franciszka Ksawerego – Aleksandry Englehardt, a park otrzymał nazwę od jej imienia.

Dziś w Montrésor rośnie dąb, potomek drzewa z Białej Cerkwii, który prawdopodobnie zasadził bratanek Ksawerego – Ksawery Władystaw. Ksawery Władystaw urodził się we Francji był przyrodnikiem i kolekcjonerem. Kontynuował rozpoczęte przez swojego ojca gromadzenie kolekcji przyrodniczej i zoologicznej, która stała się załącznikiem Narodowego Muzeum Przyrodniczego utworzonego przy Uniwersytecie Warszawskim w 1819 roku. Ksawery Władystaw odziedziczył pałac w Wilanowie – dawną rezydencję Jana III Sobieskiego, w którym istniało wówczas najstarsze muzeum na ziemiach polskich. Po stryju Ksawerym Branickim odziedziczył Zamek Montrésor z kolekcją pamiątek narodowych i poloników.

32

Among the many estates of the Branicki family was the city of Biata Cerkiew (now: Bila Tserkva in Ukraine), located 80 kilometres south of Kyiv. The estate had previously belonged to the Ostrogskis, the Wiśniowieckis, and the Jabłonowskis. Ksawery Branicki's grandfather, hetman Franciszek Ksawery, received the title of starosta and the estate from Stanisław August Poniatowski. He founded there two palaces – the so-called winter palace in the neo-classical style in Biata Cerkiew and the summer palace in a romantic landscape park called Aleksandria. Aleksandria was dedicated to Franciszek Ksawery's wife – Aleksandra Englehardt and named after her.

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Jana Chrzciciela w Białej Cerkwi
Roman Catholic Church of St John the Baptist in Biata Cerkiew

Now in Montrésor grows an oak tree which is a descendant of a tree from the Branicki family estate in Biata Cerkiew. Ksawery's nephew, Ksawery Władystaw, probably planted it. Ksawery Władystaw was born in France and he was a naturalist and collector. He continued the botanical and zoological collection started by his father. The collection became the seed of the National Natural Museum

created at Warsaw University in 1819. Ksawery Władystaw had inherited Wilanów Palace (former residence of King John III Sobieski near Warsaw) with the oldest museum in the Polish land. After his uncle Ksawery Branicki he inherited Montrésor Castle with the collection of national memorabilia and art related to Polish history.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

BADANIA

RESEARCH

inwentaryzacja zbiorów zamku
w Montrésor, 2019

documentation of the Montrésor Castle
collection, 2019

Program strategiczny

Strategic Program

POPULARYZACJA

POPULARIZATION

film dokumentalny z cyklu „Historia
Mówiona”: *Historia i prezentacja zbiorów zamku w Montrésor*, 2019

a documentary within the series “Oral
history”: *(History and presentation of the collection at the Montrésor Castle)*, 2019

NAGROBK Z CMENTARZA W ZŁOCZOWIE

UKRAINA

33

TOMBSTONES FROM THE CEMETERY IN ZOLOCHIV

UKRAINE

Złoczów, położony około 60 kilometrów na zachód od Lwowa, był prywatnym miastem szlacheckim założonym w średnio-wieczu. Od połowy XVI wieku należał do rodziny Sobieskich, która posiadała dobra w okolicy. W pobliskim Olesku urodził się Jan III Sobieski. W Złoczowie ojciec przyszłego króla wybudował fortyfikacje i zamek w miejscu warowni. Syn króla – Jakub Sobieski – ufundował w mieście kolegium pijarskie. W czasie I wojny światowej zamek Sobieskich został zniszczony, a w jego pozostałościach w czasie II wojny światowej umieszczono więzienie sowieckiej NKWD, gdzie przetrzymywano mieszkańców miasta narodowości polskiej, żydowskiej i ukraińskiej. Wiele rodzin zostało wówczas wywiezionych w głąb ZSRR. W czasie okupacji hitlerowskiej w zamku znajdowało się miejsce kaźni urządzone przez Gestapo.

Na złoczowskim cmentarzu zachowało się wiele nagrobków polskich mieszkańców. Wśród inskrypcji umieszczonych na XIX- i XX-wiecznych grobach znajdujemy wzruszające świadectwa więzów rodzinnych i żałoby po stracie bliskich, niektóre napisy zatart już czas.

Zolochiv, located about 60 kilometers west of Lviv, was a private noble town founded in the Middle Ages. From the mid-16th century it belonged to the Sobieski family and Jan Sobieski, the future King John III, was born nearby, in Olesko. In Zolochiv the future king's father built fortifications and a castle on the site of the local fortress, and the king's son, Jakub Sobieski, founded a Piarist college in the town. During World War I the Sobieski castle was destroyed, and during World War II its remains were turned into a Soviet NKVD prison, where the town's Polish, Jewish and Ukrainian residents were held. Many families were then deported deep into the USSR. During the Nazi occupation the castle was an execution site arranged by the Gestapo.

Many tombstones of Poles who once lived in Zolochiv have been preserved at its cemetery. Among the inscriptions placed on 19th and 20th century graves we find touching testimonies of family ties and mourning for the loss of loved ones, even if some of the inscriptions are somewhat blurred.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

inwentaryzacja cmentarza
w Złoczowie, 2018–2019

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

prace konserwatorskie na cmentarzu
w Złoczowie, beneficjent: Fundacja
Dziedzictwa Kulturowego, 2020–2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation of the cemetery
in Zolochiv, 2018–2019

Grant program of the

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

restoration works at the cemetery
in Zolochiv, beneficiary: Fundacja
Dziedzictwa Kulturowego, 2020–2021

ZNIKŁEŚ NAM LUBY SYNU / JAK KWIAT WŚRÓD RO[...]I[...] / PŁY-
NO ŁZY NA TEN KAMI[EŃ] / DAWCÓW TWEGO ŻYCIA / JUŻ GRÓB
SZCZĘŚCIE NA / DZIEJE POCIECHIE ICH MIEŚ /
CI GRÓB TYLKO SKON[...] ZDOŁAJ [...] ŻAŁ
I BO[LEŚĆ] / PRZYCHODNIU JES[...]O /
CZĄC PO[Z]WOLISZ P[...]CO / M NAT[...]
LA[...] / DROGIE [...] TYNA[...] EKRZ / [...]
SYNA [...] RODZI[CE] [...] //.

YOU HAVE DISAPPEARED FROM US DEAR SON / LIKE A FLOWER
AMONG THE [...] / TEARS FLOW ON THIS STONE / OF THE GIVERS
OF YOUR LIFE / ALREADY IN THE GRAVE THEIR / HAPPINESS HOPE
AND JOY / DEATH CAN ONLY / [...] GRIEF AND PAIN / PASSERBY [...]
/ LET [...] / DEAR[...] / [...] SON [...] PARENTS //.

Tu spoczywa / JAN BEREZOWSKI / C.K.
NADSTRAŻNIK SKARBOWY / urodzony 24.
maja 1861 / zmarł 27. listopada 1900. / – / Nie-
utulona w żalu żona ku / wiecznej pamięci posta-
wiła / ten pomnik swemu / najukochańszemu
mężu. //.

Here rests / JAN BEREZOWSKI / AUSTRIAN-HUN-
GARIAN SENIOR TREASURY WARDEN / born
on the 24th of May 1861 / died on the 27th of
November 1900. / – / The grief-stricken wife to /
eternal memory erected / this monument to her /
most beloved husband. //.

HENRYK MITSCHA / inżynier kolei Karola
Ludwika usnął w Panu w 40 roku życia / 28
marca 1890. / Ku wiecznej pamięci drogie-
mu mężowi / w ciężkim smutku pozostała
żona z małoletnimi sierotami. // KTÓRYŚ /
CIERPIAŁ ZA NAS / RANY JEZUSIE / ZMIŁUJ
SIĘ ZA / NAMI //.

HENRYK MITSCHA / Karl Ludwig railroad engi-
neer fell asleep in the Lord in his 40th year / on
28 March 1890. / To eternal memory of her dear
husband / in heavy sorrow, his wife with orphaned
children. // YOU SUFFERED / WOUNDS / FOR US
JESUS / HAVE MERCY ON / US //.

CZUWAJ // PODOBAŁ SIĘ BOGU / TEN KWIAT
/ MŁODZIEŃCZY I DLATEGO / PRZENIÓSŁ GO
z ZIEMSKIEGO / w NIEBIAŃSKIE OGRODY //.
ADAM ROCH / BO[.]DAWA [...]UCHOWSKI / [...]
ZYGmunTA i MARJI / [...] HA[R]CERZOWI /
[...] 18 WIOŚNIE ŻYCIA / [...] 1932. // CZEŚĆ
JEGO ŚWIETLANEJ PAMIĘCI. //.

BE PREPARED // GOD LIKED / THAT FLOWER /
OF YOUTH AND THEREFORE / REMOVED HIM
FROM THE EARTH / TO THE HEAVEN // ADAM
ROCH / BO[.]DAWA [...]UCHOWSKI / [...] OF ZY-
GMUNT AND MARJA / [...] TO THE BOY SCOUT /
[...] AT THE AGE OF 18 / [...] 1932. // GLORY TO
HIS LIGHFUL MEMORY. //.

RZEŹBA SCULPTURE

„POCAŁUNEK” “THE KISS”

WACŁAWA SZYMANOWSKIEGO
ZE ZBIORÓW LWOWSKIEJ NARODOWEJ
GALERII SZTUKI WE LWOWIE,
UKRAINA

34

BY WACŁAW SZYMANOWSKI
FROM THE LVIV NATIONAL ART GALLERY,
UKRAINE

Rzeźba Wacława Szymanowskiego zatytułowana *Pocałunek* (1901) znana jest też pod tytułem *Macierzyństwo*. Powstała w Paryżu, gdzie artysta studiował i mieszkał przez dziesięć lat. Rzeźba prezentowana była na Wielkiej Wystawie Secesji w Wiedniu i w Salonie Paryskim. *Macierzyństwo* z kolekcji Lwowskiej Narodowej Galerii Obrazów jest jedną z replik autorskich rzeźby, druga znajduje się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie. Jest to część większej kompozycji ukazującej całą postać matki i dziecka, ustawionej w parku im. Romualda Traugutta w Warszawie w 1929 roku. Wacław Szymanowski jest także autorem monumentalnego pomnika Fryderyka Chopina znajdującego się w warszawskich Łazienkach od 1926 roku.

Kulturalny i artystyczny rozwój Lwowa pod koniec XIX wieku zaowocował decyzją o powołaniu przez władze Lwowskiej Galerii Obrazów. Za początek historii galerii uznaje się rok 1907, kiedy zakupiono dużą i cenną kolekcję Jana Jakowicza, a 14 lutego 1907 roku otwarto ją dla zwiedzających. Siedem lat później, w 1914 roku, do zbiorów trafiła kolekcja historyka Jana Łozińskiego, przekazana przez niego miastu w testamencie. Wówczas siedzibą galerii stał się pałac należący do Łozińskich, znajdujący się naprzeciwko budynku Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Zbiory galerii wzbogacały prywatne kolekcje dzieł sztuki, przekazywane w darze lub kupowane, depozyty oraz zakupy dzieł najwybitniejszych artystów tworzących w Polsce i związanych ze Lwowem. Dziś Lwowska Narodowa Galeria Sztuki nosi imię Borysa Woźnickiego, jej wieloletniego dyrektora, który ocalił od zniszczenia dzieła sztuki z terenów Ukrainy, m.in. arcydzieła lwowskiej rzeźby rokokowej Johanna Georga Pinsla.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program dotacyjny
MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA
NARODOWEGO

książka: Igor Chomyn, *Katalog rzeźby polskiej z XIX i pierwszej połowy XX wieku ze zbiorów Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuki*, Kraków 2018

The sculpture by Wacław Szymanowski titled *The Kiss* (1901) is also known under the title *Motherhood*. It was created in Paris, where the artist studied and lived for 10 years. The sculpture was exhibited at the Great Secession Exhibition in Vienna and the Paris Salon. The sculpture from the Lviv National Picture Gallery is one of the author's replicas of the sculpture, the other is at the National Museum in Warsaw. It is part of a larger composition showing the entire figure of a mother and child, which was set up in the Romuald Traugutt Park in Warsaw in 1929. Wacław Szymanowski is also the author of the monumental statue of Frederic Chopin located in Warsaw's Łazienki Park since 1926.

In view of the intense cultural and artistic development of Lviv at the end of the 19th century the authorities decided to establish the Lviv Art Gallery. The beginning of the gallery is marked by the purchase of the large and valuable collection of Jan Jakowicz, and the museum was opened to the public on 14 February 1907. Seven years later, in 1914, added to the Gallery's collection was the collection of the historian Jan Łoziński, bequeathed to the city in his will, and the palace owned by the Łoziński family, located across the street from the National Ossoliński Institute, was turned into the Gallery's new site. The gallery was enriched by private collections of artworks donated to it or purchased, but also deposits and purchases of works by the most eminent artists working in Poland and

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Grant program of
THE MINISTER
OF CULTURE
AND NATIONAL
HERITAGE

book: Igor Chomyn, *[Catalogue of Polish sculpture from the 19th century and first half of the 20th from the collection of the Lviv National Art Gallery]*, Cracow 2018

associated with Lviv. Today, the Lviv National Art Gallery bears the name of Borys Voznytskyi, its longtime director, who saved works of art from the territory of Ukraine from destruction, including masterpieces of Lviv rococo sculpture by Johann Georg Pinsel.

KRUCYFIKS CRUCIFIX

Z KOŚCIOŁA W HODOWICY, UKRAINA

FROM THE CHURCH IN HODOVYTSIA, UKRAINE

Rzeźba Chrystusa ukrzyżowanego pochodząca z kościoła w Hodowicy ma wszystkie cechy charakterystyczne dla twórczości artystów z kręgu tzw. lwowskiej rzeźby rokokowej. Wyjątkowe wartości artystyczne, ostre i wyraziste kontury ciała ludzkiego, głęboka ekspresja i dynamika kompozycji, precyzja szczegółów – wspólne są dla rzeźbiarzy lwowskich skupionych wokół Johanna Georga Pinsla. Pinsel uważany jest za jednego z najwybitniejszych rzeźbiarzy późnobarokowych tworzących na ziemiach Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII wieku. Prace rzeźbiarzy i snycerzy tego czasu znalazły się w kościołach i cerkwiach Lwowa i okolic oraz znajdujących się na rozległych terenach województwa ruskiego, pogranicza Wołynia, a także na w Sandomierzu i okolicach Chetma.

Maciej Polejowski należał do młodszego, drugiego pokolenia rzeźbiarzy środowiska lwowskiego rokoka. Johann Georg Pinsel i budowniczy Bernard Meretyn byli jego nauczycielami i mistrzami. Wiemy, że w kościele w Hodowicy, skąd pochodzi rzeźba, pracował, reprezentując warsztat Johanna Georga Pinsla. Rzeźby te, dekorujące wnętrze kościoła, podobnie jak inne prace Pinsla z kościoła w Horodence, przetrwały dzięki trosce osób zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego. W połowie XX wieku zostały zabrane przez Borysa Woźnickiego do Lwowskiej Galerii Sztuki z pozbawionych opieki i niszczących kościołów, uratowane w ostatniej chwili przed zupełnym zniszczeniem.

Rzeźba Chrystusa z Hodowicy w starszych publikacjach przypisywana była mistrzowi – Johannowi Georgowi Pinslowi. Współczesna historyczka sztuki Agata Dworzak uważa Macieja Polejowskiego, jego ucznia, za autora rzeźby.

35

The sculpture of crucified Christ from the church in Hodovytisia has all the characteristic features of the work of artists from the so-called "Lviv rococo sculpture" circle. The exceptional artistic value, the sharp, expressive contours of the human body, the deep expression and dynamic composition, the precision of detail are all qualities that were typical of the Lviv sculptors gathered around Johann Georg Pinsel, who is considered the greatest late Baroque sculptor working in the lands of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the second half of the 18th century. Works by sculptors and woodcarvers working within this school were commissioned for the Catholic and Orthodox churches of Lviv and its environs, as well as those located in the vast territories of the Ruthenian province, the borderlands of Volhynia, as well as in Sandomierz and the Chetm area.

Maciej Polejowski belonged to the younger generation of sculptors of the Lvov rococo milieu. His teachers and masters were Johann Georg Pinsel and builder Bernard Meretyn. We know that in the church in Hodovytisia, from where the sculpture of the Crucifixion comes, he executed the work commissioned to Johann Georg Pinsel's workshop. His sculptures decorating the interior of the church, much like Pinsel's works from the church in Horodenka, only survived thanks to the efforts of those involved in preserving cultural heritage. In the mid-20th

century Boris Voznytskyi took them from the uncared for and deteriorating churches to the Lviv National Art Gallery and saved them at the last minute from complete destruction.

In older publications the sculpture of the Crucifixion from Hodovytisia was attributed to the master – Johann Georg Pinsel. Nowadays, the art historian Agata Dworzak considers Maciej Polejowski, the disciple, to be the author of the sculpture.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

BADANIA

RESEARCH

publikacja w serii „Studia i Materiały”:
Agata Dworzak, *Polejowscy. Karta z dziejów lwowskiego środowiska artystycznego w drugiej połowie XVIII wieku*, koedycja z Towarzystwem Naukowym „Societas Vistulana”, Warszawa 2020

publication in the series “Studia i Materiały”: Agata Dworzak, (*The Polejowskis. An Excerpt from the History of the Lviv Art Community in the Second Half of the 18th Century*), (published in co-operation with Towarzystwo Naukowe „Societas Vistulana”), Warsaw 2020

Program strategiczny

Strategic Program

POPULARYZACJA

POPULARIZATION

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Johann Georg Pinsel. Rzeźby ocalone z Hodowicy i Horodenki*, 2021

online exhibition on Google Arts & Culture platform: (*Johann Georg Pinsel. Sculptures rescued from Hodovytisia and Horodenka*), 2021

CERAMICZNA RZEŹBA ZEBRY

AUTORSTWA STANISŁAWA REYCHANA
Z KOLEKCJI MATTHEW BATESONA
W LONDYNIE, WIELKA BRYTANIA

36

Autor niewielkiej rzeźby ceramicznej przedstawiającej zebra studiował ceramikę w Londynie, w Central School of Art. Stanisław Reychan wywodził się z rodziny lwowskich artystów. Był potomkiem czterech pokoleń malarzy, jego ojciec Stanisław Reichan był profesorem lwowskiej Szkoły Przemysłowej. Artysta trafił do Londynu z pierwszą falą powojennej emigracji w 1946 roku. Po ukończeniu studiów w 1950 roku otworzył własne studio ceramiki, gdzie tworzył do lat 80. Wystawiał swoje prace w wielu galeriach, brał udział w Salonie Paryskim, gdzie w 1960 roku zdobył srebrny medal.

Tuż po II wojnie światowej w Wielkiej Brytanii znalazło się około stu pięćdziesięciu tysięcy polskich emigrantów. Docierali oni na wyspy różnymi drogami. Byli to na przykład żołnierze i cywile ewakuowani z Francji w 1940 roku, uciekinierzy z obozów jenieckich i obozów pracy, ci, którzy przeszli szlak Armii gen. Andersa z ZSRR przez Bliski Wschód, wreszcie emigranci z Polski Ludowej w latach tuż-powojennych. Wśród tak licznej Polonii znaleźli się również artyści, którzy ukształtowali polskie środowisko artystyczne w Wielkiej Brytanii. Był to ważny nurt polskiej sztuki powojennej, rozwijającej się w dwóch kręgach – w kraju i na emigracji, gdzie warunki społeczne i polityczne wyływały na odmienny charakter twórczości.

Prywatna kolekcja Matthew Batesona obejmuje przede wszystkim prace polskich artystów emigracyjnych – malarzy, grafików, rzeźbiarzy i ceramików tworzących w drugiej połowie XX wieku w Wielkiej Brytanii. Gromadzona jest od ponad trzydziestu pięciu lat. Impulsem do jej stworzenia było upodobanie kolekcjonera do malarstwa ekspresjonistycznego uprawianego

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

badania i publikacja w serii: „Studia i Materiały”; Jan Wiktor Sienkiewicz, *Polska sztuka na emigracji w londyńskiej kolekcji Matthew Batesona*, Warszawa 2020

THE CERAMIC SCULPTURE OF A ZEBRA

BY STANISLAW REYCHAN FROM
THE MATTHEW BATESON COLLECTION
IN LONDON, THE UK

Stanisław Reychan, the author of the small ceramic sculpture depicting a zebra, studied ceramics in London at the Central School of Art. He came from a family of Lviv artists, he was a descendant of four generations of painters, and his father, Stanisław Reychan, was a professor at the Lviv Industrial School. The artist arrived in London with the first wave of post-war emigration in 1946. After graduation, in 1950, he opened his own ceramics studio, where he continued his work until the 1980s. He exhibited his works in many galleries and took part in the Paris Salon, where he won a silver medal in 1960.

Shortly after the Second World War there were about one hundred and fifty thousand Polish emigrants in Great Britain. They reached the British Isles by various routes. They were, for example, soldiers and civilians evacuated from France in 1940, refugees from POW and labor camps, those who followed the route of General Anders' Army from the USSR through the Middle East, and finally emigrants from People's Republic of Poland in the post-war years. Among such a large Polish community there were also artists, who formed a Polish artistic community in Britain. This was an important current of Polish post-war art, which developed in two different ways in two different places - at home and in exile, where different social and political conditions resulted in a different character of their artistic output.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

research and publication in the series “Studia i Materiały”: Jan Wiktor Sienkiewicz, *[Polish émigré art in the London collection of Matthew Bateson]*, Warsaw 2020

different character of their artistic output.

For more than 35 years Matthew Bateson has been building his art collection comprising mainly the works of Polish émigré artists – painters, printmakers, sculptors and ceramics artists creating in the 2nd half of the 20th century in Britain. Its

przez Stanisława Frenkla, Feliksa Topolskiego i polskich artystów z nimi związanych. Kolekcja ta zachowała ważne prace twórców z polskiego środowiska artystycznego na emigracji, które w przeciwnym razie prawdopodobnie uległyby rozproszению i zagubieniu.

its cornerstone was the collector's fondness for Expressionist painting, such as that created by Stanisław Frenkiel, Feliks Topolski and other Polish artists associated with them. The collection has preserved important works by artists from the Polish émigré art community, which without it would likely have been dispersed and lost.

DAWNY SĄD GUBERNIALNY

OBCECNIE SĄD NAJWYŻSZY
W TBILISI, GRUZJA

Syn polskiego szlachcica spod Kowna – Aleksander Szymkiewicz – przyjechał do Tyflisu (dziś Tbilisi) w 1885 roku po studiach w petersburskiej Akademii Sztuk Pięknych. Tutaj został architektem miejskim, później uczył malarstwa i rysunku w szkole sztuk pięknych. Zaprojektował w Tbilisi wiele budynków, w tym reprezentacyjne gmachy kształtujące charakter miasta: Sąd Gubernialny (dziś Sąd Najwyższy Gruzji), Teatr Narodowy, Kaukaską Stację Hodowli Jedwabników (dziś Muzeum Jedwabnictwa), Szkołę Muzyczną Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego (Państwowa Akademia Muzyczna).

Aleksander Szymkiewicz zaprojektował też „świątynię sztuki inżynierskiej” – dolną stację kolejki szynowej na wzgórzu Mtacminda, którą uruchomiono w 1905 roku. Niewielki budynek, nieco bajkowy i orientalny, ma dwie smukłe wieżyczki, przywodzące na myśl minarety. Na głównej ulicy miasta, przy Alei Szoty Rustawellego, Szymkiewicz zbudował gmach mieszczący obecnie Państwowy Teatr Akademicki, a dawniej Towarzystwo Artystyczne.

Tbilisi w XIX wieku stało się azylem dla polskich zesańców i uciekinierów przed represjami carskimi w ojczyźnie. Osiedlali się tu również wojskowi służący w armii carskiej. Pierwsza duża fala emigrantów dotarła do Gruzji około 1832 roku, po powstaniu listopadowym. Wzajemna sympatia między obu narodami, wynikająca z podobnego poczucia patriotyzmu i doświadczenia walki z Imperium Rosyjskim, sprawiły, że w końcu XIX wieku w Tbilisi mieszkało już około dwudziestu tysięcy Polaków. Było wśród nich liczne grono architektów, inżynierów, artystów, którzy osiedli tam, jak Aleksander Szymkiewicz, i wykorzystując okres dynamicznego rozwoju Gruzji na przełomie XIX i XX wieku, współtworzyli nowe Tbilisi.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

badania naukowe: Działalność polskich architektów w Gruzji w XIX i na początku XX wieku, 2018–2023

Program strategiczny

POPULARYZACJA

film animowany dla dzieci z cyklu Polo i Nika: *Gruzińskie wakacje*, 2020

THE FORMER GOVERNORATE COURT

NOW THE SUPREME COURT
IN TBILISI, GEORGIA

37

The son of a Polish nobleman from near Kaunas, Aleksander Szymkiewicz, arrived in Tiflis (now Tbilisi) in 1885 after completing his studies at the Academy of Fine Arts in St. Petersburg. Here he became a city architect, and later he was a teacher of painting and drawing at the school of fine arts. He designed many buildings in Tbilisi, including some of the impressive edifices shaping the character of the city: the Governorate Court (now the Supreme Court), the National Theater, the Caucasian Silkworm Breeding Station (now the Silkworm Museum), the Music School of the Imperial Russian Music Society (now the State Music Academy).

Aleksander Szymkiewicz also designed “the temple to engineering art” – the lower station of the Mount Mtatsminda funicular, which opened in 1905. The small building, somewhat fairytale-like and oriental in style, features two slender turrets, reminiscent of minarets. At the city’s main street, The Shota Rustaveli Avenue, stands a building designed by Szymkiewicz which was originally the seat of the Artists’ Society and now houses the Shota Rustaveli State Academic Theater.

In the 19th century Tbilisi became a safe haven for Polish exiles and refugees from the Russian repressions in their homeland. The first large wave of emigrants arrived in Georgia around 1832, after the November Uprising. The feeling of fellowship and understanding between the two nations,

stemming from a similar sense of patriotism and the experience of fighting against the Russian Empire, may have contributed to the fact that by the end of the 19th century there were already about twenty thousand Poles living in Tbilisi. Among them were a large number of architects, engineers and artists, who at the time of Georgia’s intense development took an active part in co-creating the new Tbilisi.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

research into activities of Polish architects in Georgia in the 19th and early 20th centuries, 2018–2023

Strategic Program

POPULARIZATION

animated film for children from the series Polo and Nika: (*The Georgian Vacation*), 2020

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. PIOTRA I PAWŁA

W TBILISI, GRUZJA

38

THE STS. PETER AND PAUL CHURCH

IN TBILISI, GEORGIA

Kościół św. Piotra i Pawła w Tbilisi był ośrodkiem kultury polskiej. W stolicy Gruzji działały polskie organizacje, jak towarzystwo dobroczynności, szkoła, organizowano przedstawienia teatralne i inne wydarzenia skupiające emigrantów, zestańców i ich rodziny. Kościół wybudowany został ze składek wiernych w 1877 roku z inicjatywy polskiego kaptana ks. Maksymiliana Ortowskiego. Wśród darczyńców znaleźli się (poza emigrantami rozszanymi po Zakaukaziu): Zofia Potocka, Konstanty Przeździecki, Zygmunt Krasicki, gruziński książę Eristaw Tumanow z żoną. Część pieniędzy pochodziła z datków katolików gruzińskich i ormiańskich.

Architektura świątyni nawiązuje do kościołów rzymskich, łączy elementy kilku stylów historycznych w sposób typowy dla XIX-wiecznych realizacji. Proboszcz Ortowski zamawiał wyposażenie i dekoracje świątyni u twórców polskich – neobarokową monstrancję w warszawskiej fabryce Norblina. We Lwowie, w pracowni Jana Śliwińskiego „Harmonia”, zamówione zostały kościelne organy.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

inwentaryzacja kościoła
pw. św. Piotra i Pawła w Tbilisi, 2019

Program strategiczny

OCHRONA

prace ratunkowe sklepienia nad nawą
kościółka pw. św. Piotra i Pawła w Tbilisi,
wykonawca: Parafia rzymskokatolicka
pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła
w Tbilisi, 2021

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

prace budowlane i konserwatorskie
kościółka pw. św. Piotra i Pawła w Tbi-
lisi, beneficjent: Fundacja Wspólnego
Dziedzictwa Kulturowego TERPA,
2021–2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation of the Sts. Peter and Paul
Church in Tbilisi, 2019

Strategic Program

PROTECTION

emergency work related to securing
the cracked vault over the nave of the
Sts. Peter and Paul Church in Tbilisi, 2021

Grant program of the

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

construction and restoration works at
the Sts. Peter and Paul Church in Tbilisi,
beneficiary: Fundacja Wspólnego
Dziedzictwa Kulturowego TERPA, 2021–2022

The Church of Sts. Peter and Paul in Tbilisi became an important center of Polish culture, as it housed a charitable society and a school, and hosted theatrical performances and other events for Polish emigrants and exiles and their families.

The church was built with contributions from the faithful in 1877 at the behest of the Polish priest Fr. Maksymilian Ortowski. Apart from Polish emigrants scattered throughout Transcaucasia, among the donors were Zofia Potocka, Konstanty Przeździecki, Zygmunt Krasicki, and the Georgian Prince Eristav Tumanov and his wife. Some of the money was donated by Georgian and Armenian Catholics.

The architecture of the church is reminiscent of some churches in Rome, combining elements of several historical styles in a manner typical of 19th-century designs. Fr. Ortowski commissioned Polish artists to make furnishings and decorations for the church. The neo-Baroque monstrance was made at the Norblin factory in Warsaw and the church organ was made by Jan Śliwiński's company "Harmonia" in Lviv.

RESURREXIT TERTIO DIE POST QUADRAGESIMAM
IN CAELUM SEDIT AD DEXTERAM PATRIS
VENIT IN CLOUDIBUS ET VENIET IUDICARE VIVOS ET MORTUOS
SICUT VERBUM

SICUT VERBUM

VOX CLAMANTIS IN DESERTO

CUM SACERDOTE FUNGERETUR ZACHARIAS

POMNIK MONUMENT EDWARDA JANA TO EDWARD JAN HABICHA HABICH

I POLAKÓW ZASŁUŻONYCH DLA PERU,
LIMA, PERU

39

AND POLES OF MERIT IN PERU,
LIMA, PERU

Losy urodzonego w Warszawie inżyniera Edwarda Jana Habicha, wykształconego w Paryżu, powstańca styczniowego, który po ucieczce z kraju osiadł w Ameryce Południowej, gdzie w znaczącym stopniu przyczynił się do rozwoju nowej ojczyzny, bliskie są losom Ignacego Domeyki. Domeyko, starszy od Habicha o pokolenie, urodził się w okolicach Grodna, po udziale

w powstaniu listopadowym przez Francję, gdzie studiował na uczelni górniczej, trafił do Chile. Tam rozwijał górnictwo i współtworzył najważniejszy uniwersytet w kraju. Nie są oni jedynymi Polakami, których losy w XIX wieku układały się według podobnego scenariusza. Dotyczy to zwłaszcza, uczestników powstań czy działaczy patriotycznych prześladowanych przez władze carskie.

Edward Jan Habich po ukończeniu w Paryżu studiów inżynierskich wrócił do ojczyzny na wieść o wybuchu powstania styczniowego. Był dowódcą oddziału walczącego w Małopolsce, komisarzem powołanego przez powstańców Rządu Narodowego. Po ucieczce z kraju został profesorem i dyrektorem działającej w Paryżu Szkoły Wyższej Polskiej. W 1868 roku wyjechał do Limy, gdzie został dyrektorem rządowych robót publicznych.

Przyjazd Habicha do Peru i objęcie przez niego wysokiego stanowiska w Limie było wynikiem

The fate of the Warsaw-born, Paris-educated engineer Edward Jan Habich, a January Uprising insurgent who, after fleeing the country, settled in South America, where he made a significant contribution to the development of his new homeland, is very close to that of Ignacy Domeyko. Domeyko, a generation older than Habich, was born near Grodno, and after

participating in the November Uprising went to France, where he studied at a mining college, and then travelled to Chile. There he developed the mining industry and co-founded the country's most important university. Domeyko and Habich are not the only 19th century Poles whose fates followed a similar scenario. This was especially true of insurgents or patriotic activists persecuted by the Russian authorities.

After completing his engineering studies in Paris Edward Jan Habich returned to his homeland after the outbreak of the January Uprising. He was the commander of a unit fighting in Lesser Poland,

and was a commissar of the Polish National Government established by the insurgents. After the defeat of the Uprising he fled the country, he was a professor and director of the Polish High School in Paris. In 1868 he went to Lima, where he became director of

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program dotacyjny

Grant program of

MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA
NARODOWEGO

THE MINISTER
OF CULTURE
AND NATIONAL
HERITAGE

renowacja pomnika Edwarda Jana
Habicha i Polaków zasłużonych
dla Peru w Limie, beneficjent:
Polskie Towarzystwo Studiów
Latynoamerykańskich, 2020

restoration to the monument to Edward
Jan Habich and Polish engineers in Lima,
beneficiary: Polskie Towarzystwo Stu-
diów Latynoamerykańskich, 2020

zabiegów pracującego już zapewne nad planami budowy kolei transandyjskiej Ernesta Malinowskiego. Habich sprowadził do Limy kolejnych polskich inżynierów i budowniczych, z którymi założył pierwszą w Ameryce Południowej wyższą uczelnię techniczną. Współcześnie uczelnia nosi nazwę Universidad Nacional de Ingeniería. Do końca życia pozostał w Peru, pracując przy ważnych projektach inżynierskich, reprezentował kraj na wystawach światowych w Wiedniu (1873) i Paryżu w (1889). Z jego inicjatywy wprowadzono w Peru metryczne jednostki miary.

W 1914 roku, w piątą rocznicę śmierci Edwarda Jana Habicha, ufundowano poświęcony mu pomnik w formie popiersia. W setną rocznicę jego urodzin i w roku czterechsetlecia Limy popiersie stało się częścią monumentalnego pomnika upamiętniającego całą generację polskich inżynierów pracujących w Peru. Przywołuje on postacie Franciszka Ksawerego Wakulskiego, Władysława Folkierskiego, Władysława Klugera i Aleksandra Babińskiego.

government public works. Habich's arrival in Peru and his assumption of a high position in Lima were the result of the efforts of Ernest Malinowski, who was probably already working on plans for the construction of the Central Transandino Railway. In turn, Habich brought more Polish engineers and builders to Lima, with whom he founded the first technical university in South America, now called Universidad Nacional de Ingeniería. Habich remained in Peru until the end of his life, working on important engineering projects, and represented the country at the World Fair in Vienna (1873) and in Paris (1889). It was at his behest that Peru adopted the metric system.

Edward Jan Habich's bust monument was erected in 1914, on the fifth anniversary of his death. On the 100th anniversary of his birth and in the year of Lima's four-hundredth anniversary, the bust was transferred to a monumental memorial honoring a whole generation of Polish engineers working in Peru, with commemorative plaques to Franciszek Ksawery Wakulski, Władysław Folkierski, Władysław Kluger and Aleksander Babiński.

OBRAZ SZYMONA CZECHOWICZA „ŚW. JADWIGA ŚLĄSKA POD KRZYŻEM”

40

W KOŚCIELE PW. ŚW. STANISŁAWA BISKUPA
I MĘCZENNIKA W RZYMIE, WŁOCHY

Szymon Czechowicz - uważany jest za wybitnego polskiego malarza późnego baroku. Jego kompozycje zaszczebiały na terenie Rzeczypospolitej najlepsze wzorce malarstwa włoskiego – poprawność klasycznego rysunku, bogatą wenecką paletę barw i bogactwo kompozycji. Obraz ukazujący św. Jadwigę Śląską adorującą krzyż powstał w 1725 roku na zlecenie kanonika sandomierskiego Franciszka Omańskiego. Wielkoformatowa kompozycja stworzona została do ołtarza głównego najstarszego polskiego kościoła poza krajem – świątyni pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Rzymie. Dziś znajduje się w jednym z jej ołtarzy bocznych. Obraz powstał podczas pobytu Czechowicza w Rzymie, gdzie tworzył po studiach w Akademii św. Łukasza. Jest to jedno z najwybitniejszych dzieł tego malarza.

Czechowicz niezwykle kunsztownie i delikatnie ukazał modelunek i ekspresję postaci. Mistrzowsko postępując się światłem wydobywającym z tła postacie św. Jadwigi i ukrzyżowanego Chrystusa, nadał swojej

PAINTING BY SZYMON CZECHOWICZ "SAINT HEDWIG OF SILESIA ADORING THE CRUCIFIX"

FROM THE CHURCH OF ST. STANISLAUS
THE BISHOP AND MARTYR IN ROME, ITALY

Szymon Czechowicz was an outstanding Polish painter of the late Baroque. His works brought the best models of Italian painting to the Commonwealth - the precision of classical draftsmanship, the rich Venetian color scheme and the exuberant decoration. The painting showing St. Hedwig of Silesia adoring the crucifix was created in 1725, commissioned by the Sandomierz canon Franciszek

Omański. The large-format composition was created for the main altar of the oldest Polish church outside the country, the Church of St. Stanislaus the Bishop and Martyr in Rome. Today it is in one of the side altars. The painting was created at the time when Czechowicz, after graduating from the Academy of St. Luke, continued his studies in Rome. It is considered to be one of the most remarkable works of this painter.

Czechowicz extremely artfully and delicately

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

konserwacja obrazów z kościoła pw. św. Stanisława w Rzymie: *Święta Jadwiga Śląska pod krzyżem* Szymona Czechowicza, *Wskreszenie Piotrowina* Tadeusza Kuntzego, *Cud św. Kazimierza pod Potockiem* Františka Karola Palko, *Święty Jan Kanty* Sebastiano Monosilio, wykonawca:

Susana Sarmati Conservazione e Restauro, 2020, 2022

Program strategiczny

POPULARYZACJA

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Konserwacja arcydzieł późnobarokowych. Obrazy Szymona Czechowicza i Tadeusza Kuntzego z polskiego kościoła w Rzymie*, 2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

restoration of paintings from St. Stanislaus Church in Rome: *Saint Hedwig of Silesia adoring the crucifix* by Szymon Czechowicz, *Resurrection of Piotrowin* by Tadeusz Kuntze, *Miracle of St. Casimir near Potock* by František Karol Palko, *St. John Cantius* by Sebastiano Monosilio, conducted by: Susana Sarmati Conservazione e Restauro, 2020

Strategic Program

POPULARIZATION

online exhibition on the Google Arts & Culture platform: *Restoration of Late Baroque Masterpieces. Paintings by Szymon Czechowicz and Tadeusz Kuntze from the Polish church in Rome*, 2021

kompozycji mocny wyraz emocjonalny. Zrobił to zgodnie z najlepszymi wzorcami malarstwa obowiązującym w tym czasie wśród malarzy rzymskich.

Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika od XVI wieku pełnił rolę polskiego ośrodka w Rzymie, znajdowało się tam również hospicjum dla pielgrzymów i studentów. Budynek pochodzący z IV wieku, zbudowany na ruinach antycznego teatru, został przyznany Polakom na prośbę kardynała Stanisława Hozjusza przez papieża Grzegorza XIII. Wymagał gruntownej przebudowy. Fundatorami nowego gmachu byli królowa Anna Jagiellonka, Stefan Batory i rody magnackie Rzeczypospolitej. Kościół konsekrowano w 1591 roku. Do dziś zachował się wystój wnętrza z drugiej połowy XVIII wieku, ufundowany przez Stanisława Augusta Poniatowskiego. W bocznych ołtarzach znajdują się obrazy polskich artystów z początku XVIII wieku.

depicted the modeling and expression of the figures. Masterfully using light to bring out the figures of St. Hedwig and the crucified Christ from the background, he gave his composition a strong emotional expression. In doing this he masterfully followed the rules of professional practice underlying the work of Roman painters at the time.

The Church of St. Stanislaus the Bishop and Martyr in Rome has served as a Polish center in Rome since the 16th century, and it also housed a shelter for pilgrims and students. The fourth-century church building, built on the ruins of an ancient theater, was granted to the Poles by Pope Gregory XIII at the request of Cardinal Stanislaus Hosius. It required extensive remodeling, which was funded by Queen Anne Jagiellon, King Stefan Batory and the magnate families of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The new church building was consecrated in 1591. The interior décor that has survived up to now was funded by King Stanisław August Poniatowski in the second half of the 18th century. The side altars contain paintings by Polish artists from the early 18th century.

KWATERA WOJSKOWA

THE MILITARY CEMETERY

NA CMENTARZU BAJKOWA
W KIJOWIE, UKRAINA

41

AT THE BAIKOVE CEMETERY
IN KYIV, UKRAINE

W czasie wojny polsko-bolszewickiej w kwietniu 1920 roku wojsko polskie wraz z wojskiem ukraińskim wyzwoliły Kijów z rąk Armii Czerwonej, lecz po kilku tygodniach nastąpiła kontrofensywa bolszewicka. Tak zwana wyprawa Kijowska zakończyła się na przetomie lipca i sierpnia tego samego roku.

During the Polish-Bolshevik war the Polish army together with the Ukrainian army liberated Kyiv from the Red Army in April 1920, and a few weeks later the Bolshevik counteroffensive followed. The so-called Kyiv expedition ended in early August of the same year.

W kwaterze polskiej na cmentarzu Bajkowa w Kijowie pochowano 114 legionistów poległych w okolicach miasta w 1920 roku. Początkowo kwatera ta musiała wyglądać bardzo skromnie, dopiero w 1935 roku postawiono pomnik upamiętniający poległych. Była to wówczas jedyna uporządkowana polska kwatera wojskowa w granicach ZSRR. Kilka lat później pomnik został zniszczony, zapewne za przyzwoleniem władz ZSSR.

114 Polish soldiers killed near town in 1920 were buried at the Polish military cemetery at the Baikove necropolis in Kyiv. Initially the cemetery must have looked very modest, until in 1935 a monument was erected to commemorate the soldiers. At that time it was the only properly ordered Polish military cemetery within the borders of the USSR. A few years later the monument was destroyed, probably with the consent of the USSR authorities.

Pomnik żołnierzy polskich poległych w 1920 roku pod Kijowem udało się odbudować dzięki mieszkance Kijowa Marii Bondziuk-Berezowskiej, która pamiętała jego wygląd z lat 30. XX wieku. Staraniem Kijowskiego Narodowościowo-Kulturalnego Stowarzyszenia Polaków „Zgoda” oraz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa udało się wznieść nowy pomnik i przywrócić pamięć tego miejsca.

The monument to Polish soldiers killed in 1920 in Kyiv has been reconstructed thanks to the Kyiv resident Maria Bondziuk-Berezowska, who remembered what it had looked like in the 1930s. Thanks to the efforts of the Kyiv National and Cultural Association of Poles “Zgoda” and the Council for the Protection of the Memory of Struggle and Martyrdom, it was possible to erect a new monument and restore the site.

Z przekazów historycznych wiemy, że liczba mieszkańców Kijowa narodowości polskiej wzrastała przez cały XIX wiek. W 1812 roku mieszkało tam około czterech tysięcy Polaków, powstało wówczas Pierwsze Gimnazjum z wykładowym językiem polskim, niedługo później rozpoczęto budowę polskiego kościoła. Na przetomie

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

inwentaryzacja cmentarza Bajkowa
w Kijowie, 2020–2021

Program strategiczny

POPULARYZACJA

wystawa plenerowa: *Nekropolia na Bajkowej Górze. Polskie ślady na cmentarzu Bajkowa w Kijowie*, 2021

wystawa online na platformie Google Arts & Culture: *Nekropolia na Bajkowej Górze. Polskie ślady na cmentarzu Bajkowa w Kijowie*, 2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation of the Baikove cemetery
in Kyiv, 2020-2021

Strategic Program

POPULARIZATION

outdoor exhibition: *Necropolis on the Baikova Mountain. Polish traces at the Baikove cemetery in Kyiv*, 2021

online exhibition on Google Arts & Culture platform: *Necropolis on the Baikova Mountain. Polish Traces at the Baikove Cemetery in Kyiv*, 2022

According to historical accounts the number of Kyiv's residents of Polish nationality increased throughout the 19th century. In 1812 there were about 4,000 Poles living there; at that time the first gymnasium (secondary school) with Polish as a language of instruction was established, and shortly afterwards

XIX i XX wieku w Kijowie mieszkano już około trzydziestu pięciu tysięcy Polaków. Niektórzy zdobyli wysoką pozycję, jak Józef Zawadzki, założyciel miejskiej gietdy i burmistrz Lwowa w latach 1860–1863. Jego grób, podobnie jak wielu kijowskich Polaków, znajduje się na cmentarzu Bajkowa.

the construction of a Polish church began. At the end of the 19th century there were about 35,000 Poles living in Kyiv. Among those Poles some rose to a high position, such as Józef Zawadzki, founder of the city's stock exchange and mayor from 1860 to 1863. Like many Polish residents of Kyiv, he is buried at the Baikove cemetery.

ARCHIWUM PRACOWNI RODZINY DĄBROWSKICH

W ŻOŁYNI, POLSKA

42

ARCHIVE OF THE DĄBROWSKI FAMILY WORKSHOP

IN ŻOŁYNIA, POLAND

Projekt ołtarza neogotyckiego autorstwa Stanisława Majerskiego (1901) jest jednym z kilkuset zachowanych projektów, rysunków i szablonów, stworzonych dla warsztatu artystycznego działającego pod szyldem „Pracownia rzeźbiarsko-stolarska, wyrobów kościelnych i budowlanych”. Pracownia została założona przez Franciszka Dąbrowskiego w Małopolsce w 1907 roku. Zakład działał do 1989 roku. W trakcie badań naukowych udało się ustalić, że niemal sto projektów pracowni i współpracujących z nią artystów zostało zrealizowanych poza granicami Polski – w Rumunii, Czechach, Rosji, Austrii oraz USA. W ofercie pracowni znalazły się projekty dekoracji snycerskich i rzeźbiarskich, projekty wyposażenia kościoła, zachowały się również przerisy projektów architektonicznych kościołów realizowanych przez znanych architektów.

W kamienicy przy Rynku w Żołyńi, w której przez 82 lata mieściła się pracownia rzeźbiarsko-stolarska utworzona zostanie izba pamięci poświęcona działalności warsztatu rodziny Dąbrowskich. Inwentaryzacja zbioru archiwalnego i badania naukowe są konieczne do stworzenia opowieści o realizacjach i historii pracowni. W czasie badań odkryto też wyjątkowy zbiór archiwalny z pracowni Ferdynanda Majerskiego. Majerski był rzeźbiarzem, prowadził we Lwowie, a potem w Przemyślu, pracownię kamieniarsko-rzeźbiarską. Powstawały tam rzeźbiarskie detale architektoniczne i dekoracyjne do kościołów – ołtarze, rzeźby oraz nagrobki. Była to jedna z największych firm – pracowni artystycznych działających w drugiej połowie XIX wieku w Galicji. Do tej pory archiwum pracowni Ferdynanda Majerskiego, w którym znajdują się również projekty i rysunki innych artystów, uznawane było za zaginione.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

badania naukowe i inwentaryzacja spuścizny artystyczno-snycerskiej rodziny Dąbrowskich z Żołyńi i działalności artystycznej warsztatu na Ziemi Lwowskiej, 2021–2023

The design for a Gothic Revival altarpiece by Stanisław Majerski from 1901 is one of the several hundred surviving designs, drawings and templates created for an artistic workshop operating under the title: “Sculpture and carpentry for churches and construction”. The workshop was founded by Franciszek Dąbrowski in Żołyńia in Lesser Poland in 1907. The workshop operated until 1989, and in the course of research, which is still ongoing, it has been established that nearly a hundred designs created by the studio and the artists with whom it cooperated were executed outside Poland - in Romania, the Czech Republic, Russia, Austria and the USA. The studio produced designs for woodcarving, stone carving and sculptural decorations, designs for church furnishings, and there are also surviving drawn copies of architectural designs for churches executed by well-known architects.

The Dąbrowski family’s sculpture and carpentry workshop operated in the same building at the Market Square in Żołyńia for 82 years. Now its former site will house a memorial chamber dedicated to its activities. The documentation of the archival records and scientific research will be the basis on which the workshop’s artistic output and history will be presented. Another major discovery made during research are the archival records of the studio of Ferdinand Majerski. Majerski was a sculptor, and ran a stone-sculpture workshop in Lviv and later in Przemyśl. He created sculptural architectural and decorative details for churches, such as altars, sculptures and tombstones. It was one of the largest commercial art studios operating in Galicia in the second half of the 19th century. Until now, the archives of Ferdinand Majerski’s studio, which also contains

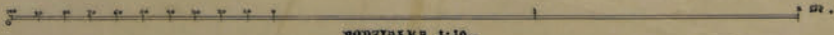
ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

research into and documentation of the artistic legacy of the Dąbrowski family of Żołyńia and the workshop’s artistic activities in the Lviv region, 2021-2023

designs and drawings by other artists, were considered lost.

FODZIAŁKA 1:10

Lwów w styczniu 1901 r.

2183-505

ORGANY

W KOŚCIELE PW. ŚW. STANISŁAWA
BISKUPA I MĘCZENNIKA W KRZEMIEŃCU,
UKRAINA

Czas budowy kościoła św. Stanisława Biskupa i Męczennika zbiegł się z okresem kiedy dzięki industrializacji i rozwojowi techniki oraz poszukiwaniom nowych walorów w muzyce, zaczęto tworzyć nowoczesne organy. Dzięki zastosowaniu tak zwanej traktury pneumatycznej, która wykorzystuje sprężone powietrze, gra na instrumencie stała się lżejsza i łatwiejsza. A dzięki wykorzystaniu do budowy metalowych piszczałek blachy cynkowej w miejsce stopu cyny i ołowiu, instrument stał się lżejszy, łatwiejszy do produkcji. Popularność organów rosła wyraźnie od połowy XIX wieku. Powstało wówczas wiele firm organmistrzowskich realizujących zamówienia na nowe instrumenty i modernizację dawnych, barokowych. Coraz więcej osób uczyło się gry na tym instrumencie. Organy budowane były już nie tylko w kościołach, ale i w salach koncertowych, prywatnych rezydencjach, teatrach, a nawet kinach.

Instrument z kościoła w Krzemieńcu powstał w 1886 roku w firmie organmistrzowskiej Floriana Ostromeckiego z Grodna. Są to jedyne zachowane historyczne organy na terenie dawnej diecezji łuckiej na Wołyniu.

Historia powstania kościoła w Krzemieńcu łączy się z represjami władz carskich po stłumieniu przez generała Iwana Paskiewicza powstania listopadowego. W Krzemieńcu wszystkie kościoły katolickie zostały przekształcone w cerkwie prawosławne. Słynne Liceum Krzemienieckie, jedna z ważniejszych szkół wyższych na dawnych terenach Rzeczypospolitej zostało zamknięte, bogaty księgozbiór szkoły zawierający zbiory biblioteczne Stanisława Augusta Poniatowskiego został zrabowany i przewieziony do Kijowa. Mieszkańcy Krzemieńca zebrali fundusze na budowę nowej świątyni i po wieloletnich zabiegach udało się uzyskać zgodę na budowę kościoła. Świątynia powstała

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

prace konserwatorskie przy instrumencie organowym, szafie organowej i podłodze na chórze muzycznym kościoła w Krzemieńcu, beneficjent: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2020; Fundacja Promocji Sztuk, 2021

THE ORGAN INSTRUMENT

AT THE CHURCH OF ST. STANISLAUS
BISHOP AND MARTYR IN KREMENETS,
UKRAINE

43

Thanks to technological development and the search for new qualities in music, at the time of the construction of the Church of St. Stanislaus the Bishop and Martyr in Kremenets, incidentally, modern organs began to be created. Thanks to the so-called pneumatic key action, which uses air under pressure, playing the instrument became easier. And thanks to using zinc sheet metal for making the metal pipes instead of tin and lead alloy, the whole instrument became lighter and easier to manufacture. The organ's popularity grew markedly from the mid-19th century. At that time numerous organ-building companies were established, carrying out commissions for new instruments and modernizing old, Baroque ones. More and more people were learning to play the instrument. Organs were being built not only in churches, but also in concert halls, private residences, theaters and even cinemas.

The instrument from the church in Kremenets was built in 1886 by the organ-building company of Florian Ostromecki from Grodno. It is the only surviving historical organ in the former Luck diocese of Volhynia.

The history of the establishment of the church in Kremenets is connected with the tsarist reprisals after General Ivan Paskevich's suppression of the November Uprising. In Kremenets all Catholic churches were converted into Orthodox churches. The famous Krzemieniec Lyceum, one of the most important colleges on the territory of the former Polish-Lithuanian Commonwealth, was closed, and the school's rich book collection containing the library of King Stanisław August Poniatowski was looted

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Grant program of the

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

restoration work on the organ instrument, organ case and quire floor in the church in Kremenets, beneficiary: Stowarzyszenie Absolwentów Akademii Dziedzictwa, 2020; Fundacja Promocji Sztuk, 2021

w latach 1853-1857. Fundusze na budowę wyłożył również car Aleksander II, bardziej liberalny od swojego ojca Mikołaja I, władca reformator.

and taken to Kyiv. The residents of Kremenets raised funds for the construction of a new Catholic church and after many years of efforts succeeded in obtaining permission to build one. The Church of St. Stanislaus B&M was built in 1853-1857. Funds for the construction were also provided by Tsar Alexander II, who was a reformer and a much more liberal ruler than his father Nicholas I.

GRAFIKA Z POLSKIM SZLACHCICEM

"A POLISH NOBLEMAN", PRINT

EMMANUEL TRAUGOTT GOEBEL
WG JOHANN A ELEAZRA ZEISSIGA,
AUGSBURG, NIEMCY

44

BY EMMANUEL TRAUGOTT GOEBEL
ACCORDING TO A DRAWING BY
JOHANN ELEAZAR SCHENAU,
AUGSBURG, GERMANY

Polscy arystokraci i szlachcice z pewnością pojawiali się w niemieckim Augsburgu i w XVII i w XVIII wieku. Miasto było wówczas znanym w całej Europie centrum złotnictwa i rytownictwa.

Odbitki graficzne, wykonywane najczęściej w technikach metalowych – miedzioryty i akwaforty, w życiu artystycznym i społecznym tamtego czasu odgrywały bardzo ważną rolę. Były nośnikiem informacji o najważniejszych wydarzeniach państwowych – koronacjach, bitwach, królewskich fundacjach czy świętach. Poprzez grafiki rozpowszechniał się kult świętych i cudownych wizerunków, propagowano nauki i tezy teologiczne. Pokazywano także odległe kraje, miasta, zwyczaje i stroje cudzoziemców, egzotyczną florę i faunę.

Portret polskiego szlachcica wykonany przez rytowników augsburskich w XVIII wieku zachował się w zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie. Jest przykładem popularnych w grafice i rysunku przedstawień typów ludzkich czy typów rodzajowych. Przedstawiony został bardzo wiernie, zgodnie z realiami swojego czasu, w typowym stroju polskiego szlachcica – wysokie buty, kontusz i żupan. Grafika ta odzwierciedla fascynację wschodnią egzotyką – za egzotyczne uważano stroje polskie, tak różne od męskich ubiorów na zachodzie Europy. Wiemy, że grafika powstała na podstawie rysunku malarza z Dreżna; w owym czasie bliskie kontakty na linii Warszawa–Dreżno nawiązywano dzięki unii polsko-saskiej.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

kwerenda naukowa i publikacja w serii „Studia i Materiaty”: Zbigniew Michalczyk, *Zapomniane konteksty. Augsburg jako ośrodek rytownictwa wobec Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku*, Warszawa 2020

Polish aristocrats and noblemen were likely to visit the German city of Augsburg, which in the 17th and 18th centuries was famous for its excellent goldsmiths and engravers.

Printmaking, which used graphic techniques like engraving and etching, played a very important role in the artistic as well as social life of that time. Prints informed people about the most important state events, like coronations, battles, royal foundations and festivities. Besides, it was through prints that theological doctrines and teachings were disseminated, and prints vastly contributed to spreading the cult of saints and miraculous images. Finally, prints showed distant countries, cities, customs and costumes of foreigners, and exotic flora and fauna.

The portrait of a Polish nobleman made by Augsburg artists in the 18th century is preserved in the State Archives in Cracow. It is an example of the kind of depictions of human types which was very common in drawing and printmaking at the time. The model was represented very faithfully, dressed in the typical attire of a Polish nobleman – high boots, kontusz and żupan. The print reflects the fascination with the exotic and the Oriental, as the Polish attire was considered very exotic due to its marked difference from what men

wore in Western Europe.

We know that the print was based on a drawing by a painter from Dresden; owing to the Polish-Saxon union, the relations between Warsaw and Dresden were quite close at the time.

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

scientific inquiry and publication within the series „Studia i Materiaty”: Zbigniew Michalczyk, [*Forgotten Contexts. Augsburg as a center of printmaking and the Polish-Lithuanian Commonwealth in the 17th and 18th centuries*], Warsaw 2020

Sabotini del.

C. A. Grosfmann. ex. A.V.

Gröbel fecit.

WITRAŻ Z MATKĄ BOŻĄ KRÓLOWĄ ANIOŁÓW

WG TEODORA AXENTOWICZA W BAZY-
LICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBO-
WZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY
WE LWOWIE, UKRAINA

45

STAINED GLASS WINDOW WITH OUR LADY QUEEN OF ANGELS

BY TEODOR AXENTOWICZ IN THE ARCH-
CATHEDRAL BASILICA OF THE ASSUMPTION
OF THE BLESSED VIRGIN MARY
IN LVIV, UKRAINE

Witraże wypełniające gotyckie okna katedry tacińskiej powstały na przełomie XIX i XX wieku, a ich projekty zamawiane były u różnych artystów. Przystąpiono wówczas do regotycyzacji świątyni, odstonięto m.in. zamurwane w okresie baroku strzeliste gotyckie okna. Zgodnie z tradycją postanowiono wypełnić je witrażami. Karton do największego witraża o powierzchni 44 metrów kwadratowych, znajdującego się w oknie chóru muzycznego, stworzył w 1894 roku Teodor Axentowicz (1859–1938). Kompozycja z przedstawieniem Wniebowzięcia Matki Bożej stojącej na półksiężycu, otoczonej postaciami aniołów i świętych oraz herbami Polski i Litwy, nawiązuje do malarstwa średniowiecznego. Większość witraży wykonał zakład Franca Mayera z Monachium. Temat przedstawienia zamówionego u Axentowicza koresponduje z wezwaniem świątyni oraz witrażem umieszczonym w prezbiterium, nad ołtarzem głównym. Karton do przedstawienia Matki Bożej jako królowej Polski wykonał w 1902 roku Edward Lepczy.

Teodor Axentowicz był jednym z najbardziej znanych polskich malarzy Młodej Polski, wychował się we Lwowie. Pochodził z rodziny ormiańskiej, studiował malarstwo, podobnie jak wielu polskich artystów tego pokolenia w Monachium i w Paryżu. Był rektorem krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, tworzył ilustracje do pism, grafiki użytkowe, został uznany za mistrza portretu kobiecego w duchu *fin de siècle*. W jego malarstwie pojawiają się, tak charakterystyczne dla

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

prace konserwatorskie witraża *Matka Boża Królowa Aniołów* w Lwowskiej Katedrze Obrządku Łacińskiego, beneficjent: Stowarzyszenie Oświaty i Kultury Polskiej, 2018–2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Grant program of the

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

restoration work to the stained glass window "Our Lady Queen of Angels" in the Latin Cathedral in Lviv, beneficiary: Stowarzyszenie Oświaty i Kultury Polskiej, 2018–2022

The stained glass panels filling the Gothic windows of the Latin Cathedral in Lviv were created in the late 19th and early 20th centuries, and the designs were commissioned from various artists. At the time the church's original Gothic features were being brought back, e.g. the huge Gothic pointed arch windows, bricked up during the Baroque period, were put to use again and, according to Gothic tradition, filled with stained glass panels. The design for the largest stained-glass panel of 44 square meters, located in the window of the choir, was created in 1894 by Teodor Axentowicz (1859–1938). The composition, with a representation of the Assumption of the Mother of God standing on a crescent moon, surrounded by figures of angels and saints and the coats of arms of Poland and Lithuania, has a clear medieval stylization. Most of the stained glass was made by the Franz Mayer workshop in Munich. The theme of the depiction commissioned from Axentowicz corresponds with the church's dedication and with the stained glass window in the chancel, above the main altar, i.e. a depiction of Our Lady as Queen of Poland, the design for which was created in 1902 by Edward Lepczy.

design for which was created in 1902 by Edward Lepczy.

Teodor Axentowicz was one of the most famous Polish painters of the modernist Młoda Polska [Young Poland] movement. He came from an Armenian family, grew up in Lviv and studied painting, like many Polish

czasu i środowiska, w którym tworzył, chłopskie przedstawienia rodzajowe i portrety. Axentowicz był jednym z pierwszych, którzy zainspirowali się kulturą Hucułów – górali z Karpat Wschodnich, z Czarnohory i Gorganów na terenie dzisiejszej Ukrainy. Młodopolska chłopomania i odkrywanie dla sztuki stosowanej kultury i sztuki ludowej rozkwitło w tamtym czasie w twórczości polskich malarzy, pisarzy i poetów.

artists of that generation, in Munich and Paris. He was the rector of the Academy of Fine Arts in Cracow, created magazine illustrations and prints, and was recognized as a master of the *fin de siècle* female portraiture. Characteristically of the time and environment in which he worked, his paintings also include genre works and portraits of peasants. Axentowicz was one of the first to be inspired by the culture of the Hutsuls – the highlanders of the Eastern Carpathians, from the Chornohora and Gorgany Mountains in what is now Ukraine. Young Poland's interest in peasants and the discovery of folk culture and art for the use in applied arts was reflected in the works of many Polish painters, writers and poets of the time.

SANKTUARIUM MATKI BOŻEJ SZKAPLERZNEJ

W BERDYCZOWIE, UKRAINA

46

SANCTUARY OF OUR LADY OF THE SCAPULAR

IN BERDYCHIV, UKRAINE

W dawnej Fortecy Najświętszej Maryi Panny w Berdyczowie znajdował się cudowny obraz Matki Bożej Berdyczowskiej. Obraz namalowany został na płótnie naklejonym na deskę i wzorowany był na słynnym bizantyjskim wizerunku Matki Bożej Śnieżnej z bazyliki Santa Maria Maggiore w Rzymie. Obraz berdyczowski powstał w XVII wieku i czczony był w magnackiej rodzinie Tyszkiewiczów, a do sanktuarium trafił za sprawą fundatora całego założenia – wojewody kijowskiego Janusza Tyszkiewicza.

Klasztor Karmelitów Bosych zbudowany został wewnątrz murów fortecznych, całe założenie powstało jako wotum dziękczynne za szczęśliwe uwolnienie Tyszkiewicza z niewoli tureckiej. Na wzgórzu w Berdyczowie powstał kościół, a zamek Tyszkiewicza przebudowany został na klasztor, w którym w 1642 roku zamieszkali pierwsi bracia zakonni. Stopniowo sanktuarium było rozbudowywane, karmelici zajmowali się misjami, prowadzili drukarnię, szpital, dom opieki dla biednych i szkołę. Twierdza miała też swoją stałą załogę wojskową, w XVIII wieku wyposażona była w 60 armat.

Obraz Matki Bożej Berdyczowskiej stynął cudami, w 1756 roku koronowano go koronami papieskimi, a kościół stał się jednym z trzech – obok Jasnej Góry i Ostrej Bramy w Wilnie – najważniejszych sanktuariów pielgrzymkowych dawnej Rzeczypospolitej. Po kasacji klasztoru

The former Fortress of the Blessed Virgin Mary in Berdychiv housed the miraculous image of Our Lady of Berdyczow. The image was painted on canvas pasted on a board, and it was modeled after the famous Byzantine image of Our Lady of the Snows (*Salus Populi Romani*) from the Basilica of Santa Maria Maggiore in Rome. The Berdychiv painting was created in the 17th century and revered in the Tyszkiewicz magnate family, and it found itself at the sanctuary thanks to the founder of the entire complex, the Voivode of Kyiv Janusz Tyszkiewicz.

The Monastery of the Discalced Carmelites was indeed built inside the fortress, and the entire complex was created as a votive offering for Tyszkiewicz's release from Turkish captivity. A church was built, and Tyszkiewicz's castle was converted into a monastery, where the first friars took up residence in 1642. Gradually the sanctuary was expanded, the Carmelites were engaged in missions, ran a printing house, a hospital, a nursing home for the poor and a school. The fortress also had its own permanent military staff, and in the 18th century it was equipped with 60 cannons.

The image of Our Lady of Berdyczow was famous for its miracles, in 1756 it was crowned with papal crowns, and the church became one of the three most important pilgrimage shrines of the Polish-Lithuanian

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

OCHRONA

renowacja i prace konserwatorskie zespołu klasztornego Zakonu Karmelitów Bosych w Berdyczowie, wykonawca: Klasztor Karmelitów Bosych w Berdyczowie, 2020–2022

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

renowacja i rewaloryzacja murów klasztoru w Berdyczowie, beneficjent: Krakowska Prowincja Zakonu Karmelitów Bosych, 2020–2021

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

PROTECTION

renovation and conservation work of the monastery complex of the Order of Discalced Carmelites in Berdychiv, 2020–2022

Grant program of the

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE

restoration and reconstruction of the walls of the monastery in Berdychiv, beneficiary: The Kraków Province of the Order of Discalced Carmelites, 2020–2021

w 1866 roku przez władze carskie karmelici bosy powrócili do Berdyczowa w 1918 roku. W 1924 roku miasto zostało zajęte przez władze sowieckie, w kościele urządzono kino i muzeum. Prawdopodobnie w 1941 roku obraz Matki Bożej Berdyczowskiej zaginął lub został zniszczony podczas pożaru. Dziś twierdza, klasztor i kościół są rewitalizowane, świątynią znów opiekują się karmelici, a w sanktuarium znajduje się kopia cudownego obrazu koronowana papieskimi koronami.

Commonwealth, alongside Jasna Góra in Częstochowa and the Gates of Dawn in Vilnius. The monastery was suppressed in 1866 by the tsarist authorities, and the Discalced Carmelites returned to Berdychiv in 1918. In 1924 Berdychiv was taken over by the Soviet authorities, and a cinema and museum were set up in the church. It is likely that in 1941 the image of Our Lady of Berdyczow was lost or destroyed in a fire. Now the fortress, monastery and church buildings are being renovated and restored, the Carmelites are back in the monastery and the church, and the church houses a copy of the miraculous image crowned with papal crowns.

NAGROBEK WANDY I KONSTANTEGO CZERWIŃSKICH

NA CMENTARZU ŚW. MICHAŁA
W RYDZE, ŁOTWA

47

TOMB OF KONSTANTY AND WANDA CZERWIŃSKI

AT ST. MICHAEL'S CEMETERY IN RIGA,
LATVIA

Alegoria smutku wyrzeźbiona przez Antoniego Olesińskiego ma postać kobiety z pochyloną głową nakrytą woalem. Rzeźba musiała być zamówiona przez rodzinę zmarłych w warszawskiej pracowni artysty. Na postumencie rzeźby znajduje się sygnatura rzeźbiarza i adres warsztatu. Antoni Olesiński prowadził pracownię mieszczącą się przy ul. Dzikiej w Warszawie, w pobliżu historycznej nekropolii na Powązkach. Tworzył przede wszystkim rzeźby nagrobne, co było ważną sferą działalności rzeźbiarza w drugiej połowie XIX wieku. Wówczas, dzięki uregulowaniu prawnemu pochówków i działalności cmentarzy, rozwinęła się tradycja fundowania nagrobków rzeźbiarskich, mauzoleów czy kaplic cmentarnych. Wiele warsztatów rzeźbiarskich, tak jak pracownia Antoniego Olesińskiego, realizowało przede wszystkim zamówienia nagrobków, epitafiów i portretów zmarłych.

Cmentarz św. Michała w Rydze istnieje od 1879 roku, pochowanych zostało na nim wiele osób zastużonych dla Łotwy; znajdują się tam również groby osób polskiego pochodzenia związanych z historią Inflant i Łotwy. Dziś najwięcej Polaków mieszka właśnie w Rydze i na terenie dawnych Inflant Polskich, jak nazywano dzisiejszą Łatgalię w czasach I Rzeczypospolitej.

The allegory of sorrow by Antoni Olesiński is depicted as a woman with a bowed head covered with a veil. The sculpture must have been commissioned by the family of the deceased at the artist's Warsaw studio. The sculpture's pedestal bears the house sign of the sculptor and the address of the workshop. Antoni Olesiński ran a studio located at Dzika Street in Warsaw, near the historic Powązki cemetery. He primarily created tombstone sculptures, which was an important sphere of activity for sculptors in the second half of the 19th century. At that time, after introducing regulations concerning burials and the operation of cemeteries, the tradition of founding sculptural tombstones, mausoleums and burial chapels developed. The operation of many sculptor's workshops, like Antoni Olesiński's studio, was primarily based on orders for tombstones, epitaphs and portraits of the dead.

St. Michael's Cemetery in Riga has existed since 1879, and many important Latvians are buried there. It also houses graves of people of Polish origin connected with the history of Livonia and Latvia. Today, the largest number of Poles live in Riga and in the territory of the former Polish Inflants, as today's Latgale was called in the Polish-Lithuanian Commonwealth.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program strategiczny

BADANIA

inwentaryzacja cmentarza
św. Michała w Rydze, 2021

Program strategiczny

OCHRONA

konserwacja wybranych nagrobków
z cmentarza św. Michała w Rydze,
wykonawca: Witold Butkiewicz
Konserwacja Zabytków, 2021–2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Strategic Program

RESEARCH

documentation of the St. Michael's
Cemetery in Riga, 2021

Strategic Program

PROTECTION

restoration of selected tombs from
St. Michael's Cemetery in Riga,
performed by: Witold Butkiewicz
Konserwacja Zabytków, 2021–2022

INŻYNIER GENERAL MAJOR
**KONSTANTY
GZERMWINSKI**
ZMARŁY 16 LISTOPADA 1900 R.
URODZONY 15 LUTEGO 1872 R.
W WILKOWIE
W KRAJOWIE
W KRAJOWIE

INFLANTY POLSKIE BARONA GUSTAWA MANTEUFFLA

ŁOTWA

48

BARON GUSTAV MANTEUFFEL'S POLISH INFLANTS

LATVIA

Opis rodzinnego kraju baron, etnolog i krajoznawca Gustaw Manteuffel zatytułował swoją książkę wydaną w 1869 roku w Rydze *Inflanty Polskie poprzedzone ogólnym rzutem oka na siedmiowiekową przeszłość całych Inflant*. Wstęp do książki w wersji polskiej napisał Józef Ignacy Kraszewski. Autor opisał Inflanty, ich historię i wielokulturowość w szerokiej perspektywie. Zebrał i opublikował również łotewskie pieśni ludowe, utrwalał lokalny język łatgalski. Załączona do książki tabela z opisami ówczesnych miast i miasteczek to do dziś nieoceniona pomoc dla badaczy.

Gustaw Manteuffel pochodził ze środowiska wielokulturowego – korzenie jego rodziny były inflancko-niemieckie – w którym przeplatały się wpływy polskie, niemieckie, rosyjskie i łotewskie. Studia prawnicze ukończył na słynnym Uniwersytecie w Dorpacie (dziś Tartu w Estonii), wiele podróżował. Pierwszą wersję swojej książki o Inflantach Polskich napisał po niemiecku; została ona wydana w 1869 roku. Później opracował wersję polską, znacznie książkę poszerzając. Wydanie to ukazało się w 1879 roku w Poznaniu. Była to jedna z wielu publikacji autora poświęconych nie tylko Inflantom Polskim i rycerskim rodom polsko-inflanckich, ale również Rydze, Dorpatowi i ziemi piltyńskiej.

Baron, ethnologist and local history researcher Gustaw Manteuffel entitled the description of his native country published in 1869 *Polish Inflatns, preceded by a general glimpse of the seven-century past of the entire Inflatns*. The introduction to the Polish version of the book was written by Józef Ignacy Kraszewski. The author described Inflatns, its history and multiculturalism in a broad perspective. He also collected and published Latvian folk songs, and promoted the local Latgalian language. The table attached to the book with descriptions of cities and towns of the time is still an invaluable aid to researchers today.

Gustaw Manteuffel came from a multicultural family and environment, in which Polish, German, Russian and Latvian influences were intertwined. His family's roots were Inflatno-German, he completed his legal studies at the famous University of Dorpat (now Tartu in Estonia), and he traveled extensively. He wrote the first version of his book on Polish Inflatns in German and published it in 1869. He later compiled a Polish version, greatly expanding the book. This edition was published in 1879 in Poznań. It was one of many publications by this author devoted not only to the Polish Inflatns and the knightly families of the Polish Inflatns, but also to Riga, Dorpat and the District of Pilten.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Program strategiczny

Strategic Program

POPULARYZACJA

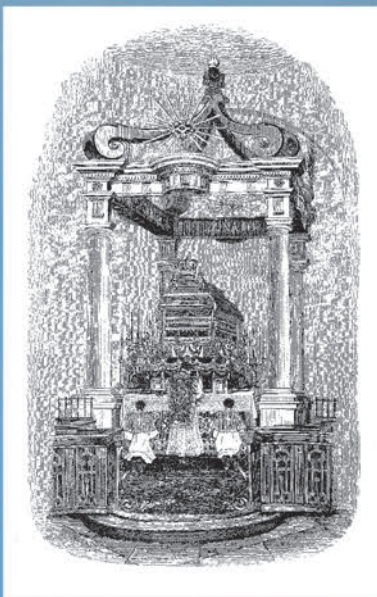
POPULARIZATION

książka: Gustaw Manteuffel, *Inflanty Polskie, poprzedzone ogólnym rzutem oka na siedmiowiekową przeszłość całych Inflant* (edycja polsko-łotewska), [koedycja z wydawnictwem Jumava], Ryga 2020

book: Gustaw Manteuffel, *(Polish Inflatns, preceded by a general glimpse of the seven-century past of the entire Inflatns)* [Polish-Latvian edition], coedited with Jumava Publishing House, Riga 2020

książka dla dzieci: Wojciech Widtak, Radostaw Budzyński, *Inflancki konik, czyli podróż z panem Gustawem*, Warszawa 2022

children's book: Wojciech Widtak, Radostaw Budzyński *(The Livonian hobbyhorse, or travels with Mr. Gustaw)*, Warsaw 2022

Gustavs Manteifels
Poļu Inlantija

*

Gustaw Manteuffel
Inflanty Polskie

JUMAVA

POLSKIE OSIEDLE POLISH SETTLEMENT

W NGESI, ZIMBABWE IN NGESI, ZIMBABWE

W 2021 roku, dzięki pomocy lokalnych mieszkańców w Ngesi w Zimbabwe, harcerzom udało się odnaleźć ruiny polskiego szpitala, kaplicy, baru i teatru. Znalaziono również miejsce, w którym stał polski kościół. Do dziś w Ngesi, leżącym sto pięćdziesiąt kilometrów od Harare, stolicy Zimbabwe, zachowały się domy z osiedla polskich uchodźców.

49

W czasie II wojny światowej do Afryki trafiło około osiemnastu tysięcy polskich uchodźców; ich los związany jest z historią tworzenia armii gen. Andersa. Były to polskie rodziny deportowane na początku II wojny światowej przez władze ZSRR z ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej w głąb Rosji. Spośród około stu czterdziestu tysięcy zestrąconych wielu udało się dołączyć do tworzonej od 1942 roku armii gen. Andersa, inni, w tym około osiemnastu tysięcy dzieci, razem z ewakuowaną do Iranu armią trafiło na Bliski Wschód. Z obozów w Iranie ci, którzy nie dołączyli do armii, trafiali do Indii, Meksyku, a nawet na Nową Zelandię. Część została wysłana do osiedli w koloniach brytyjskich w Afryce: do Zimbabwe, Kenii, Tanzanii (wówczas Tanganiki), Ugandy. Trafiali do specjalnie dla nich wybudowanych osiedli; największe znajdowało się w Tengeru w dzisiejszej Tanzanii w masywie Kilimandżaro. W osiedlach tych działały szkoły, szpitale i kaplice, teatry, drużyny sportowe, gazety, rozgłośnia radiowa. We wspomnieniach wielu polskich uchodźców, którzy trafili do Afryki jako dzieci, był to szczęśliwy, beztrudny czas.

W 1947 roku zapadła decyzja o zamknięciu osiedli. Polacy mieli być repatriowani do ojczyzny, część osób emigrowała do innych krajów. Po ponad dwudziestu osiedlach polskich uchodźców w Afryce pozostały nieliczne budynki oraz cmentarze.

In 2021, thanks to the help of local residents, in Ngesi, Zimbabwe, Polish scouts managed to find the ruins of a Polish hospital, chapel, bar and theater. They also found the site where the Polish church used to stand. Houses from the settlement of Polish refugees are still preserved in Ngesi, located 150 km away from Zimbabwe's capital Harare.

About eighteen thousand Polish refugees were sent to Africa during World War II; their fate is linked to the story of the formation of General Anders' Army. These were Polish families deported at the beginning of World War II by the authorities of the USSR from the eastern lands of the former Second Polish Republic deep into Russia. Of the approximately one hundred and forty thousand deportees, many managed to join Gen. Anders' army, which was being formed from 1942, while others, including some 18,000 children, made their way to the Middle East together with the army when it evacuated to Iran. From the camps in Iran, those who did not join the Army were sent to India, Mexico and even New Zealand. About 18,000 were sent to settlements in the British colonies in Africa: to Zimbabwe, Kenya, Tanzania (then Tanganyika) and Uganda.

They were sent to settlements built for them specially; the largest was in Tengeru in today's Tanzania, in the Kilimanjaro Massif. These settlements had schools, hospitals and chapels, theaters, sports teams, newspapers and radio stations. In the memories of many Polish refugees who ended up in Africa as children, it was a happy, carefree time.

In 1947 a decision was made to close these settlements. Poles were to be repatriated to their homeland, some people emigrated to other countries. What remains of more than twenty settlements of Polish refugees in Africa are just a few buildings and cemeteries.

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

Program grantowy Instytutu

WOLONTARIAT

porządkowanie i inwentaryzacja cmentarzy w dawnych polskich osiedlach w Zimbabwe, Harcerska Afryka. Pamiętamy, beneficjent: Fundacja 20, 2021–2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

Grant program

VOLUNTEERS

tyding up and documentation of the cemeteries in old Polish settlements in Zimbabwe, [Scout's Africa. We remember], beneficiary: Fundacja 20, 2021-2022

12 MIAST. POLONIKA NA OBRAZACH TYTUSA BRZozOWSKIEGO

50

12 CITIES. POLONICA IN THE PAINTINGS BY TYTUS BRZozOWSKI

CHICAGO – LONDYN – PARYŻ –
RAPPERSWIL – RZYM – PADWA – WIEDEŃ –
DREZNO – WILNO – LWÓW –
PETERSBURG – TBILISI

CHICAGO – LONDON – PARIS –
RAPPERSWIL – ROME – PADUA – VIENNA –
DRESDEN – VILNIUS – LVIV –
ST. PETERSBURG – TBILISI

Instytut POLONIKA zaprasza do magicznego świata Tytusa Brzozowskiego – architekta i akwarelisty. Fantastyczne widoki, tworzone przez artystę, pokazują architekturę dawną i współczesną, zanurzoną w odrealnionym świecie wypełnionym scenkami z miejskiego życia i barwnymi, nieco tajemniczymi postaciami.

Jak przedstawić miasta, w których tylko pewne elementy związane są z polską kulturą, a jak podejść do miejsc, które przez wieki ściśle związane były z Rzeczpospolitą? Które miasta wybrać? Jak uchwycić ich charakter, by widz już na pierwszy rzut oka mógł je rozpoznać, a jednocześnie w jaki sposób uczynić głównym bohaterem rozproszone w przestrzeni miejskiej gmachy, dzieła sztuki i pomniki, które mają polską historię? Jak czasem pokazać to, co kryją wnętrza budynków? Każde z tych bliskich Polakom miast ma swoje tętno, klimat, koloryt.

„Seria obrazów dla Instytutu była dla mnie bardzo ważną podróżą. Uwielbiam odkrywać i poznawać miasta, ich atmosferę i niepowtarzalny charakter. Tym razem miałem okazję wyruszyć w świat i poznać ważne dla mnie miejsca w zupełnie nowy sposób. Odkrywanie polskich wątków dostarczyło mi mnóstwa satysfakcji, bardzo dużo się nauczyłem.

Powstanie każdego obrazu było długotrwałym procesem. Oprócz zrozumienia samego miasta i odszukania jego ducha pracowałem również nad ukrytymi w nim polonikami. Wszystko zaczynało się od rozmów z zespołem Instytutu. Podczas wielogodzinnych spotkań poznawałem zarówno ważne fakty, jak i zabawne czy intrygujące anegdoty, jakich pełno w naszej historii. Ciekawe było dla mnie badanie burzliwych więzi Mickiewicza z Puszkinem, szczerze też

The POLONIKA Institute invites you into the magical world of Tytus Brzozowski, architect and watercolour artist. Brzozowski's fantastic panoramas showcase ancient and modern architecture transplanted into a dreamlike world, dotted with small scenes of city life and colourful, slightly mysterious characters.

How should one portray a city in which only certain places are linked to Polish culture, and how should one approach a city that for centuries was closely tied to the Polish Commonwealth? Which cities should be selected? How can one portray a city to make it instantly recognisable but at the same time bring out the buildings, works of art and monuments dispersed across it that have a Polish background? How can one show what's hidden inside certain buildings? Each of these cities that is close to the hearts of Poles has its own rhythm, climate, atmosphere.

“The series of paintings for the Institute was a very important journey for me. I love to explore and learn about cities, their atmosphere and unique character. This time I had the opportunity to travel the world and get to know the places that are important to me in a completely new way. Discovering Polish themes gave me a lot of satisfaction, I learned a lot.

The creation of each painting was a long-term process. In addition to understanding the city itself and finding its spirit, I also worked on the Polonica hidden in the city. It all started with conversations with the Institute's team. During the many hours of meetings I learned important facts as well as funny or intriguing anecdotes, which are abundant in our history. It was interesting for me to study the complicated relations between Mickiewicz and Pushkin, I also

ubawiłem się, słysząc o tureckim zamachu na strusia dokonanym przy okazji bitwy pod Wiedniem...

Bardzo zależało mi, żeby pomysł na każdy obraz zawierał charakter danego miasta harmonijnie spleciony z ważnymi dla Polaków obiektami. Szukałem wrażenia, jakie dane miejsce może w nas wywoływać, a poruszałem się w gamie odczuć od zachwytu nad wielkomięską skalą po zdziwienie czy nostalgię.”

Tytus Brzozowski

laughed out loud when I heard about the Turkish assassination of an ostrich carried out during the Battle of Vienna...

It was very important for me that the idea for each painting should include the character of the particular city harmoniously intertwined with structures significant to Poles. I was looking for the impression that a given place can evoke in us, and the emotions that I worked on ranged from the admiration of the big-city scale to bewilderment and nostalgia.”

Tytus Brzozowski

DZIAŁANIA INSTYTUTU POLONIKA

cykl 13 akwarel: *12 miast* namalowany na zamówienie Instytutu POLONIKA, 2020

pokazy krajowe wystawy:
Tytus Brzozowski. 12 miast, 2021-2022

Program

POPULARYZACJA

cykl wystaw online na platformie Google Arts & Culture: *12 miast*, 2021

Program dotacyjny

MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

„Kultura inspirująca 2021–2022”.

pokazy zagraniczne wystawy:
Tytus Brzozowski. 12 miast, 2021–2022

ACTIONS OF POLONIKA INSTITUTE

series of 13 watercolors: *12 cities* painted for the POLONIKA Institute, 2020

exhibitions in Poland: *Tytus Brzozowski. 12 cities*

Strategic Program

POPULARIZATION

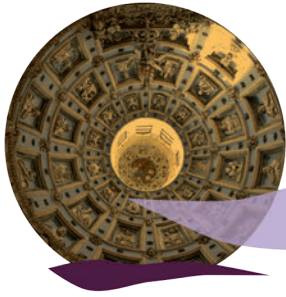
a series of online exhibitions on the Google Arts & Culture platform: *12 cities*, 2021

Grant to the POLONIKA Institute from

THE MINISTER OF CULTURE AND NATIONAL HERITAGE GRANT PROGRAM

“Kultura Inspirująca 2021-2022”

foreign exhibitions:
Tytus Brzozowski. 12 cities, 2021–2022

tekst / text:
Anna Ekielska

korekta / proof-reading:
Alicja Berman

tłumaczenie / translation:
Małgorzata Matysik

project książki / book design:
Katarzyna Brzostowska

druk / print:
Drukarnia Edit
Dworkowa 2, 05-462 Wiązowna

ISBN 978-83-66172-61-6

Copyrights © 2022, Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa
Kulturowego za Granicą POLONIKA
i autorzy fotografii / and authors of the photographs

Institucja nadzorująca / Supervisory institution:

MKiDN

© Fotografie / Photo ©

Instytut POLONIKA / POLONIKA Institute, nr: 1, 4, 5, 7, 16, 25, 32, 33,
38, 39, 42, 43, 46

domena publiczna / public domain, nr: 22, 23, 30, 39

P. Jamski, nr: 12, 19, 31, 32, 37

P. Ługowski, nr: 8, 35

D. Janiszewska-Jakubiak, nr: 11, 38, 43

N. Piwowarczyk, nr: 17, 28, 41

J. Steciński, nr 2

P. Migasiewicz, nr 3

Muzeum Historyczne im. W. Tarnowskiego w Czernihowie /
Historical Museum of W. Tarkowski in Chernihiv, nr 6

M. Kozarzewski, nr 9

V. Chyżewskij, nr 10

G. Zygiel, nr 12

A. Sztymelska-Karczewska, nr 13

Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie /

Library of Lithuanian Academy of Science in Vilnius, nr 14

Muzeum Polskie w Ameryce / The Polish Museum of America, nr 15
3Deling, nr 18

P. Boliński, nr 20

M. Byszewska, nr 21

Muzeum Narodowe w Krakowie – Muzeum Książąt Czartoryskich /
National Museum in Kraków – Prince Czartoryski Museum, nr 24

P. Mazur, nr 25

Narodowe Archiwum Cyfrowe / National Digital Archive, nr 26

N. i S. Tomsia, nr 27

I. Chomyn, Lwowska Galeria Obrazów / Lviv Gallery of Paintings, nr 34

W. Sienkiewicz, nr 36

S. Sarmati, nr 40

Archiwum Państwowe w Krakowie / National Archive in Kraków, nr 44

R. Kędziewski, nr 45

W. Butkiewicz, nr 47

Fundacja 20, nr 49

T. Brzozowski, nr 50

na okładce wykorzystano zdjęcie Zakrzewska Building
– dzięki uprzejmości Dimock Center /

the cover uses a photograph of the Zakrzewska Building
– courtesy of Dimock Center

Organizator:

Partner:

Patronat honorowy:

Minister Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Strategiczny patron medialny:

Patroni medialni:

NATIONAL INSTITUTE
OF POLISH CULTURAL
HERITAGE ABROAD

POLONIKA

The POLONIKA National Institute of Polish Cultural Heritage Abroad was established on 18th of December 2017, as a specialized state institution of culture, founded by the Minister of Culture and National Heritage. The Institute carries out projects of a conservation, scientific research, educational and popularization nature.

The POLONIKA National Institute of Polish Cultural Heritage Abroad is a team of specialists in various fields of science (history, art history, architecture, archival science and restoration of art). We are united by a belief of outstanding importance of the Polish cultural heritage abroad in creating our identity and its significant contribution to the cultural heritage of Europe and the world. We want this awareness to connect Poles in the country and abroad. Through research, protection and popularization of Polish cultural heritage abroad, we want to preserve and restore material heritage as well as memory of people important to contemporary Poles and key historical facts.

Madalinskiego St. 101
02-549 Warsaw, Poland
tel.: [+48] 22 270 14 66
e-mail: kontakt@polonika.pl
www.polonika.pl

Co wspólnego może mieć dzwon w jednym z wiedeńskich kościołów, dziennik słynnego etnografa, pomnik inżynierów w Peru i stacja hodowli jedwabników w stolicy Gruzji? Dlaczego są częścią polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą?

Zapraszamy w podróż do miejsc, gdzie znajdują się polonica objęte przez Instytut POLONIKA opieką. Nasze projekty realizowane są tam gdzie tworzyli polscy artyści i architekci, gdzie osiedlali się polscy emigranci, gdzie miały miejsce ważne wydarzenia historyczne. Spośród wielu naszych projektów wybraliśmy pięćdziesiąt najciekawszych, albo najbardziej zaskakujących obiektów. Ich historia jest opowieścią o bogactwie polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

What can a bell in one of the Viennese churches, a diary of a famous ethnographer, a monument to engineers in Peru and a silkworm breeding station in the Georgian capital have in common? Why are they part of Polish cultural heritage abroad?

We invite you on a journey to places where you can find polonica that are objects of interest and care of POLONIKA Institute. Our projects are carried out wherever Polish artists and architects worked, Polish immigrants settled, important historical events took place. From many projects of the Institute, we have selected the fifty most interesting or surprising objects. Their story is a story about the richness of Polish cultural heritage abroad.